

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเกาะยอ
กับชุมชนเกาะยวน้อย

สุทธิษา พูลเกิด

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง

COMMUNITY EMPOWERMENT IN THE FORM OF ECOTOURISM
MANAGEMENT (HOMESTAYS): A COMPARATIVE STUDY OF
KO YO COMMUNITY AND KO YAO NOI COMMUNITY

SUTTICHA POOLKERD

A THESIS PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
(POLITICAL SCIENCE)

2011

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์   การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบ
การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษา
เปรียบเทียบชุมชนเกาะยอ กับชุมชนเกาะยวน้อย

ชื่อผู้เขียน   นางสาวสุทธิษา พูลเกิด

สาขาวิชา   รัฐศาสตร์

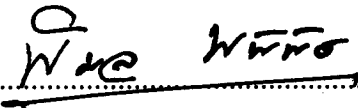
คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์พงศ์ศักดิ์ ศรีสมทรัพย์   ประธานกรรมการ

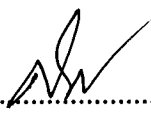
รองศาสตราจารย์อนงค์ทิพย์ เอกแสงศรี

รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยะนุช เงินคล้าย

มหาวิทยาลัยรามคำแหงอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมล พุทธิพิธ)

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สนธิ์ บางยี่ขัน)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์พงศ์ศักดิ์ ศรีสมทรัพย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์อนงค์ทิพย์ เอกแสงศรี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยะนุช เงินคล้าย)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษาเปรียบเทียบ ชุมชนเกาะยอ กับชุมชนเกาะยวน้อย

ชื่อผู้เขียน นางสาวสุทธิดา พูลเกิด

ชื่อปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2554

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์พงศ์สิทธิ์ ศรีสมุทรทรัพย์ ประธานกรรมการ
2. รองศาสตราจารย์อ่อนศักดิ์ทิพย์ เอกแสงศรี
3. รองศาสตราจารย์ ดร. ปิยะนุช เงินคล้าย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยอ และเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยวน้อย (2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) (3) เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

การวิจัยนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้ข้อมูลเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ทั้งชุมชนเกาะยอและชุมชนเกาะยวน้อย

ผลการศึกษาพบว่า

1. การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) พบว่าชุมชนเกาะยวน้อยเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถเป็นชุมชนต้นแบบให้กับชุมชนเกาะยอได้ในเรื่องของการทำกิจกรรมโฮมสเตย์

2. การศึกษาปัญหา/อุปสรรคของชุมชนเกาะยอ พบว่ามีปัญหาสำคัญในเรื่องของการขาดการประสานระหว่างประชาชนกับภาครัฐและการขาดความร่วมมือกันของบุคลากร

3. การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) พื้นที่ชุมชนเกาะยอ พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลของพื้นที่ต้องเป็นผู้ดูแลในเรื่องของกิจกรรมโฮมสเตย์ เนื่องจากเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การให้การศึกษามีการทำข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ มีการประชาสัมพันธ์บ่อยมากขึ้น เพิ่มการติดต่อกับเครือข่ายโฮมสเตย์ภายนอก สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพของชุมชนและปรับกลไกภาครัฐเพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ส่วนชุมชนเกาะยวน้อยถือเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของตนเอง เนื่องจากการมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งที่ครบองค์ประกอบ อย่างไรก็ตามหากมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งเพิ่ม ก็จะทำให้ชุมชนเกาะยวน้อยมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

ABSTRACT

Thesis Title	Community Empowerment in the Form of Ecotourism Management (Homestays): A Comparative Study of Ko Yo Community and Ko Yao Noi Community
Student's Name	Miss Sutticha Poolkerd
Degree Sought	Master of Political Science
Field of Study	Political Science
Academic Year	2011

Advisory Committee

1. Assoc. Prof. Pongsan Srisomsap Chairperson
2. Assoc. Prof. Anongthip Eksaengsri
3. Assoc. Prof. Dr. Piyanush Ngernklay

In this thesis, the researcher compares (1) the forms whereby ecotourism management is conducted in ecotourism (homestays) activities in the Ko Yo Community and Ko Yao Noi Community areas. The researcher also examines (2) problems in and obstacles to ecotourism management in addition to providing problem solving guidelines for the management of ecotourism (homestays). Finally, the researcher provides (3) guidelines conducive to the empowering of communities through the conduct of ecotourism management (homestays).

In this qualitative research investigation, the researcher collected relevant data from documents, non-participatory observation, and in-depth interviews regarding community empowerment in the form of ecotourism management (homestays).

Findings are as follows:

1. In making comparisons in the present connection, the researcher found that Ko Yao Noi Community was a strong community and can be a model community for Ko Yo Community in the matter of conducting homestay activities.

2. In regard to problems in and obstacles to the participation of Ko Yo Community in these ecotourism activities, the researcher found that significant were problems stemming from the lack of coordination between members of the general public and the public sector in addition to an absence of cooperation between personnel.

3. In respect to providing guidelines for community empowerment in the form of ecotourism management (homestays) in the Ko Yo Community area, the researcher found that the Subdistrict Administration Organization must supervise homestay activities. This is because this Organization is the closest local government agency to the members of the general public in the area. The focus should be on participation by members of the general public in respect to providing education in regard to ecotourism and reaching cooperative agreements concerning the operation of homestay activities.

Public relations should be more frequently conducted. Contacts with outside homestay networks should be increased. Conscientiousness in conserving natural resources should be fostered. In addition, community potentialities should be developed. Public sector mechanism should be adjusted in order to ensure that the community remains strong.

Ko Yao Noi Community is considered to be a community with high potentialities for strengthening itself on its own. Even though certain components of strength are in evidence, it remains the case that augmentation of community empowerment will afford Ko Yao Noi Community opportunities to actualize its potentialities in the future.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถดำเนินการสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูง และความอนุเคราะห์จากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ ผู้เป็นประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์อนงค์ทิพย์ เอกแสงศรี และรองศาสตราจารย์ ดร. ปิยะนุช เงินคล้าย กรรมการที่ปรึกษา และรองศาสตราจารย์สนธิ์ บางยี่ขัน ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษาชี้แนะ แก้ไขข้อบกพร่อง ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยทำให้งานประสบผลสำเร็จ ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขารัฐศาสตร์ทุกท่านที่ได้ช่วยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้คำชี้แนะด้านวิชาการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวกตลอดเวลาที่ได้ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ขอขอบคุณชาวบ้านตำบลเกาะข่อยและตำบลเกาะขาวน้อยที่ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกตลอดจนให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดเวลาที่เข้าเก็บรวบรวม ข้อมูลในชุมชน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา พี่ รวมถึงเพื่อน ๆ ที่คอยเป็นกำลังใจและผลักดันให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วง ท้ายสุด ผลแห่งคุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอบแต่ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในความสำเร็จครั้งนี้

สุทธิชา พูลเกิด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญตาราง.....	(13)
สารบัญภาพประกอบ.....	(14)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	8
กรอบแนวคิด.....	10
2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว.....	12
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	22
แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์.....	28
แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน.....	37
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	43
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50

บทที่	หน้า
3 รูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	56
บริบททั่วไปชุมชนเกาะยอ	56
การดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	
ของชุมชนเกาะยอ	69
ความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยอด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว	
เชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	79
บริบททั่วไปชุมชนเกาะยวน้อย	91
การดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	
ของชุมชนเกาะยวน้อย	100
ความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยวน้อยด้วยรูปแบบการจัดการ	
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์).....	112
4 ปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหา และแนวทางการเสริมสร้าง	
ความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว	
เชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	138
ปัญหาและอุปสรรคการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	138
แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการจัดการการท่องเที่ยว	
เชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	144
แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการ	
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	149
5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	156
สรุปผลการวิจัย	156
ข้อเสนอแนะ	161

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	
ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	163
ข ประมวลภาพเกาะยอ	167
ค ประมวลภาพเกาะข่าน้อย	173
บรรณานุกรม	181
ประวัติผู้เขียน.....	187

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 เปรียบเทียบรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในพื้นที่ชุมชนเกาะยอ และเขตพื้นที่เกาะยวน้อย	123
2 เปรียบเทียบการสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่ ชุมชนเกาะยอ และเขตพื้นที่เกาะยวน้อย.....	124

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา	11
2 แสดงแผนที่เกาะยอ.....	59
3 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะยอ	76
4 แสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่าง ๆ ในกิจกรรมโฮมสเตย์เกาะยอ.....	87
5 แสดงแผนที่เกาะยวน้อย.....	93
6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะยวน้อย.....	109
7 แสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่าง ๆ ในกิจกรรมโฮมสเตย์ เกาะยวน้อย	118
8 แสดงองค์ประกอบความเข้มแข็งของโฮมสเตย์ชุมชนเกาะยวน้อย	130
9 แสดงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้โฮมสเตย์ชุมชนเกาะยอ	155
10 สะพานติณสูลานนท์ที่ใช้เป็นทางข้ามฝั่งสู่เกาะยอ	168
11 ทะเลสาบสงขลาครอบ ๆ เกาะยอ	168
12 ถนนภายในเกาะยอ	169
13 บ้านเรือนชาวบ้านแบบดั้งเดิม	169
14 ชนเผ่าปลากระพง (โฮมสเตย์)	179
15 กระชังเลี้ยงปลากระพง	170
16 วัดท้ายยอ	171
17 พระนอนวัดแหลมพ้อ	171
18 พิพิธภัณฑ์คีตชนวิทยา	172
19 ฝ้าทอเกาะยอ	172
20 แผนที่แสดงท่าเรือไปเกาะยวน้อย	174
21 ท่าเรือมานะ ตำบลเกาะยวน้อย	174
22 ถนนภายในเกาะยวน้อย	175
23 บรรยากาศทะเลรอบ ๆ เกาะยวน้อย	176

ภาพ	หน้า
24 บ้านเรือนชาวบ้าน (โฮมสเตย์)	176
25 ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยอ	177
26 ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว	177
27 กระชังเลี้ยงปลา	178
28 การทำประมงพื้นบ้าน	178
29 ผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว	179
30 ผ้าบาติก	179
31 รางวัลการจัดการ โฮมสเตย์	180

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐบาลมีนโยบายมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมของประเทศให้เจริญ รุดหน้าอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง เพื่อความกินดีอยู่ดีของประชาชน ขณะเดียวกันก็เน้นที่ การกระจายรายได้และความเจริญออกไปสู่ภูมิภาคอย่างจริงจัง และทั้งนี้ก็เพื่อสร้าง ฐานเศรษฐกิจใหม่ซึ่งจากเดิมที่พึ่งพาผลผลิตการเกษตรเป็นหลัก เปลี่ยนมาสู่การปรับ โครงสร้างในการพัฒนาระบบทวิลักษณ์ นั่นคือ การพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมและ อุตสาหกรรมควบคู่กันไป ส่งผลให้ระบบอุตสาหกรรมตื่นตัว จากประเทศไทยได้ชื่อว่า เป็นประเทศเกษตรกรรม เพราะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของไทย ไม่ว่าจะเป็นรายได้ของ ประเทศ สินค้าส่งออกสำคัญ หรือแม้กระทั่งอาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนในชาติก็มา จากเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การทำไร่ ทำนา ทำการประมง การปศุสัตว์ และการทำ ป่าไม้ เป็นต้น ส่วนสาขาอาชีพทางด้านอุตสาหกรรมและการบริการจัดเป็นหนึ่งใน สาขาการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หลังจาก มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 พร้อมทั้งการเพิ่ม บทบาทของภาครัฐบาลในด้านการลงทุนอุตสาหกรรม โดยประกาศใช้นโยบายส่งเสริม การลงทุนตั้งแต่ปี 2503 เป็นต้นมา ภาคอุตสาหกรรมก็ได้ทวีความสำคัญมากขึ้น ทำให้ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยที่เคยพึ่งพาภาคเกษตรกรรมอย่างสูงในอดีตได้เปลี่ยน มาพึ่งพาภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น และสินค้าอุตสาหกรรมยังเข้ามามีบทบาทสำคัญ ต่อการส่งออกแทนที่สินค้าเกษตรกรรม (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2541, หน้า 10) เป็น การดำเนินการพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลัก หรือระบอบทุนนิยมเสรี (capitalism) ได้ นำไปสู่การเจริญเติบโตโดยเฉพาะการเจริญเติบโตทางด้านวัตถุ ความทันสมัย

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเจริญเติบโตทางด้านอุตสาหกรรม การพัฒนาตามกระแสหลักนี้ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ในระดับโลก หรือ กระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) เป็นระบบที่มีความสัมพันธ์อันซับซ้อน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ระบบข่าวสารวัฒนธรรมโลก การพัฒนาตามแนวทางนี้ได้เข้าแทรกซึมไปในทุกสังคม แม้แต่สังคมชนบทที่ถูกภาวะเช่นนี้ผลักดันเข้าสู่กระแสการพัฒนาอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (ยุค ศรีอาริยะ, 2540, หน้า 4) และในอีกด้านหนึ่งของกระบวนการพัฒนาตามกระแสหลักได้ส่งผลก่อให้เกิดปัญหามากมาย เช่น การเกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อม เป็นต้น

สภาพปัญหาดังกล่าวได้สะสมขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดวิกฤติครั้งยิ่งใหญ่ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยอย่างกว้างขวางและรุนแรง ต่อมาก็เกิดวิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2551 ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลก แต่ก็ยังมีชุมชน หมู่บ้านเล็ก ๆ ที่สามารถดำรงอยู่ได้ แม้อยู่ในภาวะเช่นนี้

เนื่องจากแนวคิดหรือยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับท้องถิ่นเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหา จากการดำเนินการพัฒนาตามกระแสหลัก และในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือหรือมาตรการหนึ่งในการส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีแนวโน้มว่าจะลดน้อยลงหรือเสื่อมโทรมลงอันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

เพื่อให้รูปแบบของการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นจึงควรเปิดโอกาสให้ชุมชนภายในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทางการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และยังส่งผลกระทบต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้น้อยที่สุด พร้อมทั้งเป็นแนวทางที่จะส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ทำให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวออกสู่ชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวในการ

อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการรักษาระบบนิเวศภายในชุมชน เกิดกระบวนการสร้างจิตสำนึก และความตระหนักความห่วงหาพันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตนเอง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอนุรักษ์ ทั้งยังเป็นที่ยอมรับในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น เพราะว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การเดินทางไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ตามสถานที่ท่องเที่ยวอันสวยงาม เพื่อสัมผัสกับความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ ตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพียงเท่านั้นแต่การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาและสัมผัสกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ โดยการได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชน เป็นเสมือนคนในครอบครัว พักอาศัยอยู่บ้านเดียวกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อที่จะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนที่ต่างกัน ทำให้ทุกวันนี้ในหลาย ๆ สถานที่ของแหล่งท่องเที่ยวในเมืองไทยมีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ อย่างเช่น “การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ที่เกาะขอม” จังหวัดสงขลา และ “การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ที่เกาะยาวน้อย” ก็ถือว่าเป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ที่มีความน่าสนใจ

ตำบลเกาะขอมเป็นตำบลหนึ่งที่มีชื่อเสียงทางการท่องเที่ยวอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา ซึ่งที่บ้านนอก หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะขอม จังหวัดสงขลา นั้นได้รับรางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP Village Champion (OVC) ปี 2549 จนปัจจุบันกรมการพัฒนาชุมชน ได้คัดเลือกให้บ้านท้ายเสา แห่ง ต. เกาะขอม เป็นหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว ปี 2552 เกาะขอมสวรรค์ของนักเดินทางที่หลายต่อหลายคนอยากมาสัมผัส ชมทัศนียภาพและบรรยากาศ รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวตำบลเกาะขอม อีกทั้งชมบรรยากาศของสะพานติณสูลานนท์ที่ทอดยาวเป็นอันดับหนึ่งของประเทศไทย และชมความสวยงามของพระอาทิตย์ขึ้นและตก รวมทั้งได้ชมบรรยากาศแบบลาถุนเมืองไทย “จุดเด่นของเกาะขอม คือ มีธรรมชาติที่สวยงาม มีอาชีพหลากหลาย ทั้งการเกษตรและการประมง ที่สำคัญคือมีบ้านพักโฮมสเตย์ซึ่งเป็น “ขนา” ที่ชาวเลปลูกไผ่ฟ่าปลา ดัดแปลงมาเป็นบ้านพักกลางทะเลไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว”

ชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มนำร่องดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ในรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบัน แนวทางการจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยวน้อยได้รับการยกย่องและยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นการจัดการที่ส่งเสริมการสร้างคุณภาพ ระหว่างการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน อันจะผลให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จนได้รับรางวัลแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดีเด่น (Destination Stewardship Award) ประจำปี 2002 ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 1 ใน 3 ของโลก จากนิตยสารเนชั่นแนลจีโอกราฟฟิก แรฟเวลเลอร์ (Nation Geographic Traveler Magazine) ในฐานะที่สามารถสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมและธุรกิจ (วิชชุตา ให้เจริญ, 2546)

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแนวคิดรูปแบบใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพิจารณาจากปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ของท้องถิ่น สภาพแวดล้อมซึ่งมีความหลากหลายมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยทำให้เกิดการสร้างรายได้ในท้องถิ่น มีการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม รวมทั้งมีการจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน เป็นการจัดการอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน และเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยอาศัยหลักการในการใช้สอยทรัพยากรที่ประหยัดยั่งยืนและส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) มีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างไร โดยศึกษารูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในชุมชนเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และชุมชนเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยอ จังหวัดพังงา และมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) จากนั้นดูแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน มีสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ ทรัพยากรที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งเป็นชุมชนตัวอย่างที่มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่ชุมชนเกาะขอม และเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยาวน้อย
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเกาะขอมกับชุมชนเกาะยาวน้อย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ของการศึกษา

ตำบลเกาะขอม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้ามุ่งศึกษาถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(โฮมสเตย์) มีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างไร โดยศึกษารูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยอ จังหวัดพังงา ศึกษาถึงปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไข จากนั้นดูแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน มีสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ และทรัพยากรที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งเป็นชุมชนตัวอย่างที่มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 ถึงวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 รวมระยะเวลา 12 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนหรือสังคมที่อพยพมาจากที่อื่นมีการรวมกันอยู่เป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน มีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ประชาชนในชุมชนมีความรู้สึกนึกคิดสามารถรวมตัวรวมกันได้ในการร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมตัดสินใจ และร่วมกระทำในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยอาศัยการร่วมมือกับผู้นำชุมชนที่มีความเป็นผู้นำ มีวัฒนธรรมในชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความผูกพันร่วมกันของคนในชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในชุมชนเกาะยอ และชุมชนเกาะยวน้อย โดยใช้กระบวนการการวางแผน การจัดสายงาน การดำเนินงาน และการควบคุม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540, หน้า 48)

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่มีการเรียนรู้และมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมให้น้อยที่สุด โดยมีการประสานความรู้ความเข้าใจในแนวทางในการจัดการร่วมกันในทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สร้างความยั่งยืนให้กับวิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศให้มีความยั่งยืนต่อไป

โฮมสเตย์ หมายถึง บ้านพักราคาประหยัดที่ชาวบ้านในชุมชนเกาะยวน้อยให้นักท่องเที่ยวได้พักอยู่กับชาวบ้าน ส่วนชุมชนเกาะยอใช้ขนานำไว้เฝ้ากระชังปลาในทะเลมาปรับปรุงเป็นบ้านพักให้นักท่องเที่ยวมาค้างคืน ซึ่งชุมชนจะจัดเตรียมห้องพัก อาหาร นำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง พร้อมทั้งศึกษาธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยคิดค่าบริการในราคามิตรภาพ และชุมชนจะปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) สำหรับชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทย
2. ทำให้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไปสู่การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเกาะยอกับชุมชนเกาะยาวน้อย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษา 3 แบบ คือ

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเกาะยอ และชุมชนเกาะยาวน้อย
2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยผู้วิจัยลงพื้นที่สังเกตการณ์ และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยเข้าไปสังเกตวิถีชีวิตของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ชุมชนเกาะยอ และชุมชนเกาะยาวน้อย
3. การสัมภาษณ์ (interview) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยจะทำการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการและบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของชุมชนเกาะยอ และชุมชนเกาะยาวน้อย พร้อมทั้งจะทำการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะยอและชุมชนเกาะยาวน้อยมานานมากกว่า 10 ปี

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ คือ

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นการศึกษาค้นคว้าเอกสาร โดยใช้ข้อมูลการศึกษาวิจัยจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ เอกสารงานวิจัย สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเกาะยอ และชุมชนเกาะยาวน้อย อาทิ แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 ถึง 2555) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เอกสารประกอบการเรียน โรงเรียนเกาะยอ แผนพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยอ จังหวัดพังงา และโครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 ถึง 2555) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยอ จังหวัดพังงา เป็นต้น

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในฐานะผู้สังเกต ได้มีการใช้กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก ซึ่งแนวทางของการสังเกตนี้ใช้ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแนวทางในการสังเกต โดยจะทำการสังเกตในส่วนบริบทชุมชน รูปแบบการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) รวมทั้ง แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน

3. การสัมภาษณ์ (interview) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดย จะทำการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการและบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของชุมชน-เกาะยอ และชุมชนเกาะยวน้อย พร้อมทั้งจะทำการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะยอและชุมชนเกาะยวน้อยมานานมากกว่า 10 ปี ได้แก่

3.1 ผู้ประกอบการโฮมสเตย์

3.2 เจ้าที่จากองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองการบริหารส่วนตำบล ผู้นำท้องถิ่น/คณะกรรมการกิจกรรมโฮมสเตย์ ทั้งชุมชนเกาะยอและชุมชนเกาะยวน้อย

3.3 ประชาชนในพื้นที่ คือ สัมภาษณ์คนในชุมชนเกาะยอ และชุมชนเกาะยวน้อย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ได้สัมภาษณ์เป็น กลุ่มผู้ให้บริการการท่องเที่ยว กลุ่มแม่บ้าน ตัวแทนร้านค้าชุมชนและชาวบ้านหรือคนในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ อาทิ แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 ถึง 2555) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เอกสารประกอบการเรียน โรงเรียนเกาะยอ แผนพัฒนาสภากองกร์ชุมชนตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยอ จังหวัดพังงา และโครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 ถึง 2555) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยอ จังหวัดพังงา เป็นต้น รวมทั้ง

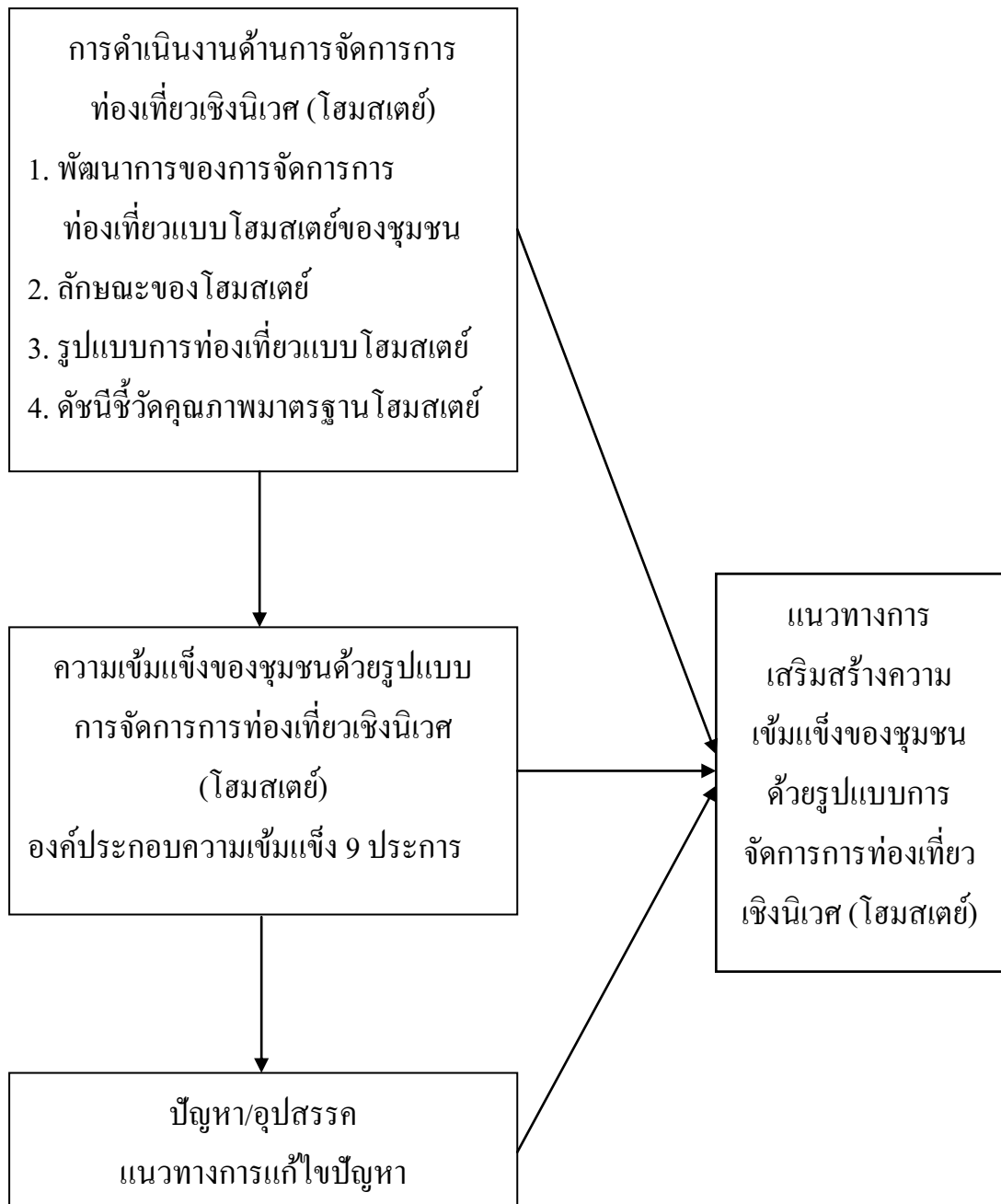
การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยการใช้อุปกรณ์ถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก และการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งข้อคำถามและกลุ่มตัวอย่างนั้น ผู้วิจัยได้นำไปให้คณาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาว่าข้อคำถามมีความเหมาะสม ชัดเจน และตรงต่อเนื้อหาหรือไม่ จากนั้นผู้วิจัยก็นำข้อคำถามนั้นไปใช้ในการเก็บข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัยที่ดีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ประเด็นที่ศึกษา ที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็น ที่ได้จากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งกับอาศัยแนวคิด ทฤษฎี มาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์จากรูปแบบการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) และองค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชนทั้งพื้นที่เกาะขอมและเกาะขาวน้อย เพื่อเปรียบเทียบและแสดงถึงศักยภาพของชุมชนทั้ง 2 ชุมชน เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ดังภาพ 1

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเกาะยอกับชุมชนเกาะขาวน้อย ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมถึงงานเขียนที่ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายได้คิดค้นและเรียบเรียงไว้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในหลากหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) และการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อประโยชน์ต่อกระบวนการวิจัยและเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นจึงได้เสนอแนวความคิด ทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว
2. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
4. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน
5. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (tourism) เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพราะการการท่องเที่ยวสามารถเข้าสู่ประเทศปีละหลายแสนล้านบาท โดยเฉพาะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวสวยงาม และมีคุณค่าทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม อีกทั้งความมีมิตรไมตรีของคนไทย ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต้องการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว

ในประเทศไทยเป็นเพิ่มเป็นจำนวนมาก และสร้างหลายรายหลักให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล

ความหมายของการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 11) กล่าวว่า องค์การสหประชาชาติ ได้จัดการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี พ.ศ. 2506 และได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทาง (travel) ที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. การเดินทาง (travel) หมายถึงการเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง โดยมีการวางแผนเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือระยะทางไกลก็ได้

2. จุดหมายปลายทาง (destination) หมายถึงมีจุดมุ่งหมายปลายทางที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิม โดยเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลานั่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการ ทำให้ นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเกิดความพอใจ

3. ความมุ่งหมาย (purpose) หมายถึงมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางใดก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการดังกล่าวข้างต้น ถ้าไม่มีการเดินทาง ก็ไม่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น แต่การเดินทางอาจมิใช่การท่องเที่ยวก็ได้ หากเป็นการเดินทางที่อยู่ในเงื่อนไขดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542, หน้า 4)

1. เป็นการเดินทางไปยังท้องถิ่นอื่นเพื่อสินจ้างหรือประกอบอาชีพ
2. เป็นการเดินทางไปยังท้องถิ่นอื่นเพื่อตั้งถิ่นฐานประจำถาวร

3. เป็นการเดินทางไปท้องถิ่นเพื่อปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ โดยได้รับค่าจ้าง

ตอบแทน

4. เป็นการเดินทางข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศทุกวันเป็นประจำ

5. เป็นการเดินทางผ่านประเทศอื่น โดยไม่แวะลง แม้ว่าการเดินทางจะอยู่ในอาณาเขตของประเทศนั้นเป็นเวลานานกว่า 24 ชั่วโมงก็ตาม

6. เป็นการเดินทางไปยังท้องถิ่นอื่นโดยถูกบังคับ เช่น กองทหารเดินทางจากเชียงใหม่ไปเชียงราย หรือการเดินทางของนักโทษจากที่คุมขังเชียงใหม่ไปยังที่คุมขังเชียงราย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากความหมายดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นสากล 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ประการที่สอง เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และประการสุดท้าย เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

การท่องเที่ยวตามการจัดการ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 17-18) สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้

2 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (conventional tourism) เป็นการท่องเที่ยวมุ่งเน้นความพึงพอใจและปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ประเวศ วะสี (2537, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้นจะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ และนักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ (2540, หน้า 3) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีได้ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวให้หมดเปลืองหรือหมดไป ยังคงเป็นทรัพยากรที่ดึงดูดใจให้มีการท่องเที่ยวได้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, หน้า 7) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ว่าหมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพราะสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุง คุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมที่สุดอย่างยั่งยืนยาว

อย่างไรก็ตาม จากความหมายดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การรักษาและเสริมสร้างให้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในสภาพที่ดี คงความงาม คงคุณค่าแก่ท้องถิ่นตลอดไป อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากในระยะยาว

ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังนี้ คือ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, หน้า 7)

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทุกแห่ง
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

3. เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนผลประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

อุษาวดี พูลพิพัฒน์ (2545) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและ ความต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์ันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว
2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (quality) หมายถึง การเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (balance) หมายถึง ความสมดุลระหว่างความต้องการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเน้นให้ผู้ประกอบการให้การท่องเที่ยวได้รับผลตอบแทนอย่างยั่งยืน เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น เพิ่มคุณภาพชีวิตคนในชุมชน และคืนผลประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

หลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีหลักการดังนี้ (อุษาวดี พูลพิพัฒน์, 2545)

1. การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (using resource sustainable) ทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเน้นการทำธุรกิจในระยะยาว

2. การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็นและการลดของเสีย (reducing over-consumption and waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (maintaining diversity) สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต
4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (integrating tourism into planning) เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมในท้องถิ่น (supporting local economic) โดยคำนึงถึงราคาและพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

6. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (involving local communities) ในด้านการจัดการผลตอบแทนของประชาชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการจัดการการท่องเที่ยว

7. การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง (consulting stakeholders and the public) เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา

8. เป็นการฝึกอบรมบุคลากร (training staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิถีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุก ๆ ระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (marketing tourism responsibly) อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

10. การวิจัยและติดตามผล (undertaking research) เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

นักวิชาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้จำแนกประเภทของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวตามแนวการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักตาม agenda 21 ออกเป็น 2 รูปแบบ ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบได้ดังนี้ (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544, หน้า 118-119)

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism)

1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) คือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลและแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน กิจกรรมท่องเที่ยวทางทะเล อาทิ เดินป่าชมธรรมชาติ ป่าบนเกาะ ป่าชายหาด ป่าชายเลน ดำน้ำดูปะการัง

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาหรือศิลาสัญจร (litho ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อความงาม ภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของโลก ศึกษาธรรมชาติของหินประเภทต่าง ๆ และซากฟอสซิล ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ago tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยง เพื่อ

ชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จผลิตผลิตในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนี้

2. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism)

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) เป็นการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและผลิตผลิตในสถานที่ท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาคม ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อาจจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ต่าง ๆ อาทิ ทวีร์ศิลป์ขอม ตามรอยพ่อขุนเม็งราย เที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2.2 การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นจัดขึ้น ได้รับความผลิตผลิตและมีความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ประสพการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยววัฒนธรรมและประเพณีได้แก่ งานประเพณีในราชสำนัก (ประเพณีหลวง) และประเพณีพื้นบ้าน อาทิ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

2.3 การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท (rural tourism or village tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความผลิตผลิต ได้ความรู้ คุณผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวรูปแบบนี้ได้แก่ หมู่บ้านช้าง (ปางช้าง) หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำเครื่องเงิน หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านจักรสาน หมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีโปรแกรมการรับประทานอาหารชีวจิต อาหารมังสวิรัต การฝึกสมาธิ การฝึกออกกำลังกาย เป็นต้น มักมีโปรแกรมกำหนดเวลาช่วงหนึ่งเพื่อให้เกิดผล เช่น 7 วัน 5 วัน หรือ 3 วัน เป็นต้น

จะเห็นว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมด ต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรม การบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มี หรือมีน้อยที่สุด มีแต่การจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้

ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่

ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ เป็นประเด็นหนึ่งที่ถูกนำมาคำนึงถึงในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืน เป็นหลักการจัดการที่ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ (carrying capacity) ซึ่งขีดความสามารถในการรองรับได้ (carrying capacity) คือ มาตรการกำหนดจำนวนของผู้คนที่สามารถอยู่ได้ในช่วงเวลาหนึ่งที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด และผู้คนที่มาในพื้นที่สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกได้อย่างเพียงพอ และต้องไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นนั้น ๆ (สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์, 2549, หน้า 92)

ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ สามารถแยกได้เป็น 3 ประเด็น คือ (มนัส สุวรรณ, 2538, หน้า 129-130)

1. ความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ (physical carrying capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่

ท่องเที่ยวตามความประสงค์การพัฒนาพื้นที่ราบเพื่อให้มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบป่าเขา มีถ้ำและน้ำตกคงเป็นไปได้อย่าง

ทำนองเดียวกันการจะเปลี่ยนแปลงสภาพของภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา ให้เป็นที่ราบหรือชายหาดก็ทำได้ลำบากเช่นกัน

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (social carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม คือ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติและเกาะจะมี ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคมค่อนข้างต่ำ ตรงกันข้ามกับสถานที่ท่องเที่ยวประเภท ชายหาด ซึ่งมีความสามารถที่จะรับได้ทางสังคมค่อนข้างสูงมาก อย่างไรก็ตาม ต้องมีการพิจารณาประกอบด้วยว่าสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นอย่างไร เช่น ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวประเภทเช้าไป-เย็นกลับ พักค้างคืนวันสุดสัปดาห์ หรือพักผ่อนระยะยาว

3. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (ecological carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวก็คล้ายกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ลักษณะอื่นที่ต้องมีการสูญเสียทรัพยากรหรือคุณค่าทางธรรมชาติไปบ้าง เพื่อแลกกับสิ่งที่จะเป็นผลจากการพัฒนานั้น ๆ ดังนั้น การเกิดผลกระทบเชิงนิเวศวิทยาต่อสถานที่ที่จะพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ สิ่งสำคัญที่ควรได้รับการประเมินคือ ความง่ายต่อการถูกทำลายของระบบนิเวศในพื้นที่ที่จะพัฒนา ถ้าสิ่งที่มีชีวิตทั้งพืชและสัตว์มีขีดจำกัดความอดทนกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยจำกัด การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอาจมีผลกระทบเชิงนิเวศวิทยาไม่มากนัก ในทางตรงกันข้าม ถ้าการดำรงชีวิตของพืช และสัตว์ในพื้นที่สามารถถูกทำลายได้ง่ายเพียงการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยจำกัดเพียงเล็กน้อย พื้นที่ดังกล่าวอาจไม่เหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในฐานะเป็นตัวแทนภาครัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลการท่องเที่ยวของประเทศโดยตรงได้กำหนดถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใดก็ตามจะต้อง (มธุรส ปราบไพรี, 2544)

1. คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับสภาพทางกายภาพ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
2. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต
3. ต้องก่อให้เกิดการกระจายรายได้ (ผลประโยชน์) อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ให้เกิดการกระจุกตัวเฉพาะผลประโยชน์ที่เป็นรายได้เพียงแก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเท่านั้น
4. การจัดการพื้นที่ต้องเป็นไปด้วยความยินดีของประชาชนในชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น

ดังนั้นกล่าวได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเรียนรู้คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อรายได้ อีกทั้งการท่องเที่ยวยังกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกของท้องถิ่นและของชาติ ส่งผลให้เกิดความใส่ใจในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในด้านการดำเนินงาน และการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่หลากหลายอย่างยั่งยืนสิ่งเหล่านี้เป็นผลลัพธ์ด้านบวกที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ เป็นไปในทางที่เหมาะสม ส่วนสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีทัศนคติเชิงบวก ย่อมจะก่อให้เกิดแรงสนับสนุนที่มากกว่าและ โอกาสที่ดีกว่า ในการพัฒนาและดำเนินการทางการท่องเที่ยว

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำนิยามและความหมายของ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)”

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่างคำว่า ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว ดังนั้น Ecotourism

หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (อุดม เขยกิจวงศ์, 2548, หน้า 81)

Wilderness (อ้างอิงใน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะวนศาสตร์, ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2538, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีนิเวศวิทยาเป็นรากฐานหรือการท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติเป็นรากฐานที่มั่นคง และนอกจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นการท่องเที่ยวชมโดยปกติ แล้วยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะทางวิทยาศาสตร์ และนิเวศวิทยาของจุดสนใจทางธรรมชาติอีกด้วย หมายความว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นในเรื่อง

1. คำนึงถึงคุณค่าทางธรรมชาติ และยอมรับว่าจุดประสงค์ของอุทยานแห่งชาติเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และสภาพภูมิทัศน์
2. ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว และการเดินทางให้ยั่งยืนตลอดไป ทั้งทางด้านนิเวศและวัฒนธรรม
3. ส่งเสริมและมีการกระตุ้นให้มีการอนุรักษ์ และการลงทุน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว
4. พัฒนาจิตสำนึก ความรับผิดชอบของประชาชนและรากฐานสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
5. ให้การศึกษา และจูงใจนักท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วม และรู้สึกรับรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและธรรมชาติ

ภราเดช พยัฒวิเชียร (2539, หน้า 5) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีขอบเขตจำกัดโดยรูปแบบและสถานที่ตลอดจนในเรื่องกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนา เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่าย มีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมโดยตรง และเปิดให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้วยังจะเป็นการส่งเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นการเสริมแต่งหรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

วรรณพร วนิชชานุกร (2540, หน้า 13) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งการศึกษาเป็นหลัก เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานของสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร ซึ่งเป็นฐานของวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ และเมื่อมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมนั้น ๆ สภาพแวดล้อมจึงมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่นกัน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 2) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

กับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและของทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (sustainable tourism)

นอกจากนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540, หน้า 2) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะและความเหมาะสมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับประเทศไทย ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (responsible) ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก มีการจัดการสิ่งแวดล้อม (environmental management) และการให้การศึกษาศึกษา (education) แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก 4 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ในพื้นที่ของแหล่งนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (natural-based tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainable managed tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (learning process) โดยมีการให้การศึกษาศึกษา (education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (knowledge) ประสบการณ์ (experience) ความประทับใจ (impression) เพื่อสร้างความตระหนักและ

ปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม (environmental education-based tourism)

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายความรวมถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย โดยในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มตั้งแต่ประชาชนระดับรากหญ้า (grassroots) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (community participate-based tourism)

กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญพื้นฐานแตกต่างกันไป จากรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิมในลักษณะ mass tourism ซึ่งเน้นความสำคัญที่ตัวเลขของรายได้ อันจะบ่งบอกถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ซึ่งไม่ใช่เฉพาะคนในฐานะผู้เป็นนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงทุกคนที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ประกอบการ หน่วยงาน องค์กร และประชาชนผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น รวมทั้งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันของทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากรูปแบบการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก ๆ ตามฤดูกาลการท่องเที่ยวแล้วกลับทิ้งปัญหามากมายไว้เบื้องหลังนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่เชิงนิเวศนั้นควรจะมีหลักการต่าง ๆ ที่สรุปได้ดังนี้ (วรรณพร วัฒนชานุกร, 2540, หน้า 13)

1. เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะป็นน้ำเสีย ขยะ ตลอดจนการคมนาคม
2. เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนในท้องถิ่น และอุตสาหกรรม-การท่องเที่ยวเอง ส่วนหนึ่งของรายได้ควรย้อนไปสู่การอนุรักษ์

3. การเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว เป็นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

4. ในการสร้างหรือการจัดการใด ๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ตลอดจนการลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวก็เป็นไปเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ไม่พึ่งพาการลงทุนของต่างชาติ ซึ่งเป็นการลดการไหลออกของรายได้ไปยังต่างประเทศ

5. ในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงานตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด มิใช่เป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว และให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว เพราะจะไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

6. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพยั่งยืนหรือไม่เพียงใด การทำธุรกิจโดยมุ่งทำกำไรสูงสุดในระยะสั้นเป็นการทุบหม้อข้าวตัวเอง อย่างไรก็ตามบริษัทนำเที่ยวก็สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ตราบนานเท่านาน ถ้ามีการจัดทำธุรกิจที่ถูกต้องเหมาะสม นับตั้งแต่การใช้วัสดุที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและสามารถนำมาใช้ใหม่ได้ การมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในระบบนิเวศ และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางก่อนจะไปถึง ทั้งในรูปของภาพยนตร์ ในเครื่องบิน เทปบันทึกเสียง และเอกสารเผยแพร่

7. มีการจัดการและควบคุมจำนวนของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และไม่เกินขีดความสามารถของชุมชนในท้องถิ่น และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้ อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ไม่ใช่มีเฉพาะฤดูกาลเพื่อสร้างความมั่นคงให้ กับผู้ที่ทำงานในอุตสาหกรรมนี้

จากหลักการดังกล่าวสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรม

ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวโดยมีระบบการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของธุรกิจท่องเที่ยวในระยะยาว จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มีผลกระทบน้อยที่สุด และท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม มิใช่เป็นเพียงป่านิ่งที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาตัดวงเอาผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียวเช่นที่ผ่านมาในอดีต

แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ประเทศไทยมีแหล่งการท่องเที่ยวที่สวยงาม ทั้งแหล่งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งการท่องเที่ยวทางประเพณี แหล่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจึงทำให้อัตราการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

จากนโยบายของรัฐบาลที่ได้เห็นถึงประโยชน์จากการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน หนึ่งในนั้นคือ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ (home stay) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

มธุรส ปรานไพรี (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่า หมายถึง การจัดการที่พักของชาวบ้านในชุมชนให้แก่ผู้มาเยือนด้วยความยินยอมและ

เต็มใจของเจ้าบ้าน ซึ่งบ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรองรับและสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ การพักร่วมกับชาวบ้านในชุมชนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (understanding) ในวิถีชีวิตชุมชนเกิดทัศนคติ (attitude) ที่ดีต่อชุมชน อันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจ และพึงพอใจ (appreciation and impression) จากวิถีชีวิตชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย

รชพร จันทร์สว่าง (2546, หน้า 24) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวพำนักร่วมกับเจ้าของบ้านและมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของเจ้าของบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันพร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม จากความหมายดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีที่พักที่เกิดจากการตัดแปลงบ้านพักอาศัยของประชาชน ในท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว โดยที่เจ้าของบ้านพักอาศัยและประกอบอาชีพอยู่อย่างเดิม รูปแบบอย่างนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่น เช่น ลักษณะสถาปัตยกรรม การตกแต่งอาหารการกิน ประเพณี วัฒนธรรม การพูดคุยของท้องถิ่น เช่น ลักษณะสถาปัตยกรรม การตกแต่งอาหารการกิน ประเพณี วัฒนธรรม การพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดรายได้

ความเป็นมาของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้ การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว

หลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรม home stay ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมาก ทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ และจากการติดตามความเป็นมา พบว่า home stay ภายในประเทศไทย เกิดขึ้นมานาน แต่รูปแบบและกิจกรรมอาจแตกต่างกันหลายหลาก หากวิเคราะห์จากอดีตที่ผ่านมา สามารถสรุปได้ตามยุคสมัย ดังนี้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, ม.ป.ป.)

1. ยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 2503-2525) กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับประทานปัญหาในชนบท เพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ และกระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือ ของประเทศไทย นักท่องเที่ยว จะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางเดินป่า

2. ยุคกลาง (พ.ศ. 2526-2536) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบ home stay ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขา ที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้ มีการท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัด home stay เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

3. ยุคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537-ปัจจุบัน ยุคนี้เป็นการเน้นกระแส การพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่า การท่องเที่ยว จะมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระยะประมาณปี พ.ศ. 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบ home stay โดยกลุ่มนำร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคม ทั้งรุ่นเก่า และรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่า พื้นที่ที่ดำเนินการเรื่อง home stay ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทย เข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง/อวนลาก อวนลุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จ.พังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เขยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน) และปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการ ด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบ การท่องเที่ยวผสมผสานระหว่าง adventure ecotourism และ home stay จาก

การที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (amazing Thailand) ทุกหน่วยงาน ของภาครัฐมีนโยบาย สนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรม home stay เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้าน โศกโคง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทย ปลายโพงพาง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้าน ชาวเขากีมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรม home stay ด้วยเช่นกัน

ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ได้รับความนิยมนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกลุ่มชาวไทย และชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมของท้องถิ่น โดยมี home stay ที่มีความหมายมากกว่าเป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอา รูปแบบ ที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของ นักท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรม ในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย

ลักษณะของโฮมสเตย์

รัตนารณ์ มหาสารานนท์ (2546, หน้า 50) ได้กล่าวถึงลักษณะของโฮมสเตย์ว่าเป็นที่พักหน่วยที่เล็กที่สุดมีเพียงหนึ่งหรือสองห้องนอน แต่ให้บริการมากกว่าการพักที่โรงแรมที่ตรงที่เจ้าของกิจการและนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวได้รับ ประสบการณ์แปลกใหม่ที่เป็นมิตรไมตรี

การแบ่งห้องพักหนึ่งหรือสองห้องนอนในบ้านที่อยู่ในชุมชนให้นักท่องเที่ยวสองถึงสี่คนพำนักอาศัยมากกว่าหนึ่งคืนร่วมกับเจ้าของบ้าน ทำอาหารเพิ่มหรือรับประทานอาหารร่วมกัน ร่วมวงสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็น ช่วงมีงานประเพณีก็พาไปร่วมงานประเพณี พร้อมทั้งนำชมหรือจัดรายการเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นด้วย ทั้งนี้เจ้าของบ้านคิดราคาค่าบริการเป็นราคามิตรภาพหรือราคาที่เหมาะสม การบริการท่องเที่ยวเช่นนี้รวมเรียกว่า โฮมสเตย์

กรอบดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, ม.ป.ป.)

1. มาตรฐานที่ 1 ด้านที่พัก

1.1 ลักษณะบ้านพักที่เป็นสัดส่วน โดยเป็นบ้านของเจ้าของที่แบ่งปันที่นอนหรือห้องนอนอย่างเป็นสัดส่วน หรืออาจปรับปรุง ต่อเติมที่พัก ที่ติดกับบ้านเดิมเพื่อใช้เป็นที่นอนหรือห้องนอนเป็นสัดส่วน

1.2 ที่พักที่นอนสะอาด และสบาย มีที่นอนสำหรับนักท่องเที่ยวอาจเป็นเตียงฟูก หรือเสื่อ และมีมุ้ง หรือมุ้งลวดเพื่อป้องกันยุงและแมลง มีเครื่องนอน อุปกรณ์ที่ใช้นอน ผ้าปู หมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม และได้รับการทำความสะอาดทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนนักท่องเที่ยว และเปลี่ยนเครื่องนอนตามความเหมาะสม ในกรณีที่นักท่องเที่ยวพักหลายวัน พร้อมทั้งมีราวตากผ้าหรือที่เก็บเสื้อผ้า

1.3 ห้องอาบน้ำและห้องส้วมที่สะอาดมิดชิด มีความปลอดภัย มีที่ล็อคประตู อยู่ในสภาพใช้งานได้ดี มีความมิดชิด มีขนาดของห้องน้ำที่เหมาะสม มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีการแยกชั้นสำหรับตักอาบน้ำ น้ำที่ใช้มีความสะอาด อาจเป็นประปาหมู่บ้าน ประปาภูเขา หรือน้ำดิบที่ปล่อยไว้ระยะหนึ่งและแกว่งสารส้ม และมีถังขยะในห้องน้ำ

1.4 มุมพักผ่อนภายในบ้านหรือในชุมชน มีมุมพักผ่อนที่สงบสบายภายในบ้านหรือบริเวณโดยรอบที่สามารถนั่ง นอนและมีบรรยากาศผ่อนคลาย เช่น ลานบ้าน ใต้ต้นไม้ ศาลาหน้าบ้าน และมีการดูแลบริเวณรอบบ้าน เช่น สวนครัว ต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ร่องน้ำ ให้สะอาด ปราศจากขยะ

2. มาตรฐานที่ 2 ด้านอาหารและโภชนาการ

2.1 ชนิดของอาหาร และวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีปริมาณ และประเภทอาหารที่เหมาะสม ผลิตโดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ไม่ซื้ออาหารหรือกับข้าวถุง และมีการปรุงอาหารอย่างถูกสุขอนามัย

2.2 น้ำดื่มที่สะอาด มีที่เก็บน้ำ/ภาชนะเก็บน้ำที่สะอาด ไม่มีตะกอน มีฝาปิดมิดชิด และผ่านกระบวนการทำความสะอาด

2.3 ภาชนะที่บรรจุอาหารที่สะอาด มีภาชนะที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น ถ้วย ชาม จาน ช้อน ช้อนกลาง ทัพพี โถข้าวที่สะอาด ไม่มีคราบ และกลิ่นคาว กลิ่นอับ

2.4 ห้องครัว และอุปกรณ์ที่ใช้ในครัว มีความสะอาด โดยครัวอาจอยู่ในบ้าน หรือแยกจากตัวบ้านก็ได้ และมีการดูแลความสะอาดอยู่เสมอ พร้อมทั้งมีอุปกรณ์การเก็บ เครื่องปรุง วัสดุคืบ ที่สะอาดสามารถป้องกันเชื้อโรคและสิ่งสกปรก เช่น มีที่เก็บมิดชิด ที่เขavn หรือมีฝาชีครอบ หรือคลุมผ้าสะอาด และมีการจัดการขยะที่ถูกสุขอนามัย

3. มาตรฐานที่ 3 ด้านความปลอดภัย

3.1 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น โดยมีแนวทาง ปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือเบื้องต้น เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดเจ็บป่วย หรือได้รับอุบัติเหตุ มียา- สามีญประจำบ้าน ที่อยู่ในสภาพใช้ได้ทันที (ยังไม่หมดอายุ) และเจ้าของบ้านควรซักถาม ถึงโรคประจำตัวหรือบุคคลที่ติดต่อดีทันทีในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินกับนักท่องเที่ยว

3.2 การจัดระบบ ดูแลความปลอดภัย โดยมีการแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน รับทราบ ขณะมีนักท่องเที่ยวในบ้าน เพื่อขอความร่วมมือในการดูแลรักษาความสงบ ความปลอดภัย มีการจัดเวรยามดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น รถยนต์ และเมื่อมีเหตุร้ายต้องมึเครื่องมือสื่อสารติดต่อกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยตรง ได้

4. มาตรฐานที่ 4 ด้านอัยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือน

4.1 การต้อนรับและการสร้างความคุ้นเคย โดยมีการแนะนำนักท่องเที่ยวกับ สมาชิกในครัวเรือนทุกคนที่อยู่ในขณะนั้น เพื่อรู้จักและเรียนรู้วิถีชีวิตของเจ้าของบ้าน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ภายในบ้าน เช่น เก็บผักสวนครัวร่วมกัน ทำกับข้าวร่วมกัน รับประทานอาหารร่วมกัน เป็นต้น

4.2 การสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชุมชน โดยเจ้าของบ้าน มีการแลกเปลี่ยนให้ข้อมูล อาจ เป็นเอกสารภาพถ่าย หรือการพูดคุยในเรื่องเกี่ยวกับวิถี ชีวิต สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนอย่างเหมาะสม และเจ้าของบ้านเปิดโอกาสให้ นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตของตนเอง เช่น ไปดูไร่ นา ออกทะเล เก็บใบชา ทอผ้า จักสาน เป็นต้น ซึ่งจะเป็น โอกาสของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิต

5. มาตรฐานที่ 5 ด้านรายการนำเที่ยว

5.1 มีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องผ่านการยอมรับจาก ชุมชน มีการวางแผนโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกันของชุมชนและกลุ่มโฮมสเตย์ เพื่อ

การกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้านหรือแต่ละกลุ่มกิจกรรม และมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เผยแพร่สู่สาธารณะและนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน

5.2 ข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลรายละเอียดกิจกรรมในโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันตามภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกได้

5.3 เจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือประสานงานให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว โดยกลุ่มหรือเจ้าของบ้านเป็นผู้นำเที่ยวเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศิลปะ สถาปัตยกรรม การแสดง ความเชื่อ ค่านิยม ภายในชุมชนแก่นักท่องเที่ยว และมีการจัดทำสื่อ เช่น สิ่งพิมพ์ รูปภาพ ภาพวาด เพื่อการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว

6. มาตรฐานที่ 6 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.1 ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน หรือแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง มีแหล่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวซึ่งอาจเป็นแหล่งธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา หรือแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัดเจดีย์ เป็นต้น หรือใช้แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการท่องเที่ยว

6.2 การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนมีกฎ กติกา การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อให้การใช้ประโยชน์เป็นไปอย่างยั่งยืน เช่น ปริมาณนักท่องเที่ยวที่ชุมชนรองรับได้ การไม่เก็บพันธุ์พืชออกจากป่า เป็นต้น และมีกิจกรรมที่สัมพันธ์กับการฟื้นฟู อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ เช่น การปลูกป่า การจัดค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน

6.3 แผนงานหรือมาตรการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน พร้อมทั้งองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น ชุมชนและกลุ่มโฮมสเตย์มีแผนงาน มาตรการ และแนวทางปฏิบัติในการจัดการขยะอย่างถูกวิธี เช่น การแยกขยะ ไม่เผาขยะ

6.4 มีกิจกรรมในการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และลดสภาวะโลกร้อน เน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ห่อข้าวด้วยวัสดุที่มาจากธรรมชาติ และมีกิจกรรมที่ลดการใช้ทรัพยากร

อย่างสิ้นเปลือง เช่น ใช้จักรยานแทนการใช้รถ ใช้เรือพายแทนการใช้เครื่องยนต์ หรือ การใช้หลอดประหยัดไฟในครัวเรือน

7. มาตรฐานที่ 7 ด้านวัฒนธรรม

7.1 การดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีบ้านเก่า หรือบ้านที่แสดงถึงวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อสร้างความสนใจแก่นักท่องเที่ยว มีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำสู่การเผยแพร่ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ชุมชน และโรงเรียนมีแผนงานฟื้นฟูอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรม ศิลปะ และการละเล่นพื้นบ้าน พร้อมทั้งผู้แสดงทางวัฒนธรรม และผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนเนื้อหา รูปแบบ และการนำเสนออย่างภาคภูมิใจ

7.2 การรักษาวิถีชีวิตชุมชนคงไว้เป็นกิจวัตรปกติ มีการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นปกติ เช่น การตัดบวช การทำบุญที่วัด การไหว้ศาลปู่ตา เป็นต้น ไม่ควรเปลี่ยนแปลงหรือจัดทำใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

8. มาตรฐานที่ 8 ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์

8.1 ผลิตภัณฑ์จากชุมชน เพื่อเป็นของที่ระลึก ของฝากหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว มีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือชุมชนสามารถนำมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวได้ทั้งเป็นของบริโภค สิ่งประดิษฐ์ เสื้อผ้า สิ่งทอ ของที่ระลึก โดยใช้วัสดุและวัตถุดิบท้องถิ่นเป็นหลัก

8.2 ผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยมีการนำเอาความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน พร้อมกันนั้นก็สามารถจัดทำเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ เช่น การสอนทอผ้า การจักสาน การละเล่นต่าง ๆ และการแสดงพื้นบ้าน

9. มาตรฐานที่ 9 ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์

9.1 การรวมกลุ่มของชาวบ้าน โดยการบริหารจัดการต้องเป็นการรวมกลุ่มโดย การมีส่วนร่วมของชุมชน สมาชิกกลุ่ม และชุมชน ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ แนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการของโฮมสเตย์

9.2 คณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารงาน ได้แก่ ประธาน รองประธาน เภรัญญิก และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของ

แต่ละชุมชน และคณะกรรมการทุกคน ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาหลักการ ขั้นตอน วิธีการทำงานของโฮมสเตย์ ตามบทบาทหน้าที่ ที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย

9.3 มีกฎ กติกา วาระการทำงาน การทำงานร่วมกันของคณะกรรมการ เช่น การจัดประชุมอย่างต่อเนื่อง ก่อนจะรับนักท่องเที่ยว และหลังรับนักท่องเที่ยวหรือ จัดประชุมประจำเดือน มีการจัดสรรเงินรายได้เข้าส่วนกลางของชุมชนเพื่อสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และมีแนวทางในการทำงานของคณะกรรมการตามหลักเกณฑ์ ต่อไปนี้ (1) มีหลักเกณฑ์การเปิดรับสมาชิกโฮมสเตย์ (2) มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (3) มีรายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการ และราคา และ (4) มีแนวปฏิบัติในการจองบ้านพัก และการชำระเงินล่วงหน้า พร้อมทั้งมีแนวปฏิบัติของกลุ่ม เช่น การต้อนรับร่วมกัน การให้ข้อมูล การจัดลำดับกิจกรรม การดูแลความปลอดภัย การติดตาม และประเมินผล เป็นต้น

9.4 มีการจ่ายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยมีแนวปฏิบัติหมุนเวียน การให้บริการ เช่น บ้าน รถ เรือ มัคคุเทศก์ เป็นต้น มีระบบการคิดราคาที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม และมีการจัดสรรรายได้เข้ากองทุนชุมชน

9.5 ระบบการจองการลงทะเบียนและการมัดจำล่วงหน้า โดยมีระบบการจองล่วงหน้า มีการลงทะเบียนนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมการและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และมีการชำระเงินล่วงหน้าในอัตราส่วนที่ทางกลุ่มเป็นผู้กำหนด

9.6 รายละเอียดของค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ที่ชัดเจน และเป็นปัจจุบัน มีการระบุค่าธรรมเนียมและค่าบริการต่าง ๆ ที่ชัดเจนและเป็นปัจจุบันไว้ในข้อมูลการประชาสัมพันธ์ เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าน้ำเที่ยว ซึ่งอาจจะคิดเป็นรายคนหรือคิดในลักษณะเหมาจ่าย เป็นต้น

10. มาตรฐานที่ 10 ด้านประชาสัมพันธ์

10.1 เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ต้องมีคู่มือ แผ่นพับ แผนที่การเดินทาง โปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ราคา และสถานที่ติดต่อ

10.2 แผนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ต้องมีเป้าหมาย แผนงาน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน

ดังนั้นกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เกิดขึ้นจากกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) โดยที่รูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นั้นเป็นการพักอาศัยในบ้านหลังเดียวกับชาวบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เอกลักษณ์และวัฒนธรรมประจำถิ่น โดยมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ และมีดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ตามที่สำนักงานการท่องเที่ยวได้กำหนดไว้ ได้แก่ ที่พักอาศัย อาหาร ความปลอดภัย ทัศนียภาพไม่ตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือน รายการนำเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ การบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ และการประชาสัมพันธ์ ที่จะเป็นสิ่งกำหนดมาตรฐานโฮมสเตย์ ซึ่งการจัดการที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์นั้น เป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน โดยมีนโยบายส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาลเป็นตัวสนับสนุน ในขณะที่ด้วยกันชุมชนเองต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกัน โดยจะต้องช่วยกันส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาวัฒนธรรม ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ เพื่อให้ยังประโยชน์ถึงคนรุ่นหลังสืบไป วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ที่มุ่งหวังให้ใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน อันจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป ดังนั้น แนวทางทฤษฎีที่เหมาะสมต่อการนำมาพัฒนาที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้นั้น ก็คือ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ (self-sufficient economy)

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนชั้นและทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการจึงได้รับการให้ความสนใจมากขึ้น ในฐานะที่เป็น “ทางเลือก” ที่สำคัญของการพัฒนา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นได้เพียงลำพังดังนั้น

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นรากฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงเป็นการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10

ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2542, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชนว่า หมายถึง การที่ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการตัวเอง จัดการทรัพยากร มีความรักท้องถิ่นเคารพในวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายพออยู่พอกิน มีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและสมดุลกับธรรมชาติ

อकिन รพีพัฒน์ (2542, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชนว่า หมายถึง ความเอื้ออาทร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละที่มีต่อกันระหว่างคนในชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นฐานที่แข็งแรง หรือเป็นภูมิปัญญาระดับชุมชน สำหรับการต่อต้านปัจจัยต่าง ๆ ที่มาจากนอกชุมชน

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2543, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชนว่า หมายถึง การส่งเสริมให้ชุมชนที่สมาชิกของชุมชน องค์กรชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง มีความรักความอาทรห่วงใยกัน มีความรู้ มีปัญญา มีทุนการเงิน ทุนทางสังคม มีความสามารถในการจัดการปัญหาของชุมชนร่วมกัน มีกระบวนการ พัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในคนแต่ละรุ่นของชุมชน สมาชิกของชุมชนมีการเรียนรู้โดยผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชนอันเป็นกระบวนการร่วมคิดร่วมทำของคนในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ และพัฒนาชุมชน

การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

กรมพัฒนาชุมชน (ม.ป.ป.) ให้ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

อย่างไรก็ตาม จากความหมายดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ และมี การเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาวทั้งนี้

กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ (ประเวศ วะสี, 2535, หน้า 47)

1. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิด และวิธีการทำงานของบุคลากรของภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการ และแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2. การส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยลักษณะ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสุขภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพ และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชนรวมทั้งการประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2541, หน้า 239) ได้กล่าวถึงชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. มีวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ชุมชนอยู่รวมกันได้
2. มีกระบวนการเรียนรู้

3. มีการรวมกลุ่ม
4. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน
5. ได้รับการยอมรับ นับถือจากภายนอกชุมชน
6. มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

กรมพัฒนาชุมชน, กองอาสาสมัครและผู้นำชุมชน (2542, หน้า 8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุมชนที่เข้มแข็งดังนี้

1. วัฒนธรรมชุมชน ผูกพันแน่นแฟ้นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน
2. จารีตประเพณี กฎ เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนที่หล่อหลอมประสบการณ์ของคนในชุมชนรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง การสร้างจิตสำนึกการอาศัยร่วมกัน ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าและความคิดความเชื่อของชุมชน
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ที่ชุมชน ได้สั่งสมมา การแพทย์พื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม และการดูแลสุขภาพธรรมชาติ
4. ระบบความสัมพันธ์ เครือญาติมีความเอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน ยึดโยงชุมชนให้เข้มแข็งไม่แตกสลายโดยง่าย
5. ทรัพยากรบุคคล กลุ่มผู้นำชาวบ้าน พระ ผู้อาวุโส ผู้ทำการเกษตร ประชาญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการเสริมสร้างดำเนินกิจกรรมสาธารณะให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

6. บริหารจัดการทรัพยากร โดยมีส่วนร่วมในทุกส่วนของกิจกรรม
7. มีความเป็นธรรมในสังคม

อมรฤทธิ์ เอมะปาน (2543, หน้า 29) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุมชนที่เข้มแข็งดังนี้

1. มีบุคลากรที่หลากหลาย ที่มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดเหนี่ยวในผลประโยชน์สาธารณะและสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รัก และเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่นและชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ

5. มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้ต่อกันเป็นเครือข่าย และสามารถติดต่อสื่อสารกันอย่างหลากหลายรูปแบบ
7. มีการจัดการบริการกลุ่มที่หลากหลาย และมีเครือข่ายที่ดี
8. มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
9. มีการส่งเสริมการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบต่อกันต่อไป

อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2551, หน้า 46) ได้กล่าวถึงชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ในทางกายภาพหรือรูปธรรม สมาชิกของชุมชนทั้งบุคคล ครอบครัว มีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางนามธรรมหรือจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชน มีค่านิยมความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน ไม่ทอดทิ้งดูแลกัน เป็นต้น

2. ชุมชนมีศักยภาพและความสามารถในการจัดการตนเอง (self organization) ได้ โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอก ก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรร การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมสูง ไม่ว่าในด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล เป็นต้น

3. ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหา (self regulation) ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกของชุมชน กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยความร่วมมือหรือความสัมพันธ์ภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น

4. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี เป็นต้น มีผลให้ชุมชนมีความรู้และความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง

จากองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งจะต้องประกอบด้วย 9 ประการดังนี้ ประการแรก มีบุคลากรที่หลากหลาย โดยมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประการที่สอง มีเป้าหมายร่วมกัน โดยยึดประโยชน์สาธารณะของสมาชิก ประการที่สาม มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง โดยต้องมีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน ประการที่สี่ มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ ประการที่ห้า ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประการที่หก มีการเรียนรู้ ส่งผลให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ประการที่เจ็ด ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนา ประการที่แปดวัฒนธรรมชุมชน มีความผูกพัน แน่นแฟ้นกันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และประการที่เก้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเรียนรู้ที่ชุมชนได้สั่งสมมา การประกอบอาชีพ ศิลปหัตถกรรม และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นกล่าวได้ว่าชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้ ต้องมีความเป็นปึกแผ่นจากการมีระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกของชุมชน และประชาชนในชุมชนต้องมีจิตสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนระบบนิเวศ และชุมชนระบบนิเวศก็เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของตนเอง เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเข้มแข็ง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยได้พยายามเปลี่ยนแปลง

แนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (bottom-up) แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

สมเด็จพระสังฆราช (2544, หน้า 3) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือได้ว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งจำเป็นต่อการนำไปสู่เป้าหมาย และจะเป็นเป้าหมายในตัวเองสำหรับการดำเนินงานในโครงการพัฒนาชนบทด้วย ฉะนั้นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจึงต้องอยู่บนหลักของเสรีภาพของบุคคลในการที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมด้วยความสมัครใจของตนเองเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยปราศจากการบังคับในทุกรูปแบบ ซึ่งด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชนบท จึงย่อมจะมีระดับของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันตามความสมัครใจและเหตุผลของแต่ละบุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วมใน โครงการพัฒนา ซึ่งจำแนกได้เป็น 6 ระดับ ได้แก่

1. การไม่มีส่วนร่วม หมายถึงว่า บุคคลนั้นไม่มีส่วนร่วมเลย หรือหากจะมีส่วนเข้าร่วมก็เป็นการเข้าร่วมโดยการถูกบังคับจากบุคคลอื่น
2. การมีส่วนร่วมน้อยมาก ลักษณะนี้เป็นการมีส่วนร่วมที่มีได้เกิดจากความสมัครใจ แต่ที่เข้าร่วมก็เพราะมุ่งหวังค่าจ้าง หรือรางวัลอื่น ๆ ตอบแทนเป็นสำคัญ
3. การมีส่วนร่วมน้อย เป็นการมีส่วนร่วมในการรับทราบการดำเนินงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยอาจให้ความร่วมมือบ้างในลักษณะของการช่วยเหลือสนับสนุนในบางกรณี
4. การมีส่วนร่วมปานกลาง ในกรณีนี้จะเป็นการมีส่วนร่วมการแสดงความคิดเห็นหรือปัญหา และความต้องการต่าง ๆ ต่อบุคคล หรือที่ประชุมซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนา อีกทั้งรวมถึงการเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ ด้วย
5. การมีส่วนร่วมมาก ลักษณะการมีส่วนร่วมในระดับนี้ จะมุ่งที่การเข้าร่วมตัดสินใจชี้ขาดในการกำหนดโครงการพัฒนาเป็นสำคัญ รวมทั้งร่วมดำเนินงาน และการประเมินผลงานโครงการพัฒนาด้วย

6. การมีส่วนร่วมในอุดมคติ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เกิดขึ้นได้ยากมากในทางปฏิบัติ โดยยึดหลักว่าเสียงประชาชน คือ กฎหมายหรือข้อยุติในทุกกรณี

ความหมายของการมีส่วนร่วม

McClosky (1968) ได้ให้ความหมายว่า เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำโดยสมัครใจ และส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายสาธารณะ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เป็นการกระทำด้วยความกระตือรือร้น ทั้งด้านการเลือกผู้นำทางการเมืองและการบริหาร การกำหนดนโยบายสาธารณะ การติดตามข่าวสาร การอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมชุมนุม การบริจาคหรือหาเงินให้พรรคการเมือง การติดต่อกับนักการเมืองหรือผู้บริหาร การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การรณรงค์หาเสียง

Huntington and Dominguez (1975) สรุปว่า เป็นกิจกรรมของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อข้อกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว สมัครใจหรือไม่สมัครใจ

Milbrath and Goel (1977) กล่าวว่า เป็นกิจกรรมของประชาชน แต่ละบุคคลที่มีทั้งการยอมรับสนับสนุนต่อข้อกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร และการสร้างอิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขนโยบายสาธารณะตามที่ตนต้องการ เช่น การประท้วง การก่อจลาจล

พาลาถ ลิงเฮสนี และคณะ (2545, หน้า 8) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม

ชลัส จงสืบพันธ์ (2546, หน้า 314) นอกจากความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ยังมีคำอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่มุมต่าง ๆ อีกดังนี้

1. การมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจของประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อ โครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นหมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้ง สิทธิ และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของตน มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนได้ใช้คุณสมบัติส่วนตัวในด้านความรู้ความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ เข้าไปร่วมคิดตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมหนึ่ง ๆ ด้วยตนเองหรือองค์กรที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาค

7. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้น ได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

8. การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม จากกล่าวความหมายข้างต้นผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนในการร่วมรับรู้ พร้อมทั้งร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใส และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย

รูปแบบการมีส่วนร่วม

Cumming and Wise (อ้างถึงใน ชลัส จงสืบพันธ์, 2546, หน้า 318-319) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารว่า ประชาชนสามารถกระทำได้ใน 5 ลักษณะ คือ

1. การเลือกตั้ง (election) หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมได้โดยการสมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นการเสนอตัวเข้าไปทำหน้าที่ทางการเมืองและการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (vote) ซึ่งเป็นการใช้สิทธิเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน
2. การร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมือง (partisan) เป็นการเข้ามามีส่วนในกิจกรรมต่าง ๆ ของพรรคการเมือง เช่น การเป็นสมาชิกพรรค การช่วยเหลือกิจกรรมของพรรค การเข้าร่วมตัดสินใจปัญหา รวมทั้งการควบคุมต่าง ๆ
3. การแสดงความคิดเห็น (public opinion) เป็นวิธีการหนึ่งที่ประชาชนสามารถมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งอาจกระทำได้ ทั้งโดยทางตรง เช่น การพูด การเขียน การประชาพิจารณา (public hearing) หรือโดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิธีการพื้นฐานที่กระทำได้ง่าย
4. การจัดตั้งและการรวมกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) เป็นอีกวิธีการหนึ่งของประชาชนในการรวมตัวกันกับบุคคลอื่นที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ในการผลักดันนโยบายสาธารณะของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่ม โดยอาจเสนอข้อเรียกร้องหรือข้อคัดค้านในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ (public issues)
5. การแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยตรง (direct action) เช่น การเดินขบวน (demonstration) การประท้วง (protest) ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้การแสดงความต้องการ (demands) ของประชาชนที่มีต่อประเด็นสาธารณะ เพื่อให้มีการปฏิบัติหรือการละเว้นปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง

ลักษณะและกระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัททยา พิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชนนารี (2543, หน้า 143) ได้กล่าวไว้ว่า ในทางปฏิบัติของกระบวนการ-

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามาส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้น การตัดสินใจ (decision making) จึงเป็นส่วนสำคัญที่นักพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะประชาชนเป็นฝ่ายกำหนดความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจมีลักษณะดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนความสำคัญของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมการดำเนินการพัฒนา
4. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นอกจากนี้ อภิญา กังสนารักษ์ (2544, หน้า 14-15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยากรที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะ ต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ส่วน อคิน รพีพัฒน์ (2547, หน้า 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

โดยผู้ที่เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนา สามารถแยกออกได้

3 ประเภทคือ

1. ประชาชนในชุมชน จากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันที่ว่า “ชุมชนหรือหมู่บ้าน” ไม่ได้มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือคนทั้งหมู่บ้านเหมือนกันหมด คนบางคนอาจจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นได้ แต่ในบางกิจกรรมอาจร่วมไม่ได้ แต่ถ้าเป้าหมายของการพัฒนาชนบทแนวใหม่คือ คนยากจนแล้ว เราต้องให้โอกาสชาวชนบทยากจนเข้ามีส่วนร่วมมากที่สุดเป็นกลุ่มแรก

2. ผู้นำท้องถิ่น การที่ชาวชนบทยากจนจะเข้าร่วมในการพัฒนาชนบททั้งหมดนั้น เป็นไปได้ยาก จำเป็นต้องมี “ผู้นำ” ซึ่งเป็นตัวแทนพวกเขาเข้าไปทำหน้าที่บางอย่าง บางประการแทนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการตัดสินใจ

3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย เจ้าหน้าที่ของรัฐมักจะเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในกระบวนการพัฒนาทั้งในแง่ของการตัดสินใจ การดำเนินงาน ผลประโยชน์ และการประเมินผล ทั้งนี้เป็นไปตามโครงสร้างทางการเมืองการปกครอง ที่รวมศูนย์ แต่เมื่อรัฐเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาชนบทใหม่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น บทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องปรับเปลี่ยนไปจากในฐานะ “ผู้กระทำ” เป็น “ผู้ให้คำแนะนำ” และช่วยให้ชาวชนบทยากจนได้เข้าใจในสภาพตัวเองอย่างแท้จริง

ดังนั้นกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน การกำกับติดตาม การประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนาโดยถือว่าการพัฒนานั้นเป็นของประชาชน ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมครั้งนี้ (1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมของชุมชนใน

การดำเนินการ (3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์ โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะช่วยสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้มากขึ้นด้วย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชน และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ซึ่งการศึกษาของแต่ละคนก็เป็นไปตามแต่ละชุมชนดังนี้

การเสริมสร้างชุมชน

แดงอ่อน มั่นใจตน (2545) ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้

ชุมชน: บทเรียนจากตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างเสริมความเข้มแข็งที่ทำให้ตำบลบางพระได้รับรางวัล
 ธรรมาภิบาลดีเด่นมีดังนี้

1. การสร้างผู้นำที่มีศักยภาพ โดยใช้การศึกษาดูงาน อบรมและการปฏิบัติจริง
2. พัฒนากลุ่มหรือองค์กร และพัฒนางาน โดยยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกัน และยึดหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความ โปร่งใส ความยุติธรรมและความเป็นประชาธิปไตย
3. สร้างความสามัคคี ความเอื้ออาทรและเกื้อกูล สร้างจิตสำนึกท้องถิ่นและสำนึกเพื่อส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในทุกกลุ่ม

4. สร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนให้เกิดขึ้นในกลุ่มประชาชน

5. สร้างพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นวัฒนธรรม

6. สร้าง ใช้ และร่วมมือกับเครือข่ายในการพัฒนาในโอกาสที่เหมาะสม

มานะ ชนะบุญ (2547) ศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการ

พัฒนาแบบพึ่งตนเอง: ศึกษากรณี หมู่บ้านเขาน้อยและบ้านนาแพง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านเขาน้อยและนาแพงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง
 เนื่องจาก

1. มีประวัติความเป็นมาเดียวกันที่อาศัยอยู่ที่เดียวกัน พูดภาษาเดียวกันและสามารถใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติร่วมกันได้โดยสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ได้
2. มีผู้นำชุมชนที่หลากหลาย อาทิ ผู้นำหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประชาชนหมู่บ้าน และกำนัน มีความเป็นผู้นำทั้งด้านบุคลิกและการปกครอง
3. มีวัฒนธรรมชุมชนที่ยึดถือความเชื่อและประเพณีปฏิบัติต่อกันอย่างต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และมีกฎเกณฑ์ในการอาศัยอยู่ร่วมกันได้
4. ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยสามารถใช้กิจกรรมที่เป็นประเพณีเป็นสิ่งเชื่อมโยงสมาชิกทั้งภายในและภายนอกให้มีความสัมพันธ์ต่อกันได้

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

วิชชุดา ให้เจริญ (2546) ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา: ชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนเกาะยวน้อยมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวอยู่ 4 กระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดสายงาน การดำเนินงาน และการควบคุม การดำเนินงาน โดยชุมชนเกาะยวน้อยมีปัจจัยเอื้อที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์อยู่ 6 ประการ ได้แก่ ทูนาทางบุคคล ทูนาทางสังคม ทูนาทางวัฒนธรรม ทูนาทางทรัพยากรธรรมชาติ ทูนาทางเศรษฐกิจ และทูนาภายนอก

พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550) ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยแบ่งพัฒนาการตามช่วงของการเข้ามาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ยุค

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์

มีค่ายิ่งแวดลอมศึกษาเพื่อเป็นพิพิธภัณฑทางธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการเดินทางศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับปัญหาที่สำคัญ คือ ขาดมาตรการในการ ควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว อาจสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยว ของชุมชนเอง เส้นทางเดินทางบางช่วงยังไม่ปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการขยะ และบำบัดน้ำเสียตามหลักการวิชาการที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงาม สอดคล้องกับ แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียงสอง แนวทาง ได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการ โครงสร้างพื้นฐาน และบริการท่องเที่ยว ส่วนแนวทางการจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ การจัดการ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

ภูวดล เนตรประชา (2551) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ใน ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี ผลการวิจัยพบว่า

1. การปรับปรุงที่พักอาศัยควรคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เนื่องจาก ลักษณะของเรือนไทย เรือนท้องถิ่น และเรือนในสวนริมน้ำจะมีช่องเปิดมา ทำให้เจ้าของ ที่พักอาศัย และนักท่องเที่ยวรู้สึกไม่ปลอดภัย
2. ชุมชนที่เหมาะสมกับการทำโฮมสเตย์ควรเป็นกลุ่มเกษตรกรที่เป็นเจ้าของเรือน- ไทยริมน้ำ โดยพื้นที่ที่เหมาะสมมากที่สุด คือ ชุมชนบ้านท่าพุด
3. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว- เชิงวัฒนธรรม โดยให้ความเข้าใจชาวบ้านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำทรัพยากรในพื้นที่มา- ส่งเสริมการท่องเที่ยว แนวทางดังกล่าวนอกจากช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการ

ท่องเที่ยว ยังเป็นแนวทางรักษาคุณค่าของเรือนไทยให้คงอยู่ร่วมกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน และอนาคต

สุทัศน์ ละงู (2551) ศึกษาเรื่อง *วิถีชีวิตและศักยภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์: กรณีศึกษาชุมชนชาวเลบ้านสังกาอู่ อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่* ผลการวิจัยพบว่า

1. วิถีชีวิตด้านอาชีพเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ของชุมชนบ้านสังกาอู่โดยอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมลากอวน หาลา ลากอวนกุ้ง การดำน้ำลึก จับปลา การงมหอย การนับเรือหางยาว ให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมเหล่านี้
2. วิถีชีวิตด้านภูมิปัญญา ได้แก่ การทำสมอเรือโบราณ การทำไชปลา การทำเรือปาจ๊าก การสานตะกร้าหวาย การทำกรงนก การผลิตเครื่องดนตรี
3. วิถีชีวิตด้านประเพณีและวัฒนธรรม เช่น การเชื้อผู้นำ เพื่อให้ชุมชนมีความสงบราบรื่น

สำหรับด้านศักยภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ได้แก่

1. ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้ ชายทะเล หมู่เกาะต่าง ๆ ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างดี
2. ศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก คือการคมนาคมที่สะดวกสบาย สิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ และที่พักรองรับนักท่องเที่ยวมีเพียงพอ

ชานิกา ฉัตรสูงเนิน (2551) ศึกษาเรื่อง *ศักยภาพในการพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ในเขตเทศบาลตำบลเวียงแสน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ*

ผลการวิจัยเกี่ยวกับหัวหน้าครัวเรือนพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 6,030 บาท และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน สำหรับศักยภาพความพร้อมในการจัดตั้งที่พักโฮมสเตย์ในเขตเทศบาลตำบลเวียงแสนพบว่า ด้านที่พัก และด้านสภาพแวดล้อม มีศักยภาพความพร้อมในการจัดตั้งที่พักโฮมสเตย์อยู่ในระดับดีมาก และศักยภาพความพร้อมด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านมูลค่าเพิ่ม มีศักยภาพความพร้อมในการจัดตั้งที่พักโฮมสเตย์ อยู่ในระดับดี โดยที่ศักยภาพความพร้อมด้านการจัดการ และด้าน

การส่งเสริมการตลาดมีศักยภาพความพร้อมในการจัดตั้งที่พักโฮมสเตย์ที่อยู่ในระดับปรับปรุงมากที่สุด

ผลการวิจัยเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยมีอายุเฉลี่ย 29 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชนและนักเรียนหรือนักศึกษา ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 18,023 บาท ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีถิ่นพำนักในปัจจุบันอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร สำหรับลักษณะที่พักแบบโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการหรือพึงประสงค์ ในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ด้านที่พัก ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านมูลค่าเพิ่ม ด้านส่งเสริมการตลาด และด้านสภาพแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับมาก ส่วนด้านอาหารและโภชนาการ มีความต้องการในระดับปานกลาง

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยมีอายุเฉลี่ย 33 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าไม่ได้ประกอบอาชีพ เนื่องจากเป็นนิสิต นักศึกษา และวัยเกษียณ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 55,119 บาท ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีถิ่นพำนักในปัจจุบันอยู่ในประเทศฝรั่งเศส และฮอลแลนด์ สำหรับลักษณะที่พักแบบโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศต้องการหรือพึงประสงค์ ในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านมูลค่าเพิ่ม ด้านส่งเสริมการตลาด และด้านสภาพแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความต้องการในระดับมาก ส่วนด้านอาหารและโภชนาการ มีความต้องการในระดับปานกลางนั้น

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชน ด้วยการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว จะสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ผู้ศึกษาจึงได้นำแนวทางที่ได้จากการศึกษานี้ไปเป็นแนวทางศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) การศึกษาปัญหาและอุปสรรค แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค เพื่อศึกษา

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิง-
นิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่สองชุมชน

บทที่ 3

รูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

บริบททั่วไปชุมชนเกาะยอ

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

เกาะยอในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์มีสภาพเป็นป่าเขายังไม่มีผู้คนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน ต่อมาในสมัยตอนปลายสุโขทัยและสมัยอยุธยาจึงเริ่มพบหลักฐานเกาะยอในแผนที่ภาพกัลปนาวัดพะโคะ ที่เขียนขึ้นหลัง พ.ศ. 2223 แต่ก่อน พ.ศ. 2242 ซึ่งมีภาพเกาะยออยู่ตอนปลายสุดของแผนที่ที่เขียนเป็นรูปภูเขาระบุไว้ว่า “เขาก้อะญอ” ภาพเขาเกาะยอแสดงเป็นรูปโขดหินมีพรรณไม้ปรากฏบนภูเขา แต่ไม่แสดงให้เห็นถึงรูปสัตว์ป่า นอกจากนี้เกาะยอยังปรากฏอยู่ในแผนที่เมืองสงขลา เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2230 โดยนายมองเดียร์ เดอมาร์ วิศวกรชาวฝรั่งเศส แผนที่ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีชุมชนบนเกาะยอเกิดขึ้นแล้วอย่างน้อย 9 ชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาริมฝั่งทะเลรอบ ๆ ภูเขาทางทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของเกาะ ซึ่งปัจจุบันตรงกับบริเวณเขาหัวหรั่ง เขาสวนใหม่ และเขากุฎี เพราะบริเวณนี้มีที่ราบริมฝั่งทะเลและที่ราบระหว่างเนินเขาเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถทำนาปลูกข้าว ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงชุมชนได้เป็นอย่างดี การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเริ่มแรกบนเกาะยอน่าจะตรงกับบริเวณหมู่ที่ 6 บ้านนาถิ่น หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด หมู่ที่ 8 บ้านท้ายเสาหมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน และหมู่ที่ 2 บ้านนอก (นิศย์ พงศ์พฤกษ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553)

กลุ่มชนพวกแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนเกาะยออย่างน้อยในสมัยอยุธยาเล่าขานกันว่าเป็นกลุ่มคนจีนอพยพจากชุมชนบ้านน้ำกระจาย บ้านน้ำน้อย และบ้านทุ่งหวัง อำเภอ เมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ตามคำบอกเล่าของ นายธานี ไพโรจน์ภักดี

อดีตกำนันตำบลเกาะยอ ได้เล่าไว้ว่าเดิมเกาะยอเป็นเกาะร้าง ต่อมาสมัยสุโขทัยหรือสมัยอยุธยา มีชาวบ้านตำบลน้ำน้อยและตำบลทุ่งหวัง ได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานจับจองที่ดิน เพื่อเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย และทำอาชีพเกษตรกรรมบริเวณบ้านนาดิน บ้านโน บ้านสวน ทูเรียน ผู้คนที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นชาวจีน โดยตั้งชุมชนเป็นหย่อม ๆ ริมฝั่งรอบเกาะยอ นอกจากนี้ชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานยังแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เข้ามาทำเครื่องปั้นดินเผาประเภทอิฐ กระเบื้อง หม้อ ไห โอ่ง อ่าง เพราะบริเวณเกาะยอมีดินดี เหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่เข้ามาเพื่อค้าขาย โดยกลุ่มนี้เป็นพ่อค้าจากเมืองจีนที่แล่นเรือนำสินค้ามาขายกับชุมชนบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เช่น ชุมชน บาง-แก้ว ชุมชนบ้านพระเกิด ชุมชนบ้านลำป่าเมืองพัทลุง เป็นต้น ก่อนเข้าสู่ชุมชนเหล่านี้ต้องเดินทางผ่านเกาะยอ พ่อค้าบางส่วนได้แวะหยุดพักเพื่อหุงหาอาหาร บริเวณหัวเกาะด้านทิศตะวันตกในหมู่ที่ 7 ใกล้กับวัดท้ายยอและเมื่อเดินทางกลับจากการค้าขายกับชุมชนภายในก็อาจจะหยุดพักแรมบริเวณเกาะยออีก ในจำนวนชาวจีนโพ้นทะเลที่เดินทางค้าขายเหล่านี้บางกลุ่มได้ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานทำมาหากินบนเกาะยอ เพราะมีทำเลพื้นที่เหมาะแก่การทำสวนผลไม้และทะเลก็อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ และพรรณไม้นานาชนิด นอกจากนี้แล้วคงจะมีกลุ่มคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาจากท้องถิ่นเมืองสงขลาได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานส่วนหนึ่งด้วย ดังได้พบหลักฐานเจดีย์บรรจุอัฐิสมเด็จพระเจ้าเกาะยอบนยอดเขาภูทิวที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จากหลักฐานดังกล่าวสรุปได้ว่าชาวเกาะยอในรุ่นแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนโพ้นทะเลซึ่งผู้คนกลุ่มนี้ต่อมาได้ผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมกับคนไทยพื้นถิ่นได้กลายเป็นตัวตนที่แท้จริงของชาวเกาะยอสืบทอดมาจนปัจจุบัน (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2549, หน้า 35-37)

สภาพภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้งของเกาะยอ เกาะยอเป็นเกาะที่ตั้งอยู่กลางทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีฐานะเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสงขลาไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้โดยทางบกประมาณ 20 กิโลเมตร และโดยทางน้ำหรือทางทะเลประมาณ 6 กิโลเมตร เกาะยอมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ (ภาพ 2) ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 7)

ทิศเหนือ จดทะเลสาบสงขลาเขตสุขาภิบาลสิงหนคร อำเภอเมืองสิง
หนคร จังหวัดสงขลา

ทิศใต้ จดทะเลสาบสงขลา เขตองค์การบริหารส่วนตำบลพะวง (อบต.)
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก จดทะเลสาบสงขลา เขตองค์การบริหารส่วนตำบลพะวง
(อบต.) อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก จดทะเลสาบสงขลา เขตองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำน้อย
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ภาพ 2 แสดงแผนที่เกาะยอ

ที่มา. จาก แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 ถึง 2555) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (หน้า 8), โดย องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., ม.ป.ท.

2. ขนาดของพื้นที่ ตำบลเกาะขอมมีเนื้อที่รวมทั้งพื้นน้ำ 17.95 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 11,220 ไร่ และมีเนื้อที่เฉพาะพื้นดินเพียง 15 ตารางกิโลเมตรหรือ 9,375 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะขอม, ม.ป.ป., หน้า 7)

3. ภูมิประเทศ มีภูมิประเทศเป็นเกาะ รูปร่างคล้ายสามเหลี่ยมหรือปิ่น มีภูเขาสูง ประมาณ 100-200 เมตร เป็นแกนกลางและมีที่ราบลาดลงสู่ทะเลเพียงเล็กน้อย แต่ที่ราบส่วนใหญ่เคยทำนาและโรงงานกระเบื้องดินเผามาก่อน อยู่หมู่ที่ 5, 6 และ 7 ประมาณ 500 ไร่ (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2549, หน้า 8)

4. ภูมิอากาศบนเกาะขอม มีสภาพไม่ต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ ของภาคใต้ ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มี 2 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม แต่อย่างไรก็ตามอากาศก็ไม่ร้อนมากนัก เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล มีกระแสลมและไอน้ำพัดผ่าน ทำให้อากาศร้อนเบาบางลง ฤดูฝนมี 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ฝนตกไม่มากนัก ช่วงที่ 2 เป็นช่วงมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงที่ฝนตกมากกว่าช่วงแรก (ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2549, หน้า 11)

5. ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และประเทศชาติ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่คอยค้ำจุนความเจริญทุกด้านของ มนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญประกอบด้วย ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และพลังงาน เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้วันจะถูกทำลายให้สูญสิ้นไป ธรรมชาติที่มนุษย์เราต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสนองความสุขในการดำรงชีวิต เชื่อแน่ว่า ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ จะต้องหมดไป หรือไม่ก็เสื่อมด้อยถอยลงในด้านคุณภาพ จึงจำเป็นที่มนุษย์จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่าง ให้สามารถอำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พื้นที่ตำบลเกาะขอม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และ ทรัพยากรสัตว์ป่า (นิตย์ พงศ์พฤกษ์, การสัมมนาพิเศษส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553)

5.1 ทรัพยากรดินในบรรดาทรัพยากรทั้งหลาย ดินเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด เพราะดินเป็นทรัพยากรหลักของโลก มีความสำคัญและจำเป็นที่สุดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดินมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม

และอำนาจทางการเมือง โดยสภาพดินในพื้นที่ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า สภาพดินทั่วไปเป็นดินเหนียว ดินปนทราย จึงใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกเป็นหลัก เป็นดินที่มีชั้นดินหนา มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย ดินข้างล่างเป็นดินเหนียว ปนทราย ความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา ทำสวนผลไม้

5.2 ทรัพยากรน้ำ พื้นที่ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ล้อมรอบด้วยทะเลสาบสงขลาซึ่ง ลักษณะน้ำเป็นน้ำกร่อย-เค็ม

5.3 ทรัพยากรสัตว์ป่า สัตว์ป่าที่พบในพื้นที่ตำบลเกาะยอ ได้แก่ หมูป่า กระแต ลิง กิ้งก่า จิ้งเหลน ตะกวด งูเหลือม งูกระจับ งูเขียว งูเห่า

ลักษณะทั่วไปของชุมชน

1. การปกครองและประชากร การปกครอง มี 2 ลักษณะ คือ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 12) การปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ และการปกครองส่วนภูมิภาค มีฐานะเป็นตำบลแบ่งการปกครองเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านอ่าวทราย หมู่ที่ 2 บ้านดิน หมู่ที่ 3 บ้านนอก หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 6 บ้านในบ้าน หมู่ที่ 7 บ้านป่าโดนด หมู่ที่ 8 บ้านท้ายยอดและหมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ โดยมีประชากร มี 1,332 ครัวเรือน ประชากร 4,459 คน ชาย 2,124 คน หญิง 2,335 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 12)

2. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน มุลินธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย วิชาการไทยพณิชย (2542, หน้า 530) ได้กล่าวว่า จากเดิมที่เกาะยอเคยเป็นสังคมเกษตรกรรมได้เปลี่ยนเป็นสังคมกึ่งเกษตรกรรม กึ่งพานิชยกรรม เปลี่ยนจากสังคมปิดเป็นสังคมเปิด เปลี่ยนจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมือง และมีแนวโน้มเป็นแหล่งรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น ผลิต พรหมมา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553) ซึ่งเป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ได้กล่าวถึงเรื่องศาสนาและการศึกษา ภายในชุมชนเกาะยอไว้ว่า “ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งอ่านเขียนไม่ได้ ภายในชุมชนมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 แห่ง สถาบันชั้นสูง (สถาบันทักษิณคดีศึกษา) 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 9 แห่ง มีวัด 4 วัด

สำนักสงฆ์ 1 แห่ง สถานปฏิบัติธรรม 1 แห่ง และศาลเจ้า 1 แห่ง โดยประชากรทั้งหมด นับถือศาสนาพุทธ”

ชุมชนเกาะยอมีวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่น หรือลักษณะเฉพาะตัว ประกอบด้วยเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรม หัตถกรรม วรรณกรรมท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามิพัฒนาการด้านวัฒนธรรมเป็นเวลายาวนาน ผู้คน ในลุ่มน้ำทะเลสาบมีการพบปะสังสรรค์กับผู้คนในท้องถิ่นทั้งในและนอกภาคใต้ ทำให้วัฒนธรรมของชาวลุ่มน้ำทะเลสาบมีทั้งคล้ายคลึงกับภูมิภาคอื่น และมีลักษณะเฉพาะอันเป็น เอกลักษณ์ของตน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 1, ม.ป.ป., หน้า 41)

3. สภาพทางเศรษฐกิจ นิติฯ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553) ได้กล่าวว่า “สภาพเศรษฐกิจของตำบลเกาะยอขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากในพื้นที่มีทรัพยากร ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่กินคือ อยู่ดี” ผลิต พรหมมา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553) ซึ่งเป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ให้ข้อมูลว่า การประกอบอาชีพของราษฎรในพื้นที่มีหลายอาชีพ ดังนี้ อาชีพเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ราษฎรจะประกอบอาชีพทำสวนผสมผสาน เช่น สวนละมุด สวนกระท้อน สวนจำปะดะ เลี้ยงปลากระพงในกระชัง และประมงอื่น ๆ ประมาณ 500 คน อาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น ทำโรงงานอุตสาหกรรม ช่างก่อสร้างบ้าน เป็นต้น ประมาณ 641 คน อุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ ทอผ้า ประมาณ 125 คน อาชีพค้าขาย คือ ร้านขายของชำ หรือร้านโชห่วย และการขายสินค้าพื้นเมือง จำนวน 292 อาชีพรับราชการและลูกจ้างเอกชน ได้แก่ พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือ ลูกจ้างของรัฐ จำนวน 311 คน ส่วนหน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล มีดังนี้ ร้านอาหาร จำนวน 18 ร้าน ร้านขายของชำ จำนวน 24 ร้าน ร้านแผงลอย จำนวน 65 ร้าน อาชีพค้าขายอื่น ๆ จำนวน 30 ร้าน (ขายผลไม้ตามฤดูกาล) รีสอร์ท และโฮมสเตย์ จำนวน 27 แห่ง

4. การคมนาคม ในอดีตส่วนใหญ่ใช้ทางเรือ และการเดินเท้า แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงมาใช้ถนนแทน โดยมีเส้นทางเชื่อมต่อกับชุมชนภายนอก 2 เส้นทาง คือ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 22)

4.1 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 และสะพานติณสูลานนท์ทางทิศเหนือ ความยาว 1.3 กิโลเมตร เชื่อมต่อกับเขตอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

4.2 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 และสะพานติณสูลานนท์ทางทิศใต้ ความยาว 0.94 กิโลเมตร เชื่อมต่อกับเขตอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เส้นทางภายในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นถนนลาดยางและคอนกรีตเสริมเหล็ก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) เกาะยอ

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยได้สรุปว่ามีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของเกาะยอ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้เขต 1 เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมสนับสนุน และมาให้ความรู้ในการจัดการ การบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนะนำเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้นในพื้นที่เกาะยอ

2. กรมส่งเสริมการเกษตรจังหวัดสงขลา เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมให้การอบรม เป็นพี่เลี้ยงดูแลทั้งทางเทคโนโลยีและให้คำปรึกษา ในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาการว่างงานของคนในเกาะยอ

3. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ (อบต.) เป็นหน่วยงานที่ได้สนับสนุนทางด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น และสนับสนุนด้านงบประมาณ เพื่อพาแกนนำชุมชนไปดูงานด้านการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ

4. องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (อบจ.) เป็นหน่วยงานที่สนับสนุน ผลักดันส่งเสริม และกำหนดนโยบายในการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยมีการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ

5. ชมรมการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ เป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่การเกษตรเกาะยอเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาการว่างงานของคนในชุมชน และทำกิจกรรมโฮมสเตย์ถือเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ

6. ศูนย์ 3 ไร่ สานสายใยรักแห่งครอบครัว (เป็นการดำเนินโครงการภายใต้โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์

พระวรราชา ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษาแนะนำ และให้งบประมาณ ในการจัดการการพัฒนาชุมชนเกาะยอ ทั้งทางการส่งเสริมอาชีพและการบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ชุมชนเกาะยอเป็นชุมชนที่พัฒนาและสามารถพึ่งตนเองได้

7. สถาบันทักษิณคดีศึกษา และมหาวิทยาลัยภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ได้แก่ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนทางด้านวิชาการในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการจัดการชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในเกาะยอ

1. สถาบันทักษิณคดีศึกษา เป็นหน่วยงานราชการที่มีฐานะเทียบเท่ากับคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยทักษิณ มีหน้าที่ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับทักษิณคดี และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ ตลอดถึงเปิดการเรียนการสอนในระดับมหาคุณูปบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา และสถาบันแห่งนี้เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของวัฒนธรรมภาคใต้ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของภาคใต้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 23)

2. วัดท้ายยอ เป็นวัดเก่าแก่ของตำบลเกาะยอ ได้รับการประกาศให้เป็นวัดเมื่อปี พ.ศ.2311 เป็นวัดโบราณที่มี สถาปัตยกรรมล้ำค่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์และหวงแหน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “กุฏิแบบเรือนไทยปั้นหย่า” อายุกว่า 200 ปี หลังคา ใช้กระเบื้องดินเผาเกาะยอและกระเบื้องลอนแบบเก่า มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ คือ เสาเรือนกุฏิจะไม่ฝังลงในดินแต่จะตั้งอยู่บนดินเสา ซึ่งเป็นที่รองรับเสาอันเป็นลักษณะเฉพาะของบ้านชาวไทยในภาคใต้เท่านั้น (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 23) วัดท้ายยอ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะยอ เมื่อครั้งจอมพลสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช เสด็จเมืองสงขลาในปี พ.ศ. 2475 ทรงพระนิพนธ์ถึงชื่อวัดท้ายเสา ที่ตั้งอยู่

บนเกาะยอ ซึ่งน่าจะหมายถึง วัดท้ายขอในปัจจุบัน โบราณสถานที่สำคัญภายในวัด ประกอบด้วย เจดีย์บนเขาพระวิหาร หมุกุฎีไม้ อุโบสถ และหอระฆัง (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 23)

3. วัดแหลมพ้อ วัดแหลมพ้อเป็นวัดเก่าแก่ของตำบลเกาะยอ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2360 โดยวัดนี้มีงานประติมากรรมที่มีคุณค่าโดยเป็นส่วนตกแต่งที่อุโบสถ ใบเสมา หอระฆัง เจดีย์ โดยเฉพาะที่อุโบสถมีประติมากรรมปูนปั้นรูปเทพพนม อยู่กลางสายพันธุ์ พฤษภา เนื้อช่องกรอบประตูหน้าต่าง จั่วหน้าบันด้านหน้าเป็นลายปูนปั้น พระอินทร์ ทรงช้างเอราวัณ จั่วหน้าบันด้านหน้าเป็นลายปูนปั้น รูปพระนารายณ์ทรงครุฑ (เขมิกา หวังสุข, 2549, หน้า 68) โบสถ์ หอระฆัง และเจดีย์ ของวัดแหลมพ้อ ถือว่าเป็น การสร้างตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 ซึ่งจะไม่มีช่อฟ้า ใบระกา เป็นการสร้างตาม แบบแห่งกรุงรัตน โกสินทร์ โดยช่างพื้นเมืองภาคใต้ในยุคนั้น จึงมีความงาม ความวิจิตร ที่มีคุณค่าควรแก่การชื่นชม ศึกษา และอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกของชาติตลอด (เขมิกา หวังสุข, 2549, หน้า 68)

4. ศาลเจ้าไต่ก้ง สร้างขึ้นสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งขณะนั้นชนชาติจีนเข้ามาค้าขายกับ ไทยเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งได้ตั้งรกรากสืบเชื้อสายในเกาะยอ และได้สร้างศาลเจ้า- ไต่ก้งขึ้นเพื่อสักการบูชา สร้างขวัญและกำลังใจแก่ชาวเกาะยอในสมัยนั้นจนถึงปัจจุบัน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 24)

5. สำนักสงฆ์เขากุฎี ตั้งอยู่บนเขากุฎีซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในเกาะยอ ซึ่งเป็นที่ ประดิษฐานขององค์สมเด็จพระเจ้าเกาะยอ หรือสมเด็จพระเจ้ากุฎี ตามตำนานเล่ากันว่าเป็น พระสงฆ์ที่เดินทางมาจากอยุธยาพร้อมสมเด็จพระเจ้าพะ โคะที่มาเผยแพร่พุทธศาสนา เป็น ศูนย์รวมความเชื่อ ความศรัทธา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเกาะยอให้ความเคารพนับถือ เป็น ที่กราบไหว้บูชาของชุมชนมาหลายร้อยปี และมีประเพณีสมโภชในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวเกาะยอจะร่วมใจกันขึ้นไปทำบุญตักบาตร และห่มผ้าองค์เจดีย์ ชาวบ้านเรียกกันว่า “ประเพณีขึ้นเขากุฎี” (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 24)

6. เรือนไทยโบราณ เกาะยอเป็นถิ่นที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานระหว่าง วัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งประเพณี ความเชื่อ และ

ศิลปหัตถกรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมอันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันลึกซึ้งของชาวเกาะยอเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัย เป็นเรือนแบบทรงไทยทรงจั่วยกพื้นสูง การก่อสร้างเป็นเรือนไม้ใช้เดือยหรือลูกทิวไม้แทนตะปู หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกาะยอ และที่สำคัญคือการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา “มงคลสูตร” มาใช้เป็นตัวกำหนดสัดส่วนต่าง ๆ ของตัวเรือน จึงเรียกว่า “เรือนมงคลสูตร” ตัวอย่างของเรือนมงคลสูตรที่สวยงามได้แก่ ภูฎิเจ้าอาวาสวัดท้ายขอ และบ้านทรงเรือนไทยโบราณที่พบทั่วไปบริเวณเกาะยอ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 24)

7. บ่อน้ำโบราณ บ่อน้ำโบราณตั้งอยู่ในวัดท้ายขอ และบ่อน้ำบ่อหลาหมู่ 4 ทั้งสองบ่อนี้เคยเป็นบ่อสาธารณะประโยชน์ที่สำคัญที่เลี้ยงชาวเกาะยอแทบทั้งเกาะ โดยชาวบ้านมาตักน้ำไปใช้อุปโภคและบริโภค (เขมิกา หวังสุข, 2549, หน้า 71)

8. สวนสมรม เป็นสวนที่ปลูกพืชผลไม้มีนานาชนิด เช่น ทุเรียน ลองกอง จำปา ตะขบูน ส้มโอ กระท้อน เงาะ ฯลฯ รวมทั้งพืชชนิดอื่น ๆ และมีการดูแลรักษาสวนโดยใช้แนวทางเกษตรชีวภาพ ใช้สมุนไพรป้องกันกำจัดศัตรูพืช เน้นเกษตรธรรมชาติไม่ใช้สารเคมี นอกจากนี้ผู้ที่ไปท่องเที่ยวยังได้ชมการสาธิตการทำปุ๋ยชีวภาพ จิมผลไม้หลากหลายชนิดตามฤดูกาล (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 24)

9. ฟาร์มเลี้ยงปลากระพงในกระชัง ชาวเกาะยอนิยมเลี้ยงปลากระพงขาวในกระชังกันมาช้านาน กล่าวกันว่าเกาะยอเป็นแหล่งเลี้ยงปลากระพงขาวในกระชังที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ปลากระพงขาวที่เลี้ยงในเกาะยอได้ชื่อว่ามีเนื้อรสชาติอร่อยที่สุด เพราะเป็นปลาที่เลี้ยงในระบบสามน้ำตามธรรมชาติ คือน้ำในทะเลสาบสงขลาจะมีช่วงระดับความเค็มอยู่ 3 ช่วง คือ ช่วงน้ำจืด ช่วงน้ำกร่อย และช่วงน้ำเค็ม “จึงเรียกกันว่าปลาสามน้ำ” (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 24)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ผ้าทอเกาะยอ เป็นผ้าทอพื้นเมืองของชาวเกาะยอ มีชื่อเสียงมาก มีความประณีตในการทอและมีสีสันลวดลายต่าง ๆ ซึ่งลวดลายของผ้าทอเกาะยอที่เป็นลวดลายเก่าไม่มีผู้ใดทอได้อีกแล้วเท่าที่ปรากฏอยู่และนิยมกันในปัจจุบันมีดังนี้ ลายราชวัตร ลายดอกพิกุล ลายดอกกรสสุคนธ์ ลายดอกพยอม ลายดอกกรัก ลายดอกห้าหนึ่ง ลายเทพพนม

ลายพริกไทย ลายลูกแก้ว ลายบุหงา ลายลูกหวาย ลายหมากรุก ลายตาสก๊อต ลายดอก-
 ผกากรองหรือดอกแฝดหรือลายดอกขี้ไก่ ลายกากบาท ลายคดกริช ลายสมุกหรือลาย-
 โกลีเยียม ลายสี่เหลี่ยมหรือลายเครียะ ลายลูกโซ่ และลายข้าวหลามตัด โดยในสมัยโบราณ
 ชาวบ้านเกาะยอทอผ้าโดยไม่ทราบชื่อลายอาศัยเรียกกันง่าย ๆ และจดจำทอกันตามอย่าง
 บรรพบุรุษ บางครั้งมีการพลิกแพลงดัดแปลง ทอเป็นลวดลายที่แปลกออกไปจากเดิม ถ้า
 เผอิญสวยงาม มีผู้นิยม ก็ทอกันต่อ ๆ มา และตั้งชื่อตามผู้ที่ที่เป็นต้นคิดลาย บางครั้งก็
 เรียกตามลักษณะคล้ายคลึงกับพืชพรรณไม้ ดังนั้นจึงถือได้ว่าผ้าทอเกาะยอเป็น
 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของเกาะยอและของจังหวัดสงขลา
 นอกจากนั้นการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชวงศ์ และเจ้านายฝ่าย
 สตรี ฉลองพระองค์และแต่งกายด้วยผ้าทอเกาะยอ แสดงให้เห็นว่าผ้าทอเกาะยอได้รับ
 ความนิยมในกลุ่มชนชั้นสูงด้วย นอกจากนี้ในพ.ศ. 2549 ผ้าทอเกาะยอ ได้รับการ
 พิจารณา คัดสรรให้เป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่นของจังหวัดสงขลาและยังได้รับเครื่องหมาย
 มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ทั้งนี้เพื่อเป็นการรับรองคุณภาพและสร้างความมั่นใจ
 ให้แก่ผู้ใช้ผ้าทอเกาะยอ และใน พ.ศ. 2549 ปีเดียวกันนี้ รัฐบาลยังได้ส่งเสริมสินค้า “หนึ่ง
 ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” (สินค้าโอท็อป) โดยจัดให้มีการประกวด หมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่ง
 ผลิตภัณฑ์ หรือ หมู่บ้านโอท็อปท่องเที่ยวดีเด่นในระดับประเทศ ในการนี้ทางจังหวัด
 สงขลา ได้พิจารณาคัดเลือกให้ตำบลเกาะยอ หมู่ที่ 3 (บ้านนอก) ตำบลเกาะยอ อำเภอ
 เมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ผ้าทอเกาะยอส่งเข้าประกวดและสามารถชนะเลิศ
 ประประกวดหมู่บ้าน “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” (OTOP VILLAGE CHAMPION) ดีเด่น
 ในระดับประเทศ อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าชาวเกาะยอเริ่มทอผ้าใน
 สมัยใด แต่ชาวเกาะยอรู้จักการทอผ้ามานานนับเป็นร้อยปี ตั้งแต่ครั้งมีผู้คนอพยพมาตั้ง
 ถิ่นฐานทำกินและมีการสอนสืบต่อกันภายในครัวเรือน ซึ่งกลุ่มที่ทอผ้าในเกาะยอปัจจุบัน
 มีทั้งหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าเกาะยอ กลุ่มราชวัตร และกลุ่มร่ม
 ไทร (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ, ม.ป.ป., หน้า 27-28)

2. การดักไซ่นั่ง ไซนอน เป็นวิธีทำมาหากิน ที่เป็นวิถีชีวิตของคนเกาะยออีกอย่าง
 หนึ่ง เพื่อให้ได้สัตว์น้ำ ประเภทกุ้ง ปลาในทะเลสาบสงขลามาใช้เป็นอาหารและจำหน่าย
 ในครอบครัว ซึ่งวิธีการทำและการนำไปดักในทะเลสาบสงขลา มีเทคนิคที่เป็นของคน

เกาะข่อยอีกอย่างหนึ่ง ปัจจุบันสามารถดูได้เกือบทุกหมู่บ้านในตำบลเกาะข่อย (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะข่อย, ม.ป.ป., หน้า 28)

3. การป้องกันแมลงวันทองทำลายผลจำปาและการทำโคระ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ประดิษฐ์คิดค้นเพื่อใช้ห่อผลขนุน ผลจำปา และจำปาตะขุน ซึ่งหากผลจำปาตะขุนมีแมลงวันทองมาวางไข่ก็จะทำให้ผลจำปาตะขุนเน่าเสียมีตำหนิ และที่สำคัญเมื่อผลจำปา ตะขุน หรือขนุนสุก ไข่แมลงวันทองจะฟักตัวออกเป็นตัวหนอน ตัวคักแค้ และเป็นตัวเต็มแพร่พันธุ์ต่อไป โดยวัสดุที่ใช้สานโคระ ใช้จากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น คือใบมะพร้าว ทั้งใบมะพร้าวสดและใบมะพร้าวแห้งที่หล่นจากต้น แต่ถ้าเป็นใบมะพร้าวแห้งต้องนำมาแช่น้ำเสียก่อนประมาณ 2-3 วัน เพื่อให้ใบมะพร้าวอ่อนตัว ไม่หักเวลาสานส่วนใบมะพร้าวสดไม่ต้องแช่น้ำ โคระ นอกจากป้องกันผลจำปา และจำปาตะขุนไม่ให้เน่าเสียเนื่องจากแมลงวันทองวางไข่แล้ว โคระ ยังช่วยให้ผลขนุน จำปา ตะขุน หรือ จำปาตะขุน มีสีสวย เป็นที่สนใจของผู้บริโภคและที่สำคัญคือ ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะข่อย, ม.ป.ป., หน้า 28)

4. การทำกะปิ สิ่งสำคัญในการประกอบอาหารในทุกรายการของชาวปักษ์ใต้ก็คือกะปิ เช่น แกงส้ม แกงกะทิ แกงคั่ว แกงไตปลา แกงเลียง และที่สำคัญในเกือบทุกมื้อ ก็คือ น้ำพริก เหล่านี้ คือวิถีชีวิตทางด้านอาหารของชาวปักษ์ใต้ ซึ่งการปรุงอาหารให้อร่อยก็ต้องใช้กะปิที่ดี มีคุณภาพเช่นกัน และกะปิเกาะข่อยถือว่าเป็นกะปิที่ดี มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับในจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียง ทั้งนี้เพราะวัตถุดิบที่ใช้ทำกะปิ ได้คัดกรองมาจากกุ้งเคยสด ๆ ที่ใช้สำหรับทำกะปิเท่านั้น ก่อนทำก็จะล้างให้สะอาดไม่มีสิ่งเจือปนใด ๆ กะปิที่ได้จึงเป็นกะปิที่มีคุณภาพมีคุณค่าทางโภชนาการสูง หอม อร่อย และมีกระบวนการผลิตที่มีถูกหลักอนามัย ได้มาตรฐาน โดยการทำกะปิ ถือเป็นวิธีถนอมอาหารอย่างหนึ่ง สำหรับเอาไว้กินนาน ๆ นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบสาน สัมพันธ์กันมาจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานานนับร้อยปี เนื่องจากชาวเกาะข่อยมีบ้านเรือนอยู่ชายฝั่งทะเล จึงทำให้ทำกะปิกันเกือบทุกราวเรือน ทั้งไว้กินในครัวเรือนและทำขายตามกำลังของแต่ละคน และในปัจจุบันก็ได้มีการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำกะปิส่งขายทั้งภายใน

จังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง (นิตยั พงศัพฤกษ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553)

5. การทำขนมคู หรือขนมก้อกวน เป็นของหวานที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอสติงพระ นิยมทำกันมากในพื้นที่ตำบลดีหลวง ตำบลชุมพล ตำบลสนามชัย และตำบลเกาะยอ มีลักษณะเป็นลูกกลม ๆ สีน้ำตาลปนขาว ทำโดยนำข้าวสารคั่วไม่ละเอียดมากวนหรือผัดกับ น้ำตาลที่เคี่ยวจนข้น แล้วปั้นเป็นลูกกลม ๆ แล้วคลุกแป้งคั่วอีกทีหนึ่ง ใ้รับประทานได้ทันที ในอดีต เรียกขนม “ก้อกวน” เพราะมีวิธีการทำแป้งเหมือนกับ “ขนมก้อ” เพียงแต่วิธีการปรุงไม่เหมือนกัน ขนมก้อ นำมาคลุกกับน้ำผึ้งแล้วอัดพิมพ์ ส่วน “ขนมก้อกวน” นำมาทวนหรือผัดกับน้ำผึ้ง จึงเรียกชื่อขนมตามวิธีการปรุง (นิตยั พงศัพฤกษ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553)

การดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของชุมชนเกาะยอ

พัฒนาการของการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยอ

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยอ เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นกิจกรรมหนึ่งใน “โครงการการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ” เนื่องจากการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ เป็นผลมาจากนโยบายของรัฐที่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเกษตร และต้องการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้ร่วมมือกับกรมส่งเสริมการเกษตรจัดกิจกรรมการเกษตรไทย (Amazing Agricultural Heritage) ขึ้นในช่วงของปีการท่องเที่ยวไทย คือ ปี พ.ศ. 2541-2542 (Amazing Thailand 1998-1999) ซึ่งโครงการนี้ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่การเกษตรเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาการว่างงานของคนในชนบทอันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งยังเพิ่มรายได้ และกระจายรายได้แก่เกษตรกรในชนบท (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรมส่งเสริมการเกษตร, 2541) ทางจังหวัดสงขลาจึงได้เลือกพื้นที่ตำบลเกาะยอเป็นพื้นที่ที่จะทำโครงการการท่องเที่ยวเกษตร โดยเล็งเห็นว่าเกาะยอมีของดี

มากมาย ไม่ว่าจะเป็นจำปาตะและขนุนที่เลื่องชื่อ ผ้าทอที่สวยงาม การเลี้ยงปลาตะเพียนในกระชัง การดำเนินวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การทำไชนั่ง ไชนอน รวมถึงทัศนียภาพตามธรรมชาติที่สวยงาม (ญาณิกรณ์ ธรรมโชติ, 2549, หน้า 76) ซึ่งตามปกติจะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมและแวะซื้อของฝากกรอบนอกเกาะที่เป็นทางผ่านและจุดขายของริมทางแต่ไม่ได้เข้ามาในพื้นที่ ผู้ที่ได้รับประโยชน์จึงมีเพียงชาวบ้านเพียงบางกลุ่มที่มีร้านค้าข้างถนนเท่านั้น แต่ชาวบ้านหรือเกษตรกรที่ผลิตผลผลิตแทบไม่ได้รับประโยชน์อะไร ดังนั้นจึงเห็นสมควรที่จะทำการท่องเที่ยวเกษตรที่เกาะยอ

จากคำบอกเล่าของเดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2553) ประธานการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ ได้กล่าวว่า “แต่ก่อนลุงเป็นชาวประมงพื้นบ้าน ช่วงนั้นเป็นรองประธานท่องเที่ยวเกาะยอ แล้วลุงก็ได้สู่การประชุมเดือนละหนบ้าง สองเดือนหนบ้าง ถึงลุงก็คิดว่าทำหรือดีที่คนที่เข้ามาเกาะยอนั้น กินกันแล้วก็กลับถึงกินก็กินกันแต่ร้านอาหารใหญ่ ๆ เช่น ร้านชมจันทร์ ร้านศิริดา ร้านศักดิ์ ถึงก็มีแต่พวกเนี้ยที่ได้ตั้งค์ แล้วคนในพื้นที่ไม่ใช่จะได้อะไร ถึงลุงก็คิดแหละว่าทำหรือที่ที่ว่าจะส่งเสริมการท่องเที่ยวของเราให้ชาวบ้านในชุมชนได้มั่ง ลุงก็คิดว่าน่าจะทำโฮมสเตย์ เพราะเคยได้ยินแต่ก็ไม่รู้ว่าต้องทำยังไง ก็วันนั้นมีการประชุมที่ศูนย์ท่องเที่ยวเกษตร ก็ได้เจอกับเกษตรอำเภอ ซึ่งท่านก็ได้เป็นที่เล็งหลักในการทำชมรมท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอขึ้นมา ลุงก็ได้ปรึกษากับท่านว่าเราน่าจะพัฒนา การท่องเที่ยวของเกาะยอโดยการทำโฮมสเตย์ เมื่อทางราชการเขาได้ยินว่าจะทำโฮมสเตย์เขาก็สนับสนุน โดยการพาคณะกรรมการการท่องเที่ยวเกษตรไปอบรม ศึกษาดูงาน เราก็ได้ไปดูงานกันที่จังหวัดนครนายก โฮมสเตย์ที่ไปดูงานมีชื่อว่าทำด่าน โฮมสเตย์ ก็คิดว่าจะทำหรือดี ถ้าทำโฮมสเตย์เหมือนเขาก็ไม่ได้หรอก เขาทำสวน เรามันคนเล มันก็คิดว่าเราน่าจะทำ “ขนำ” ฝึปลาตะเพียนมาเป็นโฮมสเตย์ หลังจากกลับมาจากการศึกษาดูงาน ก็กลับมาประชุมในคณะกรรมการว่าจะทำไ้กัน แล้วก็ให้ใครทำ เสร็จแล้วกรรมการ 12 คน เขาก็คิดว่า คุณเดชา นั้นแหละต้องเป็นผู้ทำ เพราะในฐานะเจ้าความคิด เขาว่า คุณเจ้าความคิดผมได้ไปเที่ยวก็เพราะคุณ เขาโยนมาผมก็เอา เพราะในใจผม ผมก็คิดว่ามันต้องกล้า แต่ในการทำตรงนี้มันก็เสี่ยงมาก ซึ่งตอนนั้นผมก็เลี้ยงปลาตะเพียน ผมก็เลยเอาขนำที่ผมเอาไว้ใช้ฝึปลาตะเพียนนั้นแหละมาดัดแปลงตกแต่งใหม่ทำเป็นโฮมสเตย์ โดยที่เริ่มทำมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2548 ก็ได้ผล

ตอบรับที่ดีสิ่งแวดล้อมไม่เปลี่ยน เพราะผมจะบอกทุกท่านที่มาเสมอว่าให้พยายามช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติ อย่าทิ้งขยะลงในน้ำ ผมมีถุงขยะให้แทบทุกจุดบนขนำ ที่ผมทำแบบนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตชาวประมงอย่างแท้จริง”

ลักษณะของโฮมสเตย์

บ้านเรือนในเกาะขอส่วนใหญ่มีลักษณะ เรือน เป็นเรือนเครื่องสับที่มีวิธีการก่อสร้างโดยการบาก เาะ เข้าเคียว และใส่สลัก ซึ่งเรือนเครื่องสับนี้เป็นเรือนที่ปรับปรุงพัฒนาต่อมาจากเรือนเครื่องผูก วัสดุที่ใช้จะมีการนำมาแปรรูปก่อนเพื่อให้ได้ขนาดและสัดส่วนที่เหมาะสมตามต้องการ บ้านเรือนเครื่องสับในเกาะขอ มีรูปทรงแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บางเรือนมีลักษณะเป็นเรือนแฝดมีخانเรือนเชื่อมกลาง มีบันไดทางขึ้นอยู่ตรงกลาง

หลังคาบ้าน มีทั้งหลังคาทรงปั้นหยาและทรงจั่วสามเหลี่ยม ซึ่งแบบหลังเป็นที่นิยมมากกว่า โดยจะทำการเป็นหลังคาทรงจั่วสามเหลี่ยม หลังคาเดี่ยวและลาดชัน มุงด้วยกระเบื้องเกาะขอ ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ภาคใต้มีพายุจัดและลมแรง ฝนตกชุกเกือบตลอดปี ซึ่งการทำหลังคาให้ลาดเอียงมากก็เพื่อให้ลมปะทะปลายจากหรือห่างกระเบื้อง ทำให้น้ำฝนที่ตกต้องหลังคาไหล และสเด็ดน้ำได้อย่างรวดเร็ว และบ้านส่วนใหญ่ในเกาะขอยังนิยมมุง หลังคาด้วยกระเบื้องเกาะขอ ซึ่งเป็นกระเบื้องที่มีการผลิตและส่งขายทั้งในเกาะขอเองและยังนิยมใช้ทั่วไปในจังหวัดสงขลา อีกทั้งยังมีการส่งไปขายในเมืองหลวงด้วย แต่ปัจจุบันเตาเผากระเบื้องเกาะขอเหลือเพียงซากเนินดินที่ปรากฏเศษกระเบื้อง เศษภาชนะดินเผา ใดๆก็ดี ยังคงมีการผลิตกระเบื้องเกาะขออยู่ที่ท่านางหอม อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งนอกจากกระเบื้องมุงหลังคาแล้ว ในอดีตกระเบื้องเกาะขอยังถูกนำมาใช้เป็นดินเผาไม้ด้วย แต่ในปัจจุบันนิยมใช้ ซีเมนต์หล่อเป็นดินเผาแทน เหตุที่ไม่ฝังเสาลงดินเพราะเมื่อฝนตกชุก สภาพดินมีความยืดหยุ่นมาก อาจทำให้เสาทรุดได้ และดินที่ชุ่มชื้นยังเป็นที่อยู่ของปลวกและเชื้อราต่าง ๆ อันจะกัดกร่อนให้เสาผุพังเร็วขึ้นด้วย

ฝาบ้าน พบว่าเป็นบ้านที่มีฝาบ้านเป็นฝากระดาน ฝาขัดแตะ ฝาปะกน ใดๆอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกัน พื้นเรือนปูด้วยไม้กระดาน

ในส่วนที่ทำโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยอจะทำทั้งบนฝั่ง และในทะเลสาบ บนฝั่ง จะมีการทำเพียงแค่ 2 หลัง เนื่องจากไม่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ส่วนในทะเลสาบนั้น มีการทำโฮมสเตย์กันอย่างแพร่หลายถึง 20 หลัง โดยใช้ “ขนำ” ที่ใช้เป็นที่พัก ฝ้าคลุมปลา กะพงกลางทะเลสาบทำเป็น โฮมสเตย์ ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ต่างชาติ โดย “ขนำ” มีลักษณะเป็นเรือนไม้ กว้างพอจุคนได้ 10-12 คน หลังคามุงสังกะสี แต่ไม่ร้อนอบอ้าวเพราะด้านข้างเปิดโล่งช่วยให้อากาศถ่ายเทได้ดี พื้นเป็นพื้นไม้ ด้านใน กั้นเป็นห้องนอน ห้องน้ำ และ ห้องครัว ความเป็นเรือนพักส่วนตัวที่สะดวกครบครัน อีกด้าน หนึ่งเป็นระเบียงขนาดกว้างที่สร้างยื่นออกไปนอกตัวเรือน มีเก้าอี้ผ้าใบสำหรับใครที่ อยากร่อนกินลมชมดาวยามค่ำคืน หรือจะหย่อนเบ็ดตกปลาก็สามารถทำได้ในบริเวณนี้

รูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ของเกาะยอมี รูปแบบการท่องเที่ยวทั้งท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวในเกาะยอได้ศึกษาถึงวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน เช่น การเลี้ยงปลากระชัง การนั่งเรือไปวางไผ่ การนั่งเรือไปกู้ไผ่ การทอ- ผ้า ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้าน และการทำสวนผลไม้ และยังมีการท่องเที่ยวในแหล่ง วัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยว ชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้มีความรู้ ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และ โบราณคดีในท้องถิ่น

ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยอมีโปรแกรมการท่องเที่ยว ดังนี้ คิดค่าบริการ 1000 บาท สำหรับ 1-10 คนต่อหนึ่งคืน หากเกิน 10 คน คิดเพิ่มคนละ 100 บาท (รวมค่าเรือ ค่าอาหารเช้า และค่ากิจกรรม)

โดยกิจกรรมโฮมสเตย์ เมื่อเดินทางมาถึงเกาะยอ (สามารถเดินทางได้หลาย รูปแบบ ทั้งทางเครื่องบิน รถไฟ รถประจำทาง เมื่อถึงสงขลาจะขึ้นรถประจำทางหรือรถ- สองแถวข้ามไปเกาะยอที่สะดวก หากขับรถมาจากกรุงเทพฯ ให้ใช้ทางหลวง หมายเลข 4 (เพชรเกษม) ผ่านเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ตรงไปตามทางหลวง หมายเลข 41 ถึงอำเภอพุนพินเลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 401 ผ่านเมืองสุราษฎร์ธานี ลิขล ท่าศาลา เมืองนครศรีธรรมราช แล้วใช้ทางหลวงหมายเลข 408 ผ่านหัวไทร ระโนด

สทิงพระ สิงหนครข้ามสะพานติณสูลานนท์ ถึงเกาะยอ หากมาจากสงขลาใช้ทางหลวงหมายเลข 40 แยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 408 ที่สี่แยกบ้านน้ำกระจาย ข้ามสะพานติณสูลานนท์ไปจนถึงเกาะยอ โทษติดต่อกับเจ้าของที่พัก เพื่อมารับนักท่องเที่ยวไปยังที่พัก ซึ่งก่อนจะมาพักที่โฮมสเตย์นักท่องเที่ยวจะต้องแจ้งกำหนดการเดินทางไว้ล่วงหน้ากับเจ้าของโฮมสเตย์ก่อน เพราะถ้าไม่ได้แจ้งไว้ล่วงหน้านักท่องเที่ยวอาจต้องเสียเวลารอและอาจถูกปฏิเสธให้เข้าพักได้ เนื่องจากบ้านพักเต็มหรือไม่พร้อมที่จะให้บริการ

โดยรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว กำหนดระยะเวลาเบื้องต้นที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้อย่างครอบคลุมไว้จำนวน 1 คืน 2 วัน โดยกิจกรรมที่จัดให้มีรูปแบบดังนี้

วันที่ 1 เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงเกาะยอ เจ้าของที่พักโฮมสเตย์รับนักท่องเที่ยวไปยังที่พัก จากนั้นให้อิสระแก่นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมสถานที่และสภาพภูมิประเทศรอบเกาะ โดยหากนักท่องเที่ยวไม่มีรถส่วนตัว ทางบ้านพักจะเตรียมพาหนะ ได้แก่ รถจักรยาน และรถมอเตอร์ไซค์ไว้ให้ นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมถนนสายวัฒนธรรมที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ “เจดีย์สมเด็จพระเจ้าเกาะยอ” โดยเจดีย์สมเด็จพระเจ้าเกาะยอ ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจและความศรัทธาของชาวเกาะยอ ตั้งอยู่ที่วัดเขาภู และทุก ๆ ปีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 จะมีงานห่มผ้าเจดีย์เพื่อนมัสการสมเด็จพระเจ้าเกาะยอ ไปชมวัดแหลมพ้อ ศาลเจ้าไต่กิ่ง สำนักสงฆ์เขาภู เรือนไทยโบราณ และบ่อน้ำโบราณ จากนั้นก็ไปดู “พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา” ซึ่งเป็นสถานที่จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับภาคใต้ อาทิ วิถีชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญา เป็นต้น เมื่อถึงช่วงยามเย็นหากนักท่องเที่ยวต้องการชมวิวเกาะยอ ก็สามารถขึ้นไปบนหอคมวิวของสถาบันทักษิณคดีศึกษาสามารถชมวิวทิวทัศน์ของสงขลาที่ว่าเมืองใหญ่ 2 ทะเลที่มีความสวยงาม (2 ทะเล คือ ทะเลใน หมายถึง ทะเลสาบ และทะเลนอก หมายถึง ทะเลอ่าวไทย) โดยจะเห็นทะเลสาบสงขลาที่มีกระชังปลามากมาย และมองเห็นขนำกลางน้ำที่ตั้งอยู่ภายในทะเลสาบสงขลา เป็นภาพระยะไกลที่กว้างสุดตา ส่วนอาหารมื้อค่ำทางบ้านพักจะไม่จัดให้นักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวต้อง เตรียมมาเอง ทางบ้านพักจะมีครัวไว้บริการ แต่หากนักท่องเที่ยวไม่ต้องการทำเองก็สามารถสั่งเจ้าของบ้านพักให้ไปซื้อจาก

ร้านอาหารภายในเกาะยอ หรือสามารถไปรับประทานอาหารที่ร้านอาหารภายในเกาะยอได้ โดยถือเป็นการกระจายรายได้ให้กับผู้ประกอบการร้านอาหารภายในเกาะยอ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อย หากไม่ได้เตรียมมาเองทางบ้านพักก็จะขับเรือมาส่งยังขนำที่เฝ้าปลากระพง และเจ้าของที่พักก็มาร่วมพูดคุย เพื่อสร้างความคุ้นเคยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเมื่อถึงเวลาประมาณสามทุ่มครึ่งเจ้าของที่พักก็จะกลับมายังฝั่งเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนในขนำที่เฝ้ากระชังเลี้ยงปลากระพง ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถตกปลาในทะเลสาบได้ แต่ไม่อนุญาตให้นำกลับบ้าน

วันที่ 2 ช่วงเช้า เวลาประมาณหกโมงเช้าเจ้าของบ้านพักจะพานักท่องเที่ยวไปเรียนรู้วิถีชีวิตแบบชาวประมง นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสได้ทดลองใช้เครื่องมือประมงในการจับสัตว์น้ำซึ่งส่วนใหญ่เป็นการก๊วยไน้ (ไน้ เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำประเภท กุ้ง ปู ปลาขนาดเล็ก) การเลี้ยงปลากระพงในกระชัง และการจับปลาในกระชัง หากภายในไซพบกุ้งจำนวนมากทางเจ้าของบ้านพักก็จะนำกุ้งเหล่านั้นมาทำอาหารเข้าให้นักท่องเที่ยวรับประทาน พร้อมกับ ชา กาแฟ จากนั้นก็จะนั่งคุยกับคนในครอบครัวเจ้าของที่พัก และสามารถเข้าไปชมสวนของเจ้าของที่พัก ทั้งยังสามารถเก็บผลไม้มารับประทานได้ โดยภายในสวนส่วนใหญ่จะเป็นผลไม้ ผลไม้ที่นิยมปลูกคือ “จำปาอะ” ซึ่งถือเป็นของดีของชาวเกาะยอ ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางกลับ หากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะท่องเที่ยวในเรื่องของการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ เจ้าของที่พักก็จะพาไปโดยการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ เป็นการเที่ยวนอกโปรแกรมศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ จะคิดราคาหัวละ 150 บาท เพิ่มจากการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ กิจกรรมการท่องเที่ยวมีดังนี้

1. การดูการทำเกษตรของชาวเกาะยอกันที่ “สวนสมรม” เป็นของลุงไพจิตร ปรีศวรงค์ สวนสมรมเป็นภาษาถิ่นใต้ หมายถึง สวนที่ปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน สวนสมรมของลุงไพจิตรมีพื้นที่กว่า 24 ไร่ ปลูกผลไม้ที่ขึ้นชื่อหลายอย่าง อาทิ จำปาอะขุ่น (คือการนำเอาสายพันธุ์ของจำปาอะและขุ่นมาผสมกัน ออกมาเป็นจำปาอะขุ่นที่เนื้อนุ่ม รสชาติหวาน กลิ่นหอมไม่แรงมาก) เงาะ ทุเรียน ลองกอง กระท้อน มังคุด พืชผักอย่างสะตอ ลูกเนียง และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งที่นี้เน้นการปลูกโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพแบบเกษตรธรรมชาติมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรชีวภาพ และพาไปดูโคระ ซึ่งเอาไว้

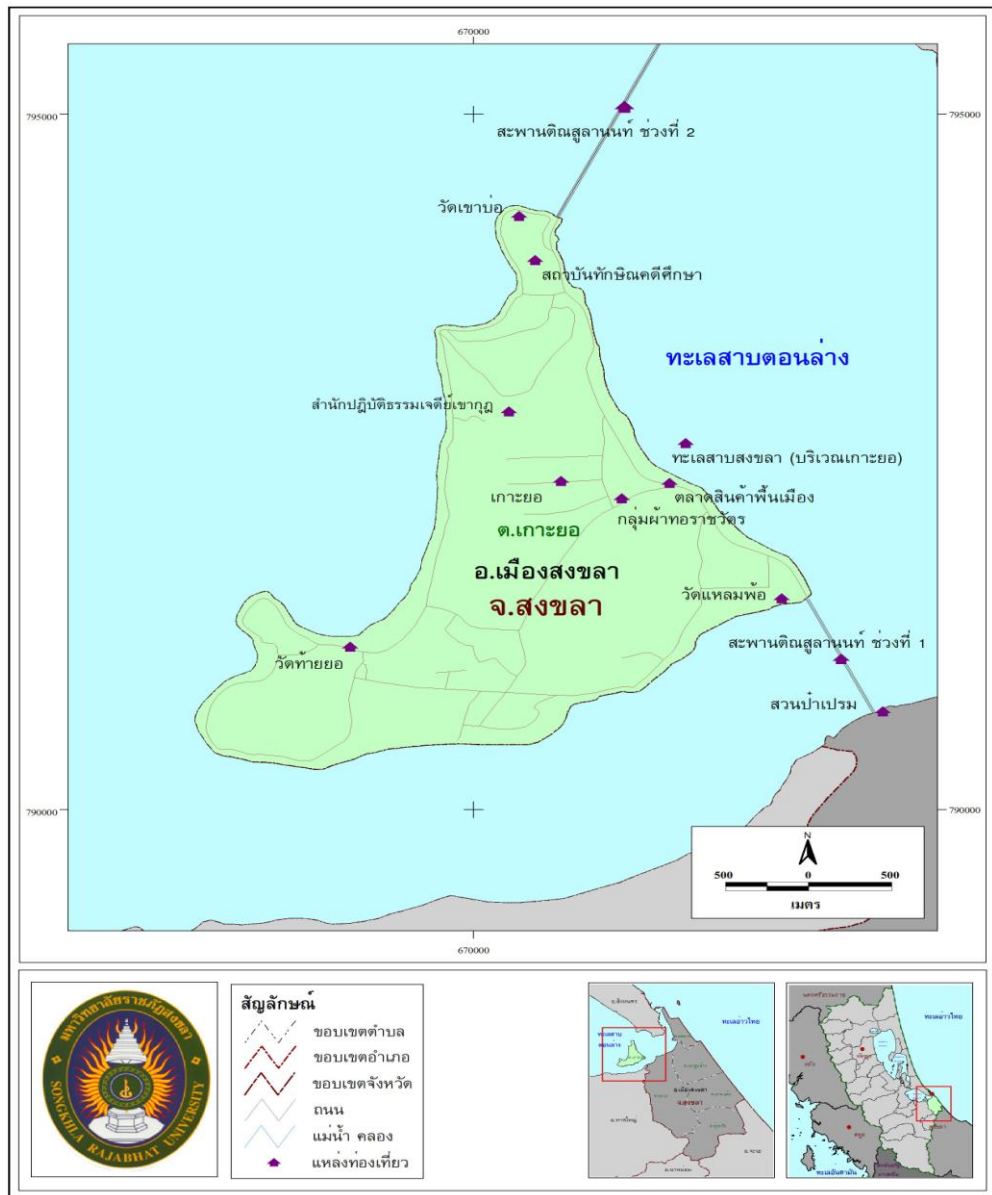
ครอบงำป่าดงกันแมลง ถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมานานแล้ว โดยเป็นภาชนะที่จักสานด้วยใบมะพร้าวสำหรับห่อขุ่นและจำปาตะ และยังมีผลไม้ให้ได้ชิมกันด้วย

2. การพาไปชมผลิตภัณฑ์จากแม่บ้าน ได้แก่ การพาไปดูการทำกะปิ การไปดูการทอผ้า ซึ่งผ้าทอเกาะยอเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงและมีหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรทอผ้าเกาะยอ กลุ่มราชวัตร กลุ่มร่มไทร และกลุ่มดอกพิกุล ชาวบ้านได้รวมตัวกันขึ้นเพื่ออนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าพื้นเมืองของชาวเกาะยอ ซึ่งถือเป็นงานหัตถกรรมที่สั่งสมภูมิปัญญาการทอผ้ากันมาจากบรรพบุรุษอย่างยาวนาน และกลายมาเป็นผลิตภัณฑ์อันโดดเด่น ผ้าทอเกาะยอมีความประณีตในการทอ และมีลวดลายที่สวยงาม มีลายที่ชื่อว่า ราชวัตร เป็นลายดอกที่มีต้นกำเนิดจากเกาะยอและเป็นลายนิยมของผ้าทอเมืองใต้ เพราะเป็นลายที่ได้รับพระราชทานนามจากรัชกาลที่ 7 นอกจากนี้ยังมีลายอื่น ๆ อีกมาก อาทิ ลายลูกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายดอกพะยอม เป็นต้น

3. ของฝากเกาะยอ โดยพาไปชมร้านค้าที่ขายผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกลุ่มแม่บ้าน เกาะยอ ได้แก่ ผ้าทอเกาะยอ กะปิ กุ้งแห้ง กุ้งส้ม น้ำบูดู เป็นต้น

สำหรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยอทางผู้จัดกิจกรรมมีข้อพึงปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว ดังนี้ (1) ต้องบริการตัวเอง (2) ห้ามทิ้งขยะ/สิ่งของ ลงทะเล

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตของผู้วิจัยเห็นว่าสำหรับการท่องเที่ยวโฮมสเตย์เกาะยอนั้นในบางรายให้อิสระกับนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวไม่ต้องไปทำกิจกรรมโฮมสเตย์ตามที่ได้อธิบายมาข้างต้น แต่นักท่องเที่ยวเมื่อมาถึงที่พักหรือขนำ ก็สามารถจัดการเรื่องอาหารกันตัวเอง ดังคำกล่าวของ เพชรสุดา มานะเสนา (การสัมภาษณ์-ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553) ได้กล่าวว่า “พอนักท่องเที่ยวเขามาถึง เขาก็มาปิ้งย่างอาหาร แล้วก็ร้องคาราโอเกะ เราไม่ได้ทำอาหารให้เขา แล้วเราก็มีรถจักรยานไว้สำหรับให้เขาได้ขี่เที่ยวรอบเกาะ แล้วถ้าเขาอยากไปเที่ยวไหนเราก็พาไป เช่น ชมสวนผลไม้ หรือว่าไปเที่ยวถนนวัฒนธรรมของเกาะยอเรา แต่ส่วนมากเขาชอบที่จะอยู่บ้านทำอาหารกิน แล้วก็ร้องเพลงกันมากกว่า” โดยตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวดูจาก ภาพ 3

ภาพ 3 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะยอ

ที่มา. จาก โครงการสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา, โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ม.ป.ป., ค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2554 จาก http://www.skru-slb.com/songkhla_lake_basin/index.php/songklha-map/muangsongkhla

ดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์

1. มาตรฐานที่ 1 ด้านที่พัก
  - 1.1 มีลักษณะบ้านพักที่เป็นสัดส่วน โดยใช้ “จนา” ที่ใช้เป็นที่พัก
  - 1.2 ที่พักที่นอนมีความสะอาด และสบาย
  - 1.3 ห้องอาบน้ำและห้องส้วมมีความสะอาดมิดชิด
  - 1.4 มีลานบ้านเป็นมุมพักผ่อน
2. มาตรฐานที่ 2 ด้านอาหารและโภชนาการ
  - 2.1 ชนิดของอาหาร และวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหารใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น
  - 2.2 ภาชนะเก็บน้ำที่สะอาดไม่มีตะกอน มีฝาปิดมิดชิด
  - 2.3 มีภาชนะที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น ถ้วย ชาม จาน ช้อน ช้อนกลาง ทัพพี โถข้าวที่สะอาด ไม่มีคราบ และกลิ่นคาว กลิ่นอับ
  - 2.4 ห้องครัว และอุปกรณ์ที่ใช้ในครัว มีความสะอาด
3. มาตรฐานที่ 3 ด้านความปลอดภัย
  - 3.1 มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น โดยมีอาสาสมัครประจำบ้านที่อยู่ในสภาพใช้ได้ทันที
  - 3.2 การจัดระบบ ดูแลความปลอดภัย ยังไม่มีการจัดระบบที่ดี โดยไม่มีการแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบว่า มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก และยังไม่มีการจัดเวรยามดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ผู้รับผิดชอบคือเจ้าของโฮมสเตย์
4. มาตรฐานที่ 4 ด้านอรรถยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือน
  - 4.1 มีการต้อนรับและการสร้างความคุ้นเคย
  - 4.2 มีการสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชุมชน โดยการให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตของตนเอง เช่น การไปดูการทำประมงพื้นบ้าน การทอผ้า
5. มาตรฐานที่ 5 ด้านรายการนำเที่ยว
  - 5.1 ยังไม่มีมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากจะขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว
  - 5.2 มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจเลือก

5.3 เจ้าของบ้านเป็นมักคุเทศก์ท้องถิ่น

6. มาตรฐานที่ 6 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.1 ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

6.2 มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว

6.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มโฮมสเตย์ยังไม่มีแผนงาน มาตรการ และแนวทางปฏิบัติในการจัดการขยะอย่างถูกวิธี เช่น การแยกขยะ ไม่เผาขยะ ไม่ทิ้งขยะลงทะเลสาบสงขลา

6.4 มีกิจกรรมในการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล

7. มาตรฐานที่ 7 ด้านวัฒนธรรม

7.1 มีบ้านทรงไทยแบบเก่าซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมในชุมชน

7.2 มีการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นปกติ เช่น การทำประมงพื้นบ้าน การทอผ้า การทำขนมดู การทำกะปิ

8. มาตรฐานที่ 8 ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์

8.1 ใช้ผลิตภัณฑ์จากชุมชน เพื่อเป็นของที่ระลึก ของฝากหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ผ้าทอเกาะยอ กะปิ กุ้งแห้ง ขนมดู

8.2 มีผ้าทอเกาะยอซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน

9. มาตรฐานที่ 9 ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์

9.1 ไม่มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมโฮมสเตย์ แต่เป็นในลักษณะของต่างคนต่างทำ

9.2 ยังไม่มีคณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ที่แน่ชัด

9.3 มีกฎ กติกา ของแต่ละโฮมสเตย์ แต่ไม่มีกฎ กติกา วาระการทำงาน การทำงานร่วมกันของคณะกรรมการ

9.4 การได้รับผลประโยชน์ขึ้นอยู่กับความสามารถในการหาท่องเที่ยวของเจ้าของโฮมสเตย์แต่ละคน

9.5 มีการจองการลงทะเบียนและการมัดจำล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าพักโฮมสเตย์

9.6 มีรายละเอียดของค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ที่ชัดเจนและเป็นปัจจุบัน

10. มาตรฐานที่ 10 ด้านประชาสัมพันธ์

10.1 ยังไม่มีเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน

10.2 ไม่มีเป้าหมาย แผนงาน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายที่

ชัดเจน

ความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยอด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

จากการทบทวนวรรณกรรมความเข้มแข็งของชุมชนทำให้ทราบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้ว ถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย โดยความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยอจะต้องมีองค์ประกอบ 9 ประการ จึงจะถือว่าเป็นชุมชนเข้มแข็ง และจากการศึกษาองค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยอทั้ง 9 ประการ เป็นดังนี้

1. มีบุคลากรที่หลากหลาย โดยมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การรวมตัวกันของชมรมการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ แล้วพัฒนาต่อมาเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สมาชิกได้มีการรวมกลุ่มกันจากความสมัครใจ และมีหลากหลายอาชีพที่เป็นทั้งคณะกรรมการ และสมาชิกในชมรม ดังที่ เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) ได้กล่าวว่า “ชมรมเรานี้แหละ เกิดมาได้ก็เพราะว่าการรวมตัวกันของชาวบ้านในส่วนต่าง ๆ หลากหลายอาชีพมารวมกัน อย่างเช่น ประธานชมรมท่องเที่ยวคนเก่าก่อนหน้าผมนั่น แก่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ถึงจะมีคณะกรรมการเป็น สมาชิก อบต. ก็มี ผู้ใหญ่บ้านก็มี แล้วจะเป็นคนสวนก็มี ถึงผมนี้ก็

ชาวประมง” โดยรายชื่อคณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอมีดังนี้
 (1) นายเดชา มีสุวรรณ ตำแหน่ง ประธานกรรมการ อาชีพ ประมง (2) นายคนอง
 คงประโชติ ตำแหน่ง รองประธานกรรมการ อาชีพ สมาชิก อบต. (3) นายพล มีสุวรรณ
 ตำแหน่งกรรมการ อาชีพสมาชิก อบต. (4) นางแสงเดือน ศรีสว่าง ตำแหน่งกรรมการ
 อาชีพเกษตรกร (5) นายสุรินทร์ ชัยชูโชติ ตำแหน่งกรรมการ อาชีพข้าราชการบำนาญ (6)
 นายเสวต อักโขสุวรรณ ตำแหน่งกรรมการ อาชีพเกษตรกร (7) นายเกษม นิลสุวรรณ
 ตำแหน่งกรรมการ อาชีพเกษตรกร (8) นางคณิง สาสนัย ตำแหน่งกรรมการ อาชีพ
 เกษตรกร (9) นางหวง สุนทะโก ตำแหน่งกรรมการ อาชีพเกษตรกร และ (10) นางสาว
 อารณีย์ สาสนัย ตำแหน่งกรรมการและเลขานุการอาชีพเกษตรกร

เนื่องจากการทำโฮมสเตย์ถือเป็นส่วนหนึ่งในชมรมวิสาหกิจชุมชนเกษตร
 เกาะยอ แต่การทำกิจกรรมโฮมสเตย์นั้น เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ มิได้มี
 การรวมตัวกันเป็นกิจกรรมกลุ่ม โดยในเรื่องของการทำกิจกรรมโฮมสเตย์นั้นสำหรับ
 ชมรมการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ มีการรวมกลุ่มของสมาชิกที่หลากหลายแต่เป็นการ
 รวมกลุ่มที่ไม่มีความเข้มแข็งเท่าใดนัก เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มมีความเห็นที่แตกต่างกัน
 ในเรื่องของระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) สมาชิกบางรายเข้าใจ
 เพียงว่า เป็นการจัดที่พักให้นักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่สมาชิกบางรายเห็นว่า เป็นการจัดที่
 พักและจัดการเรียนรู้การดำเนินชีวิตให้กับนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนใน
 พื้นที่ ดังที่ เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) ได้กล่าวว่า
 “ตอนนี้ 20 หลัง เป็นคาราโอเกะ 18 หลัง ที่เหลือ 2 หลัง คือของคนที่ไม่มีคาราโอเกะ-โอ
 เกะมาลง ซึ่งตรงนั้นมันไม่ใช่โฮมสเตย์ มันไม่ใช่ เพราะ ททท. พูดกับผมว่า คุณเดชา คุณ
 ต้องรักษาเรื่องโฮมสเตย์ไว้ให้ได้ เพราะคุณเป็นคนบุกเบิก และคุณก็เป็นประธานการ
 ท่องเที่ยว คุณต้องยืนหยัดไว้ให้ได้นะ ผมก็ไม่รู้ว่าจะยืนไว้ได้แค่ไหน แต่ผมก็จะพยายาม
 เพราะว่าอีกด้านหนึ่งเขาเป็นนายบ้าน ด้านนี้เขาก็เป็นอดีตนายบ้าน เขาก็เปิดเสียงดังกัน
 ทุกคืน ถึงผมก็พูดอะไรไม่ออกอะนะ ถึงผมเป็นชาวบ้าน ผมเป็นประธานท่องเที่ยว
 ประธานท่องเที่ยวก็เป็นชาวบ้าน เพราะกรรมการ 11 คนนั้นให้เป็น ไม่ใช่ชาวบ้านทั้ง
 หมู่บ้านให้เป็นที 11 คนนั้นก็เห็นว่าผมมีความรู้เรื่องโฮมสเตย์ ถึงเขาก็ผลักดันผมจากรอง
 ประธานให้เป็นประธานก็แค่นั้น ไม่ใช่ชาวบ้านให้ผมเป็นที ถึงของเข้างั้นคนทั้งหมู่บ้าน

ให้เขาเป็นนายบ้าน ผมก็ไม่รู้จะไปพูดอะไรเพราะจะพูดอะไรก็พูดไม่ได้ ถึงขั้นจะบอกว่า โสมสเดย์นี่ไม่มีที่ไหนที่มันมีคาราโอเกะนั้น ททท. พูดกับผมนะ เพราะคำว่า โสมสเดย์ หมายถึงว่าแบ่งที่ส่วนหนึ่งของบ้านให้เป็นที่พัก เราทำอะไรก็ให้นักท่องเที่ยว มาสัมผัสตรงนั้น เช่นว่า เหมือนผมโสมสเดย์ผม หัวเข้าผมพาไปยกไซ้ ตอนเย็น ๆ ผมก็ พาไปตัดไผ่มั้ง หัวเข้าก็พาไปยกไต้กึ่ง ก็พาไปทำกินนั่นคือของผม คือ ตกปลาหมัก แล้วก็ วางกัคมั้ง แต่ว่าของเจ้าอื่นพอส่งขึ้น โนนแล้วก็ร้องเพลงกัน บางหลังก็เต้นกัน”

2. มีเป้าหมายร่วมกัน โดยยึดประโยชน์สาธารณะของสมาชิก การรวมตัวกันของ ชาวบ้านชุมชนเกาะยอต่างก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือเพื่อพัฒนาชุมชนของตนให้มีความ เจริญก้าวหน้า โดยไม่ต้องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพา ตนเองได้ ดังที่ เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) ได้กล่าวว่า “แน่นอนการที่เรารวมกลุ่มท่องเที่ยวเกาะยอกันนี้ ก็เพราะเรามีเป้าหมายเดียวกันใน การที่ร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แล้วก็พัฒนาชุมชนของเรา เราอยากให้มีการ กระจายรายได้ให้กับคนในเกาะยอ” อย่างไรก็ตามสมาชิกชมรมท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ ยังมีความคิดที่ไม่ตรงกันในเรื่องการจัดการโสมสเดย์ ทำให้สมาชิกชุมชนมีเป้าหมายแยก เป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ต้องการทำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจริง ๆ และส่วนที่มีเป้าหมาย แค่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างเดียวไม่สนใจเรื่องระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบโสมสเดย์อย่างแท้จริงดังที่เพชรสุดา มานะเสนา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553) ได้กล่าวว่า “พอนักท่องเที่ยวเขามาถึง เขาก็มาปิ้งย่าง อาหาร แล้วก็ ร้องคาราโอเกะ เราไม่ได้ทำอาหารให้เขา แล้วเราก็มีรถจักรยานไว้สำหรับให้เขาได้ขี่ เที่ยวรอบเกาะ แล้วถ้าเขาอยากไปเที่ยวไหนเราก็พาไป เช่น ชมสวนผลไม้ หรือว่าไป เที่ยวถนนวัฒนธรรมของเกาะยอเรา แต่ส่วนมากเขาชอบที่จะอยู่บ้านทำอาหารกิน แล้วก็ ร้องเพลงกันมากกว่า”

3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง โดยต้องมีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรัก ท้องถิ่น รักชุมชน ด้วยการที่เกาะยอมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้คนในชุมชนมีความกินดีอยู่ดี แต่ทรัพยากรธรรมชาติย่อมจะต้องหมดไป หากผู้คน ในชุมชนไม่ช่วยกันอนุรักษ์ ดูแลรักษาไว้ ด้วยจิตสำนึกในการรักท้องถิ่นของคนใน ชุมชนเกาะยอ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนต่างก็ช่วยกันอนุรักษ์ และรักษาธรรมชาติ ทำให้

ชาวบ้านกินคืออยู่ดี ไม่ต้องออกไปหางานทำนอกชุมชน อีกทั้งชาวบ้านยังรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกัน ดังเช่น กลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มทอผ้า กลุ่มกะปิ กลุ่มปลากระพง เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาภาครัฐ จากคำบอกเล่าของ นิตย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) ได้กล่าวว่า “ชาวบ้านในชุมชนเกาะยอเราเนี่ย ไม่เคยเร่ร่อนไม่ค่อยไปหางานทำที่อื่นนะ เพราะว่าที่ชุมชนเรามีทั้งเกษตร มีทั้งประมง ก็พอได้ทำกันแล้ว คนในชุมชนก็รักชุมชน ก็ทำงานกันในชุมชนนี้แหละ ผมว่าเกาะยอเราเนี่ยเป็นชุมชนที่เข้มแข็งนะ เพราะก็ได้พึ่งพาอะไรจากใคร พวกเราช่วยกันเอง พยายามกันเองเพื่อให้ชุมชนเราพัฒนาแล้วเราก็ทำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั่นแหละที่ทำให้ชุมชนเราเข้มแข็ง” และได้กล่าวต่ออีกว่า “เพราะว่าในบ้านเนี่ยก็มันพออยู่แล้ว ถือว่าชุมชนเข้มแข็งชาวบ้านอยู่ดีมีความสุข เพราะถ้าออคอยาก เขาก็เอาแหไปทอด หรือ ไปงมกุ้งในเล ก็ได้แล้วสักมือ 2 มือ เพราะถ้าอยู่เกาะยอเราเนี่ยคนที่อดก็คือคนที่ซื้อร้าน พูดได้เต็มปากเลย ว่าเหมือนพวกเสือพวกสิงห์ที่รอให้อาหารมาลงปากเอง มันจะต้องผอมตาย เพราะว่าที่เกาะยอเรามีงานมากมาย หรือไม่ทำอะไรแล้วก็มาเป็นลูกจ้างทอผ้าที่บ้านผมเนี่ย ผมรับอยู่เยอะ ถ้ามาก็ได้อย่างน้อยวันหนึ่งก็ได้ 200-300 บาทแล้ว”

แต่ภายหลังเมื่อมีการขยายตัวของโฮมสเตย์สมาชิกบางรายมุ่งเน้นแต่เฉพาะรายได้ จนไม่คำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติ ขาดจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ดูแลท้องถิ่น ดูแลชุมชน โดยมีการทำโฮมสเตย์ที่รุกเข้าไปในทะเลสาบสงขลา มีการทิ้งขยะ รอบ ๆ โฮมสเตย์ รวมทั้งมีการตัดต้นไม้เพื่อสร้างบ้านพักให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังคำกล่าวของ ปาริชาติ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 มกราคม 2554) “นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทิ้งเศษขยะลงในทะเลสาบสงขลา ทำให้น้ำเสียทำลายทรัพยากรธรรมชาติ พี่ก็อยากให้นักท่องเที่ยวช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด เพื่อให้ทะเลสาบสงขลาของเราเป็นทะเลที่สวยงามต่อไป”

4. มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ ในช่วงแรกการเตรียมการในโครงการการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอเป็นความตั้งใจของบุคคลคนเดียว แล้วต่อมาก็พัฒนามาเป็นกลุ่มโฮมสเตย์นั้น เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่เริ่มให้ความสนใจและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนไม่น้อย จึงได้เริ่ม

มีส่วนร่วมในการร่วมกันคิด ร่วมค้นหาเรียนรู้ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน โดยชาวบ้านจะได้ร่วมกันออกความเห็นในเวทีชาวบ้านที่ทางภาครัฐ โดย สำนักงานเกษตรจังหวัดจัดตั้งขึ้น เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่เป็นความต้องการที่แท้จริงจาก ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองส่งผลให้เศรษฐกิจดีขึ้น ดังที่ นิติย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) กล่าวว่า “การก่อตั้งโครงการ การท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ จัดตั้งขึ้นมาได้ ก็เนื่องมาจากการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ของชาวบ้าน แล้วก็มีคณะกรรมการ โครงการที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากชาวบ้านในตำบล นี้แหละ” ส่วน เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) ได้กล่าวว่า “ปัจจุบันนี้มีอีกเวทีที่ให้ชาวบ้านได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่าพวกเขาต้องการอะไร ต้องการอยากให้ชุมชนเราเป็นพื้นที่หรือ นั่นก็คือศูนย์สายใยรัก ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เข้ามาก็เหมือนพระเจ้ามาโปรด เพราะว่าชาวบ้านของบไปก็ให้ทั้งนั้น แต่เราต้องเขียนโครงการที่จะทำ แล้วก็มีการจัดประชุมชาวบ้านว่าจะทำพื้นที่หรือ ก็จะทำให้ทุน มาลองทำดู แล้วก็ให้คำปรึกษา และติดตามผลจน โครงการของชาวบ้านสามารถอยู่ได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร เท่านั้นแหละ”

แต่เมื่อมีอิสระในการคิดมากขึ้นชาวบ้านก็มีความคิดแตกแยกกันออกเป็นสอง ส่วน การร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบก็เริ่มลดน้อยลง ดังที่ นิติย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) ได้กล่าวว่า “เมื่อก่อนตอน ตั้งชมรมท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ เรามีความร่วมมือร่วมใจกัน แต่พอเราเริ่มมีกิจกรรม โฮมสเตย์แล้วถึงคนมาเที่ยวกันมากของคุณเดชา นั้น ความคิดของคนในกลุ่มก็เปลี่ยนไป เริ่มทำโฮมสเตย์กัน แต่การทำนี่เป็นการทำที่ต่างคนต่างทำ ทำให้โฮมสเตย์กลายเป็น อ่างกันแต่ชื่อ เพราะที่จริงแล้วมันไม่ถูกหลักแต่ทำตามนักท่องเที่ยวต้องการคือการมี คาราโอเกะ พอมีถึงคนก็มามากก็ทำตาม ๆ กัน โดยที่ไม่ทำตามประชนเพราะของ ประชนเป็น โฮมสเตย์ที่ถูกหลักไม่มีคาราโอเกะ แต่นักท่องเที่ยวชอบแบบมีคาราโอเกะ นั้นแหละก็ทำให้มันผิดเพี้ยนกันไปหมด”

5. ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากเกาะยอเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วย

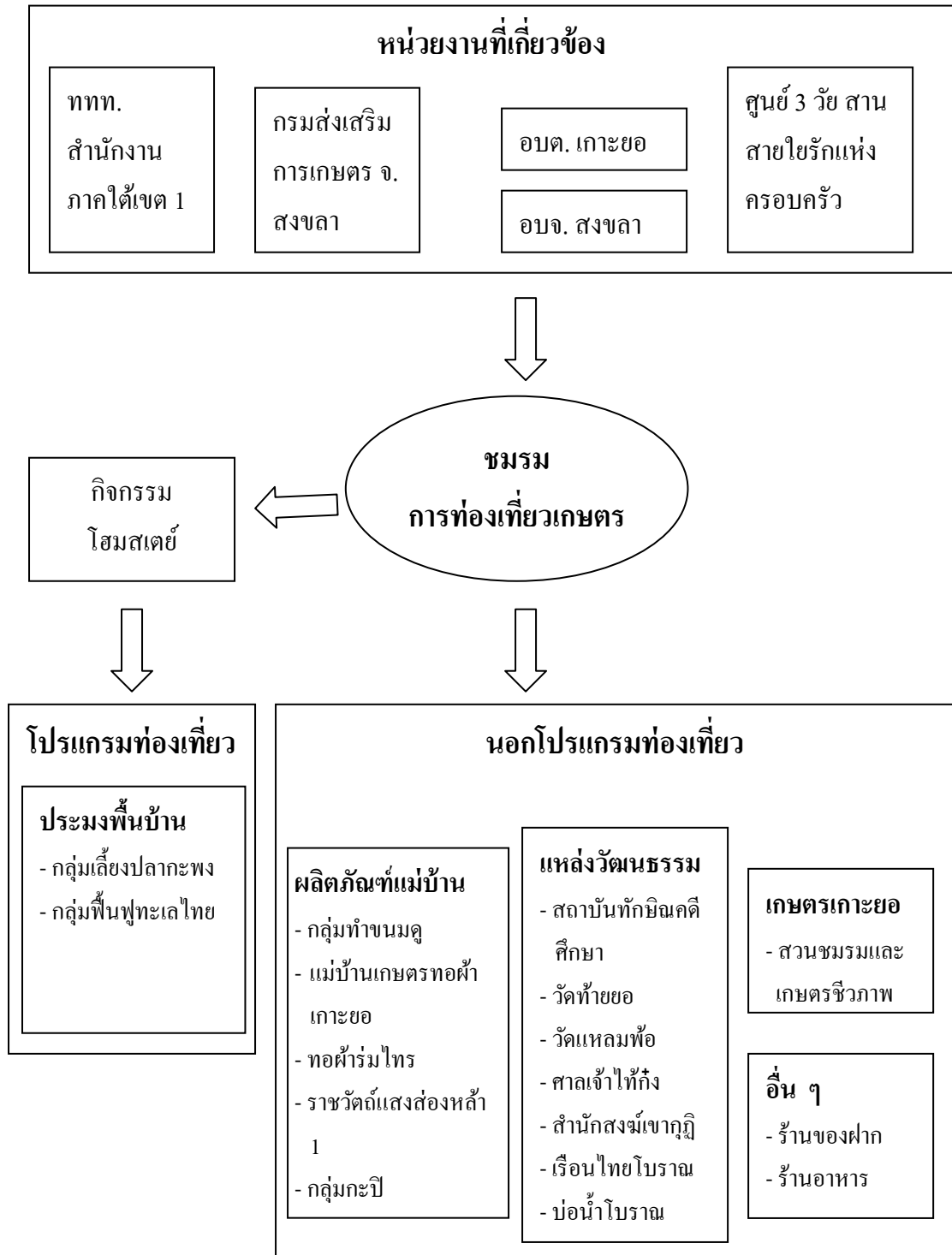
ทรัพยากรธรรมชาติทั้งบนบกและในทะเล โดยเกาะขอมมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเกาะเพียงเกาะเดียว ที่ตั้งอยู่ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง และสภาพภูมิทัศน์รอบทะเลสาบก็มีความสวยงาม ทำให้คนในชุมชนเกาะขอมใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในเกาะขอม และผู้คนในชุมชนก็ใช้ธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเพียงพอและเกิดประโยชน์สูงสุดกับตนเอง เพราะพวกเขาเชื่อว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและทำให้ชาวบ้านกินดีอยู่ดี ดังที่ เฉชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) ประธานท่องเที่ยวเกาะขอมและเจ้าของโฮมสเตย์ กล่าวว่า “ที่เราได้ทำชมรมการท่องเที่ยวกับโฮมสเตย์นี้ขึ้นมา ก็เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นว่าการเกาะขอมเรามีของดี ของดีที่ว่าคือของดีทางธรรมชาติ แล้วก็วิถีชีวิตของคนเกาะขอม เราก็ใช้ธรรมชาติที่เรามีนี้แหละ ก็อย่างเช่น การพานักท่องเที่ยวไปเรียนรู้วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน ซึ่งผมเองก็ต้องออกเรือไปวางกัก วางไซ อยู่ทุกวันอยู่แล้ว ถึงก็พานักท่องเที่ยวไปชมศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรเกาะขอม ซึ่งก็จะพาไปที่สวนต่าง ๆ ของชาวบ้านที่เขาทำเกษตร ทั้งสวนสมรม สวนละมุด สวนจำปาตะ พอเสร็จจากนั้นก็ไปวัดเกาะขอม ก็นั่นแหละเราก็ใช้ทุกสิ่งที่มีอยู่ในเกาะขอมมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้มาชม ได้มาเที่ยวกัน”

นอกจากภูมิทัศน์ที่สวยงามของเกาะขอมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชุมชนเกาะขอมยังได้มีการนำเสนอความเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ ความเป็นสังคมชนบทที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย การประกอบอาชีพด้านการประมงพื้นบ้านและการทำเกษตร ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบวัฒนธรรมชาวพุทธรวมทั้งการนำเสนอความสวยงามของทะเลสาบสงขลา ดังเช่นที่ นิตย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) ได้กล่าวว่า “เกาะขอมมีของดีอยู่ 3 ภูมิ ซึ่งภูมิแปลว่า แผ่นดิน แปลว่าสิ่งที่มีค่า ภูมิที่ 1 นั้นเกาะขอมมีภูมิทัศน์ที่สวยงามเป็นเกาะที่มีทั้งภูเขา ที่ราบ แหลม อ่าว ซึ่งเป็นลักษณะที่โดดเด่นกว่าตำบลอื่น ๆ และมีสะพานติณสูลานนท์ เชื่อมระหว่างเกาะขอมกับตำบลใกล้เคียงอันก่อให้เกิดมีทิวทัศน์ที่สวยงาม ภูมิที่ 2 คือมีทรัพยากรที่มีคุณค่า ถึงแม้ว่าจะเป็นเกาะแต่ก็มีน้ำจืดสนิทมีแผ่นดินที่เรียกว่าดินดำน้ำชุ่ม ทำให้มีผลไม้หวาน ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และมีกุ้ง ปลา อาหารที่สมบูรณ์มาก ๆ มีการเลี้ยงปลากระพงในกระชัง ซึ่งสร้างรายได้ให้กับเกาะขอมเป็นอย่างมาก ส่วนภูมิที่ 3 เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน นั่นคือมีการทอผ้าเกาะขอมที่

ยาวนาน 200 กว่าปี ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีค่า เป็นภูมิเป็นทรัพย์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมาให้กับชาวเกาะยอได้นำเอาภูมิปัญญาเหล่านี้มาประกอบอาชีพแบบพออยู่พอกิน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” นี้คือเสน่ห์ของเกาะยอที่ใช้ธรรมชาติ และ ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. มีการเรียนรู้ ส่งผลให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย การเรียนรู้ของชุมชนเกาะยอในอดีต เป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เรียนรู้เพื่ออยู่บนความเป็นจริงตามสภาพของภูมิประเทศ ผู้คนในชุมชนเกาะยอได้ค้นพบศักยภาพของชุมชนและพัฒนาศักยภาพนั้น ด้วยการดำรงชีพและพัฒนาอาชีพส่งต่อแก่ลูกหลาน เช่น การทำอาชีพประมงพื้นบ้าน การทำอิฐกระเบื้องดินเผาจากดินเกาะยอ การทำสวนผลไม้ การทอผ้า เป็นต้น แต่เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจหลังจากปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ส่งผลให้ชุมชนต้องปรับกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพราะจากบทเรียนที่เกิดขึ้นมีปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่ชุมชนไม่อาจควบคุมได้ ปรัชญาการเรียนรู้ของชุมชนที่เคยใช้มาก่อนคือ “การเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่ต้องการเรียน” จึงต้องปรับปรุงใหม่ให้สอดคล้องกับภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และเรียนรู้โลกภายนอกอย่างเท่าทัน จึงต้องปรับปรุงปรัชญาการเรียนรู้ใหม่เป็น “เรียนในสิ่งที่ต้องรู้ และเรียนในสิ่งที่ควรรู้” เนื่องจาก “เกาะยอ” เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน และท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น การเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ชุมชนเกาะยอไม่อาจจำกัดอยู่ภายใต้ปรัชญาการเรียนรู้แบบเดิมไม่ใช่ปรัชญาเดิมใช้ไม่ได้หรือถูกละเลย แต่ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วกว่าเดิม การเตรียมคนและชุมชนเพื่อให้พร้อมที่จะรับมือกับสิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน และการเรียนรู้ก็จะเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายดังที่ เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) ประธานท่องเที่ยว-เกาะยอและเจ้าของโฮมสเตย์ กล่าวว่า “กว่าจะมาทำเป็นโฮมสเตย์ ผมกับคณะกรรมการก็ต้องไปดูงานจากที่ต่าง ๆ แล้วยังไปอบรมเรื่องของโฮมสเตย์ เมื่อก่อนนั้นผมเป็นเจ้าของที่พักที่อยู่อันเดียว แล้วก็เพื่อนบ้านผม เขาไม่มีที่ในเลเขาเลยทำที่บ้าน เราก็ประชุมกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ถึงก็เลยรวมตัวกันเป็นเครือข่ายโฮมสเตย์ ก็มีประมาณ 6-7 คน ก็คือพอนักท่องเที่ยวมาพักที่ผม ถ้าไม่พอมก็ส่งไปที่บ้านเขา ตรงนี้นั้นก็มีเครือข่ายอาชีพอื่น ๆ ที่ได้ประโยชน์ด้วย คือถ้านักท่องเที่ยวมาก็จะมีการกระจายรายได้กันเป็นทอด ๆ

เพราะเราก็พาเขาไปเที่ยวตามบ้านเครือข่ายที่ทำอาชีพต่าง ๆ เช่น ไปแลสวนผลไม้ ไปแลการทำกะปิ การทำกุ้งแห้ง การทอผ้า แล้วก็พวกร้านของฝากต่าง ๆ แม้แต่ร้านอาหารก็ได้ประโยชน์ เพราะถ้านักท่องเที่ยวเขาต้องการกินอาหารที่ว่าเป็นแบบร้านอาหารอร่อย แล้วก็ไปซื้อมาให้ ก็ถือว่าเป็นการกระจายรายได้กัน” โดยเครือข่ายต่าง ๆ ในกิจกรรมโฮมสเตย์เกาะยอจะมีความสัมพันธ์กันดังภาพ 4 ซึ่งกลุ่มเครือข่ายอาชีพในตำบลเกาะยอที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ มีดังนี้ (1) กลุ่มทำขนมฉู่ ผู้ประสานงาน นางเดือนจิตต์ดิสระ (2) ฟืนฟู่ทะเลไทย ผู้ประสานงาน นายเกษม นิลวรรณ (3) เลี้ยงปลากระพงขาว ผู้ประสานงาน นายภัทร นิลวรรณ (4) ราชวัตรแสงส่องหล้า 1 ผู้ประสานงาน นายวิชัย มาระเสนา (5) แม่บ้านเกษตรทอผ้าเกาะยอ ผู้ประสานงาน นางสมหมาย พงศ์พฤกษ์ (6) ทอผ้าร่มไทร ผู้ประสานงาน นางสาวจงกลณี สุวรรณพรรค (7) เกษตรชีวภาพเกาะยอ ผู้ประสานงาน อาจารย์เสวต อักโขสุวรรณ (8) กลุ่มกะปิ ผู้ประสานงาน นางหวง สุนทะ โท (9) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้ประสานงาน นายเคชา มีสุวรรณ

ภาพ 4 แสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่าง ๆ ในกิจกรรมโฮมสเตย์เกาะยอ

7. ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนา ชุมชนเกาะยอนับว่ามีผู้นำที่สำคัญ ๆ ต่อท้องถิ่นหลายคน เช่น ครุฑนิศย์ หรือนายนิศย์ พงศ์พฤกษ์ อดีตประธานท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ และนายเดชา มีสุวรรณ ประธานท่องเที่ยวเกาะยอคนปัจจุบัน ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพและความสามารถที่นำพาชุมชนและทำให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนอยู่ได้ โดยได้ดำเนินงานบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอจนประสบผลสำเร็จ และได้พัฒนามาเป็น โฮมสเตย์ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเกาะยอมากมาย และชาวบ้านในชุมชนก็ต่างได้ประโยชน์จากการกระจายรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยว ดังที่ ผลิต พรหมมา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ กล่าวว่า “ครุฑนิศย์ แก่เป็นประธานท่องเที่ยวคนเก่า แก่เป็นคนที่เก่ง มีความรู้ความสามารถ เพราะว่าแต่แรกนั้นแกเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน แต่ตอนนี้แกเกษียณอายุแล้ว แกดูแลชุมชนเราเป็นอย่างดี แล้วก็ทำหลายสิ่งหลายอย่างให้คนในเกาะยอ ทั้งช่วยเขียนหนังสือเกี่ยวกับเกาะยอ สอนหนังสือให้เด็กในเกาะยอ ช่วยแนะนำความรู้เกี่ยวกับเกาะยอให้กับนักท่องเที่ยว แล้วก็ยังส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ชาวบ้านได้มีงานทำแล้วก็ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ถึงขั้นแกยังเคยได้รับตำแหน่งเกษตรกรดีเด่นในชุมชนด้วย” และ นิศย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) กล่าวว่า “ประธานท่องเที่ยวเกาะยอตอนนี้ก็คือ คุณเดชา ตอนผมเป็นประธานท่องเที่ยวนั้นคุณเดชาเป็นรองประธานท่องเที่ยว ผมว่าเขาเป็นคนดี คนเก่งนะ เป็นคนที่กล้าทำกล้าลองในสิ่งใหม่ ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินตามวิถีชีวิตของตัวเอง ก็เล่าเรื่องโฮมสเตย์ ก็คุณเดชานั้นแหละเป็นผู้บุกเบิก ผมว่าเขาเป็นคนเก่งนะ เขาเป็นเพียงชาวประมงพื้นบ้านแต่ก็พัฒนาตัวเองอยู่ตลอด โดยเข้าร่วมประชุมหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของเกาะยอเรา เพื่อที่จะนำนโยบายมาพัฒนาชุมชน”

นอกจากนั้นชุมชนเกาะยอถือเป็นชุมชนที่มีความพร้อมของบุคลากร เนื่องจากมีกิจกรรม 2 ลักษณะ คือ การประชุมแนวปฏิบัติร่วมกัน และการเข้ารับการอบรมจากวิทยากร หรือสัณจร ไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ๆ โดยการประชุมนั้นมีทั้งการประชุมแบบเป็นทางการ ได้แก่ การประชุมใหญ่ของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ และการประชุมกลุ่มย่อยในระดับแกนนำ การประชุมใหญ่จะจัดขึ้นเดือนละครั้ง โดยหัวข้อการประชุมส่วนใหญ่จะเป็นการปรึกษาหารือและตัดสินใจ

ร่วมกันในการกำหนดแผนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะยอ รวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนการประชุมย่อยของแกนนำนั้นมักจะรวมกลุ่มกันที่ศาลาลูกม้อทอผ้าราชวัตรหรือบางครั้งก็รวมกันที่บ้านของคณะกรรมการคนใดคนหนึ่ง (เดชา มีสุวรรณ, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2553) ส่วนการส่งเข้ารับการอบรมหรือประชุมสัมมนา และการส่งไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ก็ได้จัดส่งบุคลากรไปอบรมดังเช่นที่ นิติย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) กล่าวว่า “พวกเราได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรและองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ได้ให้งบประมาณ เพื่อพาแกนนำไปดูงานในจังหวัดต่าง ๆ เมื่อกลับมาก็ได้เชิญผู้ที่ได้ไปร่วมงานมาแสดงวิสัยทัศน์โดยใครมีความคิดเห็นอย่างไรให้เสนอมาเพื่อจะได้นำไปพัฒนาตำบลเกาะยอ โดยการคัดเลือกคณะกรรมการได้คัดเลือกมาจากคนที่เชิญมาประชุม ดูว่าใครมีความสามารถใครมีความเหมาะสม”

8. วัฒนธรรมชุมชน มีความผูกพัน แน่นแฟ้นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเกาะยอ เป็นเกาะที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งบนบกและในทะเลสาบ จึงทำให้เกิดการเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินของผู้คนเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมามีทำให้เกิดชุมชนขยายตัวไปรอบ ๆ เกาะ และได้สร้างสังคม วัฒนธรรม บนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางพุทธศาสนา จนพัฒนาเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีทางสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเกาะยอได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของบ้านเรือน วัด การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา การเกษตรและอาหารการกิน ถึงแม้ความเจริญรูปแบบต่าง ๆ จะเข้ามาพร้อมกับสะพานติณสูลานนท์ แต่ชาวเกาะยอก็ยังสามารถปกป้องวิถีชีวิตที่สงบสุขแบบดั้งเดิมไว้ และสามารถปรับใช้ความเจริญที่แผ่เข้ามาให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความภาคภูมิใจที่ชาวเกาะยออยากให้นักท่องเที่ยวได้มารับรู้ถึงคุณค่าแห่งวิถีชีวิตที่สงบสุขและวัฒนธรรมที่พวกเขาได้สืบสานมา ดังที่ ส่อง โชติรัตน์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2554) ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย ได้กล่าวว่า “บ้านป่าหนุขายข้าวยามาตั้งแต่ป่าหนุเด็ก ๆ พอมาถึงป่าหนุก็รุ่นที่ 3 ตอนนี้นำหนุก็อายุ 72 ปี แล้วบรรพบุรุษป่าหนุก็เป็นคนเกาะยอ ป่าหนุก็เป็นคนเกาะยอมา

ตั้งแต่กำเนิด แต่แรกป่าหนุขายแบบหาบขายตามบ้าน พอเปิดสะพานติณฯ ป่าก็ได้มาตั้งร้าน เพราะว่าคนมาแลสะพานติณฯ กันมาก ตอนนั้น พ.ศ. 2529 ก็ได้ตั้งร้านมาจนถึงตอนนี้ ถึงถ้าใครมาเกาะยอแล้วไม่ได้มากินข้าวยำป่าหนุก็เหมือนกับว่ามาไม่ถึงเกาะยอนั่นแหละ ถ้าถามป่าว่าเกาะยอเปลี่ยนไปม่าย ป่าก็ว่าเปลี่ยนบ้าง เพราะว่าความเจริญมันเข้ามา คนก็ต้องการความสะดวกสบายตามธรรมดา แต่ว่าป่าหนุก็สอนลูกสอนหลานให้ทำข้าวยำให้สืบทอดกันไป เพราะว่าเราต้องรักษาวัฒนธรรมของเราไว้ให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการไปวัด หรือว่าการใช้ผักในสวนเราเอามาทำกิน เพราะว่าข้าวยำป่าหนุนี้แหละที่ใช้ผักที่ป่าหนูปลูเอง” และจากคำกล่าวของ สมศรี ปลอดวงศ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2554) คนรุ่นใหม่ในเกาะยอ ได้กล่าวว่า “ที่เกาะยอจะมีประเพณีหนึ่งซึ่งถือว่าสำคัญมาก นั่นคือประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขาภูฎิ โดยในวันวิสาขบูชาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านจะนัดกันขึ้นไปบูชาเจดีย์บนยอดเขาภูฎิ มีการห่มผ้าเจดีย์ และองค์พระพุทธรูปแทนสมเด็จพระเจ้าเกาะยอ ประเพณีนี้ที่บ้านจะไปทำกันเป็นประจำทุกปี”

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ที่ชุมชนได้สั่งสมมา การประกอบอาชีพ ศิลปหัตถกรรม และการดูแลสุขภาพกรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเกาะยอ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่น ได้แก่ อาชีพการทอผ้า ซึ่งเป็นอาชีพที่บรรพบุรุษเคยทำกันมาก่อนอย่างต่อเนื่อง ดังที่ สุมาลี วาสนา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 มีนาคม 2554) ผู้ประกอบอาชีพทอผ้า ได้กล่าวถึงการทอผ้าไว้ว่า “การทอผ้าจะเป็นงานหลักเพื่อเลี้ยงครอบครัว ซึ่งมีรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว และส่งลูกเรียนหนังสือ ผ้าที่จะทอก็มีลายผ้าหลายแบบ เช่น ลายดอกพิกุล และลายอื่น ๆ ซึ่งแล้วแต่ลูกค้า จะชอบเมื่อทำแล้วก็จะส่งไปขายตามแหล่งต่าง ๆ เป็นอาชีพที่ได้รับการสืบทอดมาจากแม่ และได้ทอผ้ามาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน ” ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ได้แก่ เรื่องราวของความรู้ ความคิด ความสามารถ ความรอบคอบในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ดังที่ หวง สุนทะ โภ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) หัวหน้ากลุ่มกะปิ ได้กล่าวว่า “เมื่อเราจับปลาที่อยู่ในทะเลสาบสงขลามาก็จะนำปลาไปขายที่สงขลา และส่วนที่เหลือจากขายก็นำไปตากแห้ง ทำรำ ทำกะปิ เพื่อรักษาอาหารให้คงอยู่ได้นาน ซึ่งเป็นการถนอมอาหารไว้กินในครอบครัว ในมือต่อ ๆ ไป ถ้าไม่ทำแบบนี้ก็จะเป็นการสูญเสียทรัพยากรที่หาไว้ได้ ” และจากคำกล่าวของ คำรพ เสาวคนธ์

(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มีนาคม 2554) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ได้กล่าวว่า “เราได้มีโครงการหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสร้างจิตสำนึกในการรักท้องถิ่น นั่นคือ โครงการ “ครอบครัวปล่อยปลา ปลูกป่าชายเลน” ในพื้นที่ศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัวเกาะยอ ซึ่งเป็นการดำเนินโครงการภายใต้โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯสยามมกุฎราชกุมาร สำหรับโครงการนี้ องค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะยอ วัดโคกเปี้ยว ศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัวเกาะยอ โรงเรียนวัดท้ายขอ และโรงเรียนวัดแหลมพ้อ ร่วมกันจัดขึ้น เพื่อคืนความสมบูรณ์กลับคืนสู่ทะเลสาบสงขลา ที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนและชุมชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลน และเน้นความสัมพันธ์อันดีของคนในครอบครัวและชุมชนควบคู่กัน รวมทั้งเพื่อสร้างให้ตำบลเกาะยอเป็นหมู่บ้านตัวอย่างด้านการพัฒนาในพื้นที่ดำเนินการศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัวเกาะยอ สำหรับกลุ่มพลังมวลชนใน ตำบลเกาะยอ ที่เข้าร่วมปล่อยปลาและปลูกป่าในวันนี้ มีสมาชิก 3 วัยในครอบครัว ประกอบด้วย นักเรียน พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้านในพื้นที่กว่า 300 คน ร่วมกันทำกิจกรรม “ครอบครัวปล่อยปลา ปลูกป่าชายเลน” ร่วมปล่อยพันธุ์ปลากะพงขาว จำนวน 57,300 ตัว และปลูกต้นโกงกางจำนวน 1,500 ต้น บริเวณวัดโคกเปี้ยว ชายฝั่งทะเลสาบสงขลา เพื่อคืนความสมดุลให้กับธรรมชาติและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเกาะยอ”

บริบททั่วไปชุมชนเกาะยวน้อย

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของผู้คนบนเกาะยวน้อยนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด ข้อสันนิษฐานทางวิชาการระบุว่า การก่อตั้งชุมชนแรกเริ่มนั้นมาจากบรรพบุรุษเดิมของชาวเกาะยอที่ได้อพยพมาจากฝั่งเมืองตรัง เมืองสตูล และเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้ในแถบทะเลอันดามัน เมื่อสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ประมาณ ปี พ.ศ. 2328 คราวพม่ายกทัพตีหัวเมืองต่าง ๆ ของประเทศไทย

ทางภาคใต้ และตีได้หัวเมืองตามชายฝั่งทะเล ด้านตะวันตก ผู้ที่อพยพได้หนีพม่า มาพบ เกาะยวน้อย และเกาะยวใหญ่ และเห็นว่าสองเกาะนี้เป็นทำเลที่เหมาะสมที่จะหลบภัย ได้ดี จึงได้เอาพื้นที่นี้เป็นที่ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินสืบทอดกันมา จากสำเนียงที่ใช้พูด สันนิษฐานว่า ชาวเกาะยวน้อยสืบเชื้อสายมาจากชาวจีน และชาวเกาะยวใหญ่สืบเชื้อสายมาจากเมืองสตูล ก่อนปี พ.ศ. 2446 แบ่งการปกครอง 2 ตำบล 24 หมู่บ้าน ขึ้นอยู่กับ อำเภอเมืองพังงา มีนายบ้าน (กำนัน) เป็นผู้ดูแลใกล้ชิดราษฎร ที่ทำงานสร้างเพียงศาลา เล็ก ๆ ขึ้นไว้เรียกว่า (ทำเนียบ) สำหรับเจ้าหน้าที่อำเภอออกมาเก็บภาษีเป็นครั้งคราว การเดินทางใช้เรือแจวหรือเรือใบ และต้องใช้เวลาในการเดินทางหลายชั่วโมง หรือหลายวัน ในปี พ.ศ. 2446 ทางราชการได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอเรียกว่า กิ่งอำเภอเกาะยว แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าหัวหน้าปกครองเป็นใคร คงใช้ทำเนียบเป็นสถานที่ทำงาน ในปี พ.ศ. 2463 มีปลัดอำเภอเป็นหัวหน้าฝ่ายปกครองคนแรกคือ นายชื่น วาสนาวิน ได้เปลี่ยนชื่อทำเนียบเป็น ที่ว่าการกิ่งอำเภอ ต่อมา นายศ เปลียนศรี ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้า ประจำกิ่งอำเภอ (พ.ศ. 2487-2492) ได้เป็นผู้นำราษฎรสร้างที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ โดยไม่ได้อาศัยงบประมาณจากทางราชการ และได้ใช้มาจนถึง พ.ศ. 2508 ก็ได้รับการจัดสรรงบประมาณในการก่อสร้างที่ว่าการกิ่งอำเภอหลังใหม่ เป็นอาคารเรือนไม้สองชั้นตามแบบของกรมโยธาธิการ เป็นอาคารที่ว่าการกิ่งอำเภอหลังที่ 3 และได้ใช้เป็นสถานที่ทำงานของอำเภอมานจนตราบเท่าทุกวันนี้ ตำบลเกาะยวน้อยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ ซึ่งได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ เมื่อปี พ.ศ. 2446 ดำรงสภาพเป็นกิ่งอำเภอนานถึง 85 ปี นับว่าเป็นกิ่งอำเภอที่นานที่สุดในประเทศไทย ต่อมาได้ยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2531 ถึงทุกวันนี้ (องค์การบริการส่วนตำบลเกาะยวน้อย, ม.ป.ป.-ก, หน้า 1)

สภาพภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้งของตำบลเกาะยวน้อยอยู่บริเวณอ่าวพังงา อยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดพังงา ประมาณ 43 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อ (ภาพ 5) ดังนี้ (องค์การบริการส่วนตำบลเกาะยวน้อย, ม.ป.ป.-ข, หน้า 2)

ทิสเหนือ ติดต่อกับอ่าวพังงาและทะเลอันดามันฝั่งจังหวัดกระบี่
 ทิสใต้ ติดต่อกับตำบลเกาะยาวใหญ่
 ทิสตะวันออก ติดต่อกับทะเลอันดามันด้านจังหวัดกระบี่
 ทิสตะวันตก ติดต่อกับทะเลอันดามันด้านอำเภอตะกั่วทุ่ง

ภาพ 5 แสดงแผนที่เกาะยาวน้อย

ที่มา. จาก *Amazing Thailand เกาะยาว จ. พังงา เที่ยวได้ทั้งปี* (หน้า 24), โดย
 สำนักงานภาคใต้เขต 4 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป., ม.ป.ท.

2. ขนาดของพื้นที่ เนื้อที่เขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อยประมาณ 46.46 ตารางกิโลเมตร และ 28,021.03 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย, ม.ป.ป.-ข, หน้า 2)

3. ภูมิประเทศ มีลักษณะเป็นเกาะอยู่กลางทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาทอดยาวตามแนวเหนือใต้ ทางด้านตะวันออกมีที่ราบริมชายฝั่งทะเล ที่ราบตามหุบเขา ซึ่งประชาชนใช้ทำการเกษตร เช่น ทำสวนยาง สวนมะพร้าว สวนมะม่วงหิมพานต์ ชายฝั่งรอบเกาะเหมาะแก่การประกอบอาชีพประมงขนาดเล็ก ซึ่งทำรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทั้งมีชายหาดที่สวยงามและอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย, ม.ป.ป.-ข, หน้า 1)

4. ภูมิอากาศ สภาพดินฟ้าอากาศแบ่งออกเป็น 2 ฤดู คือฤดูร้อนและฤดูฝน สภาพอากาศในฤดูร้อนไม่ร้อนมากนักเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลม ส่วนในฤดูฝนได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดียทำให้ฝนตกชุกและเกือบตลอดปี ตำบลเกาะยวน้อยมีภูมิอากาศแบบมรสุมร้อน โดยอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้กับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มี 2 ฤดู ฤดูฝนเริ่มต้นประมาณเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม ฤดูร้อนเริ่มต้นประมาณเดือนมกราคม-เมษายน และในช่วงมรสุมทำให้การเดินทางติดต่อกับภายนอกเป็นไปด้วยความยากลำบาก (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย, ม.ป.ป.-ข, หน้า 2)

5. ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของตำบลเกาะยวน้อยได้แก่ สัตว์น้ำ เช่น ปลา ปู กุ้ง หอย ปะการัง ซึ่งมีอยู่ทั่วไปรอบ ๆ เกาะ และมีป่าชายเลน ในส่วนของป่าไม้ ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าที่ไม่ค่อยมีความสำคัญมากนัก ไม้ที่สำคัญพอมืออยู่บ้างคือ ไม้เคี่ยม (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542, หน้า 532)

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย (ม.ป.ป.-ก, หน้า 9) เขียนใน *โครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553-2555) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยว จังหวัดพังงา*. ไว้ว่าทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มี (1) ป่าสงวนแห่งชาติ 13,550 ไร่ (2) ป่าชายเลน 1,300 ไร่ (3) เกาะ 24 เกาะ (4) ปะการัง 1,400 ไร่ (5) พื้นที่หญ้าทะเล 1,360 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะทั่วไปของชุมชน

1. การปกครองและประชากร การปกครอง แบ่งออกเป็น 2 ท้องถิ่น 7 หมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย, ม.ป.ป.-ข, หน้า 3) คือ เทศบาลตำบลเกาะยวน้อย 1 แห่ง ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาล เป็นเทศบาลตำบลเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 พื้นที่โดยทั่วไปตั้งอยู่บนที่ราบทางตอนใต้ของตำบลเกาะยวน้อย ในเขตหมู่ที่ 1 และองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย 1 แห่ง มี 7 หมู่บ้าน ได้แก่หมู่ที่ 1 บ้านท่าค่าย หมู่ที่ 2 บ้านใหญ่ หมู่ที่ 3 บ้านน้ำจืด หมู่ที่ 4 บ้านท่าเขา หมู่ที่ 5 บ้านริมทะเล หมู่ที่ 6 บ้านแหลมยาง และหมู่ที่ 7 บ้านอันเป้า โดยมีประชากร องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย (ม.ป.ป.-ก, หน้า 6) เขียนใน *โครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553-2555) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยว จังหวัดพังงา*. ระบุว่า ประชากรในตำบลเกาะยวน้อยมีทั้งสิ้น 3,982 คน แยกเป็นชาย 2,043 คน หญิง 1,939 คน มีครัวเรือน 854 หลัง

2. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย (ม.ป.ป.-ก, หน้า 7-8) เขียนใน *โครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553-2555) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยว จังหวัดพังงา* ว่า ในอดีตประชาชนในตำบลเกาะยวน้อย มีการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำ แต่ในปัจจุบันได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีความหลากหลาย และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน 6 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง มีโรงพยาบาลของรัฐขนาด 30 เตียง 1 แห่ง คลินิกเอกชนของแพทย์ 1 แห่ง สถานพยาบาลและผดุงครรภ์ของพยาบาล 3 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 1 แห่ง มีสถานีตำรวจ 1 แห่ง ประชากรในชุมชนเกาะยวน้อยเป็นคนเชื้อชาติไทยนับถือศาสนาอิสลาม โดยนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 96.81 และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 3.19 ดังนั้นวัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นแบบชาวมุสลิม โดยชุมชนเกาะยวน้อยมีสถาบันและองค์กรทางศาสนา ดังนี้ มีวัด/สำนักสงฆ์ 1 แห่ง มัสยิด 7 แห่ง สถานที่สอนและเรียนศาสนาอิสลาม/ปอเนาะ 1 แห่ง

3. สภาพทางเศรษฐกิจ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย (ม.ป.ป.-ก, หน้า 7) เขียนใน *โครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553-2555) ขององค์การบริหารส่วน-*

ตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา. ใ้ว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายได้ในการประกอบอาชีพหลักของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ เกษตรกรรม รองลงมาได้แก่ อาชีพประมง รับจ้าง และค้าขาย โดยพื้นที่เกษตรทั้งหมด 13,323 ไร่ ปลูกข้าว จำนวน 1,554 ไร่ ปลูกมะพร้าว จำนวน 522 ไร่ ปลูกยางพารา จำนวน 10,631 ไร่ ปลูกมะม่วงหิมพานต์ จำนวน 616 ไร่อาชีพประมงมีผู้ประกอบการอาชีพ 570 ครัวเรือน การเลี้ยงสัตว์ ยังไม่มีการเลี้ยงสัตว์เป็นการแพร่หลายมากนัก แต่มีการเลี้ยงพอควร สัตว์ที่เลี้ยงมาก คือ กระบือ แพะ เป็ด ไก่ ส่วนมากเลี้ยงพอใช้งานและเป็นอาหารในครัวเรือน เท่านั้น ส่วนหน่วยธุรกิจเขต อบต. ได้แก่ ธนาคาร 2 แห่ง โรงแรม 1 แห่ง โรงเรียน 4 แห่ง บังกะโล 10 แห่ง แพปลา 10 แห่ง นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่น ๆ อีก ได้แก่ การทำโฮมสเตย์

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าประชาชนในตำบลเกาะยวน้อย มีอาชีพหลัก 3 อาชีพ คือ การเกษตร การทำนาปลูกข้าว และการทำสวน ทั้งสวนยางพารา สวนมะพร้าว และสวนมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น การประมงขนาดเล็ก มีการจับสัตว์น้ำ โดยใช้เครื่องมือขนาดเล็ก การจับปลา ปู กุ้ง หอย ปลาหมึก เป็นต้น และการค้าขาย ส่วนใหญ่จะมีการนำสินค้าจากจังหวัดภูเก็ต และจังหวัดใกล้เคียงมาขาย โดยสินค้าบนเกาะราคาค่อนข้างสูง เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้า นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น อาชีพรับจ้าง การทำท่องเที่ยวโดยชุมชน (โฮมสเตย์) และการรับราชการ แต่เป็นจำนวนไม่มากนัก เพราะข้าราชการส่วนใหญ่เป็นคนจากพื้นที่อื่น

4. การคมนาคม โดยสภาพภูมิประเทศ สามารถจำแนกลักษณะการคมนาคมได้ 3 ลักษณะดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย, ม.ป.ป.-ช, หน้า 3-4)

4.1 การคมนาคมภายในเกาะ ใช้การเดินทาง ใช้รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถตุ๊ก ๆ และรถกระบะสองแถวเป็นหลัก สภาพถนนบนเกาะบางส่วนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก บางส่วนเป็นถนนลูกรัง

4.2 การคมนาคมระหว่างเกาะยวน้อยและเกาะยาวใหญ่ มีช่องแคบคั่นกลาง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร มีท่าเทียบเรือที่ตำบลเกาะยวน้อยคือ ท่ามานะ สามารถเทียบเรือได้ตลอดเวลา การเดินทางไประหว่างเกาะใช้เรือหางยาวเป็นพาหนะ ใช้เวลาเดินทาง 10-15 นาที ค่าโดยสาร คนละ 20-40 บาท

4.3 การคมนาคมระหว่างตำบลเกาะยวน้อยกับแผ่นดินใหญ่ สามารถเดินทางได้ดังนี้

4.3.1 ตำบลเกาะยวน้อย-ท่าด่านศุลกากรจังหวัดพังงา มีเรือโดยสาร วันละ 1 เที่ยว ใช้เวลาในการเดินทาง 1.30 ชั่วโมง ค่าโดยสารคนละ 200 บาท

4.3.2 ตำบลเกาะยวน้อย-ท่าเรือบางโรง จังหวัดภูเก็ต มีเรือโดยสารวันละ 10 เที่ยว ใช้เวลาในการเดินทาง 50-60 นาที ค่าโดยสารคนละ 120-200 บาท

4.3.4 ตำบลเกาะยวน้อย (ท่ามานะ ท่าเรือท่าเขา)-ท่าเรือท่าเลน จังหวัดกระบี่ มีเรือโดยสารวันละ 3 เที่ยว ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 50-60 นาที อัตราค่าโดยสารคนละ 120 บาท

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) เกาะยวน้อย

1. องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย เป็นหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาแนะนำ สนับสนุนงบประมาณ และได้สนับสนุนทางด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

2. องค์การบริหารส่วนจังหวัดพังงา เป็นหน่วยงานที่สนับสนุน ผลักดัน ส่งเสริม และกำหนดนโยบายในการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยมีการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยว เกาะยวน้อย

3. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้เขต 4 เป็นหน่วยงานที่ให้ ข้อมูล คำปรึกษา และจัดอบรมให้กับตัวแทนชุมชน โดยในเบื้องต้นทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยงด้านวิชาการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลของเกาะยวน้อยแก่นักท่องเที่ยว

4. มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) เป็นหนึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนในโครงการความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามันที่มีบทบาทในการส่งเสริมการรวมตัวกันเป็นชมรมประมงพื้นบ้านเกาะยวน้อย เป็นเสมือนพี่เลี้ยงที่ช่วยให้ชาวบ้านได้รู้จักการวางแผน และคิดค้นกิจกรรมซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง โดยการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และจากกิจกรรมก็จะทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าไปมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างเข้มแข็ง

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในเกาะยาวน้อย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงานภาคใต้เขต 4 (ม.ป.ป., หน้า 16-21) ได้เขียนไว้ ดังนี้

1. หาดป่าทราย เป็นชายหาดที่มีชื่อเสียงที่สุดบนเกาะยาวน้อย เนื่องจากมีแนวชายหาดทรายทอดยาว สวยงาม และสามารถเล่นน้ำได้ตลอดแนวชายหาด
2. หาดท่าเขา เป็นชายหาดที่มีความสวยงามอีกแห่งหนึ่งของเกาะยาวน้อย เป็นหาดที่อยู่ในหุบอ่าวที่ลึกเข้ามาในแผ่นดิน สามารถลงเล่นน้ำได้เมื่อถึงเวลาที่น้ำลงและยังสามารถใช้พื้นที่ ในอ่าวเป็นสถานที่ออกกำลังกาย พร้อมกับการชมธรรมชาติอันสวยงามของป่าเกาะ
3. หาดโล๊ะหา เป็นหาดทรายที่อยู่ทางตอนเหนือสุดของเกาะยาวน้อย การเดินทางไปค่อนข้างลำบาก เหมาะสำหรับปั่นจักรยานเสือภูเขา เพราะเส้นทางจะผ่านสวนยาง-พารา การเดินทางโดยเรือจะเป็นการเดินทางที่สะดวกที่สุด
4. นาข้าวบนเกาะยาวน้อย เกาะยาวน้อยเป็นเกาะเพียงเกาะเดียวในพื้นที่อ่าวพังงาที่มีการทำนาข้าว เป็นการทำนาดำปีละครั้งประมาณเดือนสิงหาคม-ธันวาคม โดยทัศนียภาพรอบทุ่งนา มีความสวยงามมากเนื่องจากด้านหนึ่งทุ่งนาติดกับภูเขา และอีกด้านหนึ่งติดป่าโกงกาง และผืนน้ำทะเล
5. ทุ่งควาย ในช่วงนอกฤดูการทำนาหลังเก็บเกี่ยวประมาณกลางเดือนธันวาคม เป็นต้นไป บริเวณทุ่งนาจะมีฝูงควายเป็นจำนวนมากกว่า 500 ตัว มารวมตัวเพื่อกินหญ้า กินน้ำ และ นอนแช่ตัวตามหนองน้ำเล็ก ๆ ในทุ่งนา
6. เกาะนอก เกาะนอกเป็นเขาหินปูนขนาดเล็กที่อยู่ใกล้กับเกาะยาวน้อยมากที่สุด สามารถนั่งเรือเพียง 5 นาที บนเกาะจะมีชายหาดขนาดเล็ก สามารถลงเล่นน้ำได้อย่างปลอดภัย และยังสามารถเดินขึ้นไปบนยอดเขาของเกาะเพื่อชมทิวทัศน์มุมสูงรอบ ๆ เกาะยาวน้อยและบริเวณป่าของเกาะได้

7. ป่าเกาะ เป็นหมู่เกาะหินปูนประมาณ 11 เกาะ ตั้งอยู่ทางทะเลฝั่งตะวันออกของ เกาะชวannon เช่น เกาะห้อง (เกาะปีละห์) เกาะลาดิง เกาะผักเบี้ย และเกาะอื่น ๆ ที่มี รูปร่างแปลกตา และมีอ่าวโค้งสวยงาม มีความเงียบสงบ โดยการเดินทางไปด้วยเรือหางยาวใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงานภาคใต้เขต 4 (ม.ป.ป., หน้า 22-23) ได้เขียนไว้ ดังนี้

1. ผ้าบาติก การทำผ้าบาติกของกลุ่มแม่บ้านท่าเขา หมู่ที่ 4 กับกลุ่มแม่บ้านริมเล โดยลายของผ้าจะเน้นเป็นลายตามท้องทะเลมีทั้งผ้าเช็ดหน้า ผ้ามัดเสื่อ และผ้าขนาดต่าง ๆ ที่นำไปใส่กรอบเป็นเครื่องประดับภายในบ้านได้ สามารถเลือกซื้อเป็นของที่ระลึกและของฝากได้

2. การทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ชุมชนเกาะชวannon ได้ร่วมแรงกันทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวเพื่อ เป็นการหารายได้เสริม ซึ่งภายหลังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาผลิตภัณฑ์จากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ทำให้กลุ่มผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าวมีแหล่งผลิตงานหัตถกรรมจากกะลามะพร้าวที่สวยงาม และผลิตได้อย่างหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ สร้อยข้อมือ สร้อยคอ แหวน ต่างหู กีบ ปิ่นปักผม พวงกุญแจ หวี ทัพพี ตะหลิว ซ้อน แก้วกาแฟ โคมไฟ ที่วางสบู่ ที่ใส่ทิชชู เป็นต้น

3. การทำประมงพื้นบ้าน ใช้การวางอวนจับปลาและตกปลาหมึก โดยการตกปลาหมึกสามารถตกได้ทั้งกลางวันและกลางคืน แต่จะตกได้ดีในตอนกลางคืน โดยเฉพาะในคืนเดือนมืด ส่วนการเลี้ยงปลาในกระชัง ปลาที่เลี้ยงคือ ปลาเก๋าทอง ปลากระพงขาว ปลาช่อนทะเล และกุ้งมังกร การจะเป็นแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้พื้นที่ทะเลไม่ไกลจากชายฝั่งทำบ่อเลี้ยงปลา และการทำประมงโดยใช้ลอบดักปลา หรือการปลุกไซใหญ่ ซึ่งการผูกไซใหญ่ เป็นการจับปลาแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการนำไซขนาดใหญ่ไปจมน้ำเอาไว้ในแหล่งที่มีปลาอาศัยอยู่มากช่วงเวลาที่จมน้ำและกู่ไซคือ ช่วง 8 ค่ำ ถึง 10 ค่ำ ซึ่งเรียกว่า “ช่วงน้ำตาย” คือเป็นช่วงที่น้ำ ขึ้นลงน้อยและน้ำไม่ไหลเชี่ยว โดยจมน้ำ

ทิ้งไว้ 15 วัน ก็จะไปคู่อึ่งหนึ่งโดยการค้ำน้ำลงไป คู ถ้ามีปลาเข้าไซมากก็จะก๊วยไซเอาปลา โดยในการทำไซนั้นไซคู่อึ่งหนึ่งจะใช้เวลา ประมาณ 20 วัน ไซจะมีอายุการใช้งาน ประมาณ 4 เดือน

4. การทำปลาต้ม ในท้องถิ่นเกาะยวน้อยมีการทำปลาต้ม การทำปลาต้มคือ วิธีการถนอมอาหารอย่างหนึ่ง โดยการนำปลาที่ได้จากทะเลในท้องถิ่นมาทำการแช่น้ำเกลือแล้วนำข้าวคั่ว มาใส่ลงพร้อมเกลือคลุกเคล้าให้ติดกับตัวปลา หมักทิ้งไว้ 3-4 วัน แล้วนำมาตากแดด สามารถนำปลาที่ตากแดดแล้วไปทอด หรือ ปิ้ง รับประทานได้

การดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของชุมชนเกาะยวน้อย

พัฒนาการของการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยวน้อย

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยวน้อย มีพัฒนาการมาจากการก่อตั้ง “ชมรมชาวประมงพื้นบ้านตำบลเกาะยวน้อย” ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของชาวประมงพื้นบ้านเพื่อปรับตัวต่อปัญหาความวิกฤติเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวพังงา สำเร็จ ราชเขต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 ธันวาคม 2553) สมาชิกสภาเทศบาลตำบลเกาะยวน้อยและฝ่ายติดต่อประสานงานชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยวน้อยได้กล่าวว่า “เนื่องจากเมื่อมองย้อนไปเมื่อ 40-50 ปีที่แล้ว ในปี พ.ศ. 2504 ในขณะที่ประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนที่ 1 รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนชาวประมงจับทรัพยากรสัตว์น้ำเพื่อใช้ในการแปรรูป และส่งออก ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์ ที่เน้นในการส่งออกเป็นส่วนใหญ่ ประเทศไทยในสมัยนั้นไม่มีอวนลาก อวนรุน ดังนั้นกระทรวงเกษตรจึงได้เชิญนักวิชาการประศบนอเวย์มาสอนชาวประมงในการใช้อวนลาก เพื่อให้สามารถจับสัตว์มาได้จำนวนมาก ให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาดที่จะส่งออก แต่อวนลากมีข้อเสีย คือ ในวิธีการจับมันจะชูดหน้าดินไปคืบนิ่ง ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ประการังตายเป็นจำนวนมาก แล้วก็สร้างเรือให้ลำใหญ่ขึ้นเพื่อเพิ่มศักยภาพในการจับ และสนองความต้องการของตลาด

ต่างประเทศโดยไม่มีการควบคุม เมื่อทำไปประมาณปี พ.ศ. 2515 รัฐบาลได้ประกาศให้หยุดทำการประมงเพราะว่ามีการจับสัตว์น้ำกันมากทำให้สัตว์น้ำลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว แล้วก็นายทุนมันได้ใช้เรือที่มีขนาดใหญ่และมีศักยภาพในการจับสัตว์น้ำได้จำนวนมาก เนื่องจากสมัยนั้นรุ่นพ่อ รุ่นพี่ผม เนี่ย เขามีเรือจากภูเก็ต พวกเราไปเป็นลูกน้องเขา เพราะว่า ต้องใช้ภูมิปัญญาในการสังเกตปลา การดูประกายรังว่าน้ำขึ้นมีปลา น้ำลงไม่มี ปลา เขาเลยจ้างคนเกาะขาวนี้แหละไปเป็นหัวหน้าดูแลในการจับปลา แต่ว่าตลาดต้องการมากขึ้น คนที่มีทุนมาก ๆ เขาก็สร้างเรือลำใหญ่ขึ้น สร้างมาเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการจับมากขึ้นนั้น จนสัตว์น้ำลดลง จนหลังปี 25-26 เริ่มมีการเลี้ยงกุ้งในป่าชายเลนเพื่อให้มีโควตาในการจับสัตว์น้ำให้พอต่อการส่งออกตามเดิม เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ในทะเลลดลง ทำให้เกิดการทำลายป่าชายเลน มีการถางป่าชายเลน การปล่อยสารเคมีลงบนพื้นที่ป่าชายเลน ประกอบกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ การจับปลา เช่นว่าใช้แสงโซนาร์ ใช้ดาวเทียมในการจับจุดปลา คือเครื่องมือนี้เขาใช้ประกอบในสงครามญี่ปุ่นมันผลิตมาเพื่อให้ใช้ในเรือรบแต่คนไทยเนี่ยมันมาใช้ในการจับปลา ก็เลยเนี่ยคนเกาะขาวที่ไปทำงานเป็นได้ทั้งเรือ หัวหน้าคนงานในเรือก็เลยสร้างปัญหา ปัญหามากที่สุดคือ พ.ศ. 2530-2535 เกิดวิกฤติ ลงทุนไปห้าพัน ไปวางอวนไว้ ตอนเข้าไปกู้เนี่ยมันหายไปหมด มันลากไปหมด ต้องเป็นหนี้เป็นสิน เด็กไปโรงเรียนก็ต้องหยุดบางทีนั้น มีการเก็บข้อมูลในปี 30-35 นั้น เด็กเรียนมัธยม ไม่ถึง 50% บางคนล้มสลายในครอบครัวต้องไปปรับจ้างในเมือง กลับมานำโรคเอดส์ นำยาเสพติดเข้ามามากมาย เกิดเป็นปัญหาสังคม แล้วก็ปัญหาเศรษฐกิจโรมากมาย แล้วก็ส่วนหนึ่งสัตว์น้ำที่จะจับได้นี้ไม่มีแล้ว ก็นั้นแหละช่วงปี พ.ศ. 2537-2538 ก็บัง บังบ่าว มาช่วยกันนั่งคิดว่าจะทำหรือ ถ้าไม่แก้ปัญหานี้ ชุมชนต้องล้มสลายแน่ บังไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือว่ากำนันไร บังเป็นชาวบ้านธรรมดา ออกเลไปก็ให้เห็นปัญหาว่าเออต่อไปแม้กระทั่งปูม้าก็ต้องวาดรูปให้ลูกดูแล ประกอบกับกฎหมายนี้มันเขียนคลุมเครือ เช่น ว่าเรือที่ประกอบด้วยอวนที่เป็นตุงหรือคล้ายตุงประกอบกับเครื่องยนต์มีความผิด แต่เขาไม่จำกัดว่าหนึ่งแรงม้า สองแรงม้า หรือว่าร้อยแรงม้าใช้ใหม่ก็เลยเป็นโอกาสของนายทุนแหละเล่า มันสร้างร้อยแรงม้า กับเราชาวบ้าน หนึ่งแรงม้าเนี่ยก็คิดเท่ากัน มันก็เลยเอาทุนเนี่ยมาให้ชาวบ้านหนึ่งแรงม้าเนี่ย พอเราออกไปมันก็เข้ามาด้วย แต่พอเราได้รายได้ สมมุติว่าวันหนึ่งได้ 500 บาท มันได้ 50,000 บาท พันเนี่ยเราก็

คิดว่าต้องหยุดก่อน โดยการหยุดทุกวันศุกร์ เราก็มีการรวมตัวกันที่มัสยิดอยู่แล้ว ก็เลยให้ โต๊ะอิหม่ามมาพูดคุยว่า ชุมชนดั้งเดิมเนี่ยเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนเราเนี้ยก่อตัวกันขึ้นได้ เร็ว เพราะสมมุติว่าผมมี 5 คนพี่น้องนิ ผมทำอวนรุน คนโน้นทำอวนลาก แต่อีก 3 คน ไม่ทำก็สามารถมาขอเรือให้หยุดทำไรฟันเนี่ยได้ แต่ส่วนหนึ่งเนี่ยทุกเจ็ดวันต้องมีการ ละหมาด ก่อนละหมาดเนี่ยต้องมีการบรรยายโดยโต๊ะอิหม่าม โต๊ะอิหม่ามก็จะบรรยาย เพราะในคัมภีร์อัลกุรอานเนี่ย จะบรรยายไว้เลยว่าทรัพยากรในโลกนี้เป็นของเจ้า และก็พระเจ้าได้สร้างมนุษย์ขึ้นมาให้เป็นผู้ดูแลถ้าใครทำลายทรัพยากร เท่ากับทำลายการ จัดการของพระเจ้าเหมือนกัน ถือว่าคุณนี้เป็นบาป ถือว่าผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญของ ศาสนาอิสลาม ก็เลยนี่ส่วนนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนเกรงใจ ถ้าคนฝันตามนี้ ภาษายบ้าน เราก็อ่า มันจะมีอันเป็นไปนั้น เพราะคนไม่เชื่อฟัง เนี่ยคือส่วนหนึ่ง มีความเชื่อว่าการ ทำลายสิ่งแวดล้อมนะ คือการทำลายการจัดการของพระเจ้า เพราะพระเจ้าเขาจัดการมา หหมดแล้วนิ สิ่งแวดล้อมเนี่ย เขาจัดการมาหมดแล้ว ว่าเออฝนตก น้ำไหล ต้นไม้เกิดขึ้นมา เพราะฉะนั้นถ้าเราไปตัดทำลายต้นไม้ก็ เท่ากับว่าไปทำลายการจัดการของพระเจ้า ก็นั่นแหละเริ่มมีการรณรงค์ เพราะรณรงค์ของเราก็เริ่มหยุด เพราะอวนรุนมันทำลายทรัพยากร ในน้ำมาก มันเหมือนเราโดนน้ำนั้น ในน้ำก็หญ้าทะเลมัน โถเกลี้ยงหมด แต่ดีที่ว่ามันฟื้นเร็ว พอเราไม่โถเพียงเดือนเดียว หญ้าทะเลก็ฟื้นขึ้นมา สัตว์น้ำก็มากขึ้น ก็ฟื้นขึ้นก็มีคนเข้ามา เก็บข้อมูลมากขึ้น ถึงพอค่าก็มานอนริสอร์ท โดยพวกเราไม่ได้รายได้เลย เท่าแต่มาเอา ข้อมูลกับเราไรเนี่ย เลยมีนโยบายว่าเออทำหรือให้คนมาเอาข้อมูลจากเรา แล้วก็มา กระจายรายได้ให้ชุมชน ก็ได้คิดเรื่องโฮมสเตย์ ซึ่งส่วนหนึ่งคำว่าประมงพื้นบ้านเนี่ย คน ไทยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ อย่าลืมนะในร้อยละคนไทย 10% ที่เป็นประมงพาณิชย์ 90% เป็นประมงพื้นบ้านแต่คนส่วนใหญ่มักจะเห็นประมงที่ 10% ก็เลยการทำโฮมสเตย์ ก็เลยเขียนขึ้นมาว่าเป้าหมายเพื่อ หนึ่ง ต้องการเผยแพร่วิถีชีวิตของพวกเราคำว่าประมง พื้นบ้านเนี่ย น้องไม่เคยเห็นได้มาเรียนรู้ได้มาสัมผัสไรเนี่ยใช่มา ย สอง ได้เป็นการหา เพื่อนด้วยใช่มา ย สามเป็นการกระจายรายได้ด้วยใช่มา ย ก็เลยไปกำหนดเรื่องกิจกรรมกัน ทีนี้ ว่าเออวันแรกพาเที่ยวรอบเกาะเพื่อชมวิถีชีวิตชุมชนเกาะยาว วันที่สองก็พาลงเล เป้าหมายการทำโฮมสเตย์ก็เพื่อนี้เป็นการต่อยอดจากการดูแลทรัพยากร”

ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวของเกาะยาวน้อยจึงต้องการผสมผสานกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ชุมชนได้ทำอยู่เดิม ผนวกกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาเรียนรู้ความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเกาะ ทำให้ชาวเกาะอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาโลกภายนอก ยึดหลักการที่ว่า การท่องเที่ยวที่ดำเนินการนั้นจะต้องสร้างจิตสำนึกให้ทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน โดยผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ลักษณะของโฮมสเตย์

ลักษณะของบ้านพักโดยทั่วไปเป็นบ้านชั้นเดียว หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ ฝาผนังก่ออิฐฉาบปูน กั้นห้อง 2-3 ห้อง ตามความมากน้อยของจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยจะกั้นไว้หนึ่งห้องสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก ในเวลาปกติสมาชิกในบ้านอาจเข้ามาใช้ห้องพักอยู่อาศัยด้วยก็ได้ ต่อเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาพักจึงค่อยเปลี่ยนย้ายที่อยู่ แต่โดยทั่วไปแล้วเจ้าของบ้านมักสงวนห้องพักนักท่องเที่ยวไว้เป็นการเฉพาะเพื่อง่ายต่อการดูแลรักษาความสะอาด การจัดตกแต่งห้องนั้นเป็นไปอย่างเรียบง่าย มีชุดเครื่องนอน อันประกอบด้วย เสื่อ เบาะนอน ผ้าห่ม หมอน มุ้ง มีชั้นเล็ก ๆ สำหรับให้นักท่องเที่ยววางของจุกจิก และมีราวแขวนผ้า ส่วนบ้านพักที่อยู่ในแนวป่าชายเลนติดกับทะเลจะมีความแตกต่างออกไป เพราะจะแสดงถึงแบบฉบับของชาวประมงพื้นบ้านมากที่สุด เนื่องจากอยู่ในพื้นที่น้ำทะเลขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา พื้นบ้านจึงต้องยกสูงเหนือพื้นดินประมาณ 3-4 เมตร โดยใช้เสาไม้กลมทั้งต้น พื้นและฝาเรือนส่วนใหญ่ใช้วัสดุที่พองหาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้กระดาน ไม้ขัดแตะ ฝาอกไม้ไผ่ หรือไม้ไผ่สานเป็นลวดลายตาหมากรุก เป็นต้น หลังคามุงด้วยหญ้าคาและสังกะสี อย่างไรก็ตาม แม้ลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์แต่ละหลังจะแตกต่างกันออกไป แต่ลักษณะการตกแต่งห้องพักนั้นอยู่ในรูปแบบเดียวกัน โดยบ้านพักทุกหลังจะต้องยึดถือข้อตกลงที่กำหนดเป็นหลักการในการจัดบ้านพักของตน คือให้มีความพร้อมสำหรับการให้บริการ ทั้งในด้านของความสะอาดทั้งภายในบ้านและบริเวณรอบนอกตั้งแต่ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว ส่วนต่าง ๆ ของบ้าน ความสะอาดของกรรมวิธีในการประกอบอาหาร ความเป็นมิตรไมตรีในฐานะเจ้าบ้าน รวมถึงบทบาทการเป็นผู้ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็ต้อง

พร้อมที่จะเป็นฝ่ายเรียนรู้และรับรู้ข้อมูลจากนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

รูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยวน้อยมีรูปแบบการท่องเที่ยวทั้งท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม และยังมีการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และ โบราณคดีในท้องถิ่น โดยมีการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีลักษณะดังนี้

1. จัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นลักษณะศึกษาวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน เช่น การวางอวนปู อวนกุ้ง การเลี้ยงกุ้งมังกรในกระชัง การทำนา การทำสวนยางพารา และผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้าน

2. ศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลน แหล่งหญ้าทะเล คอนหอย เป็นต้น

3. ท่องเที่ยวทั่วไป เช่น ซาดหาด ชมหมู่เกาะ ดำน้ำ ตกปลา เดินป่า คุนุก จี้จักรยาน พายเรือ

4. สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดกับชาวบ้าน

ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยอนี้โปรแกรมการท่องเที่ยว ดังนี้

1. พัก 1 คืน 2 วัน จำนวน 1-2 คนคิดคนละ 2,500 บาท

2. พัก 1 คืน 2 วัน จำนวน 3 คนขึ้นไป คิดคนละ 2,000 บาท

3. พัก 2 คืน 3 วัน จำนวน 1-2 คนคิดคนละ 3,000 บาท

4. พัก 2 คืน 3 วัน จำนวน 3 คนขึ้นไป คิดคนละ 2,500 บาท

ราคานี้มีค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่ากิจกรรมวิถีชีวิต ค่าบริจาคกองทุนปลูกป่า ค่ารถรับ-ส่ง บ้าน-เรือ แต่กรณีเที่ยว 2 ฟัง คือเที่ยวทางตะวันออกเกาะยวน้อย วันแรก และเที่ยวทางตะวันตกของเกาะยวน้อยวันที่ 2

5. พัก จำนวน 1-2 คน คิดคนละ 3,500 บาท

6. พัก จำนวน 3 คนขึ้นไป คิดคนละ 3,000 บาท

7. พัก 3 คืน 4 วัน จำนวน 1-2 คนคิดคนละ 4,000 บาท

8. พัก 3 คืน 4 วัน จำนวน 3 คนขึ้นไป คิดคนละ 3,500 บาท

ราคานี้มีค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่ากิจกรรมคู่วิถีชีวิต ค่าบริจาคกองทุนปลูกป่า ค่ารถรับส่ง บ้าน เรือ กรณีเที่ยวเกิน 3 โปรแกรมนี้ ค่าใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้นตามที่ใช้บริการ เช่น อาหาร ที่พัก ค่ากิจกรรม และราคานี้ไม่รวมค่ารถเที่ยวบนเกาะ

โดยกิจกรรมโฮมสเตย์ของเกาะยาวน้อย เมื่อนั่งเรือจากฝั่งมาถึงเกาะยาวน้อย (โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกเส้นทางได้ 3 เส้นทาง คือ (1) เดินทางจากจังหวัดภูเก็ต โดยใช้ท่าเรือบางโรง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต-ท่าเรือเกาะยาวน้อยมีเรือโดยสารวันละ 10 เที่ยว ใช้เวลาในการเดินทาง 50-60 นาที ค่าโดยสารคนละ 120-200 บาท (2) เดินทางจากจังหวัดพังงาโดยใช้ท่าเรือด่านสุลกักร-ท่าเรือเกาะยาวน้อยมีเรือโดยสาร ใช้เวลาในการเดินทาง 1.30 ชั่วโมง วันละ 1 เที่ยว ค่าโดยสารคนละ 200 บาท (3) เดินทางจากจังหวัดกระบี่ โดยใช้ท่าเรือท่าเลน-เกาะยาวน้อย (ท่ามานะ ท่าเรือท่าเขา) มีเรือโดยสารวันละ 3 เที่ยว ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 50-60 นาที อัตราค่าโดยสารคนละ 120 บาท ในกรณีที่นักท่องเที่ยวติดต่อประสานงานแจ้งกับชมรมชาวประมงพื้นบ้านรู่วังหน้าแล้วว่าจะเดินทางมาเกาะยาวน้อยในวันเวลาใด และจากฝั่งจังหวัดใด เมื่อมาถึงเกาะยาวน้อยจะมีตัวแทนของชมรมมารอรับอยู่ที่ท่าเรือที่โดยสารมาก่อนจะเดินทางไปยังศูนย์ประสานงานต้อนรับนักท่องเที่ยว (ภายในศูนย์นักท่องเที่ยวจะได้รับรู้ถึงหลักการ ข้อควรปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ค่าใช้จ่าย และข้อมูลอื่น ๆ ในเบื้องต้น) เพื่อประสานงานเรื่องบ้านพักโฮมสเตย์ ส่วนนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้แจ้งกำหนดการเดินทางไว้ล่วงหน้าสามารถใช้บริการรถ 2 แถว เล็กรับจ้าง หรือมอเตอร์ไซค์รับจ้างจากท่าเรือไปยังศูนย์ประสานงานได้เช่นกัน นักท่องเที่ยวที่แจ้งการเดินทางไว้ล่วงหน้าแล้วศูนย์ประสานงานสามารถแจ้งให้เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ที่มีหน้าที่จะต้องรับนักท่องเที่ยวกลุ่มหรือคณะนั้น ๆ ทราบ และมารับเข้าบ้านพักได้เลย แต่ถ้าไม่ได้แจ้งไว้ล่วงหน้านักท่องเที่ยวอาจต้องเสียเวลารอและอาจถูกปฏิเสธให้เข้าพักได้ เนื่องจากบ้านพักเต็มหรือไม่พร้อมที่จะให้บริการ

โดยรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว กำหนดระยะเวลาเบื้องต้นที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้อย่างครอบคลุมไว้จำนวน 2 คืน 3 วัน โดยกิจกรรมที่จัดให้มีรูปแบบดังนี้

วันที่ 1 เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงเกาะยวน้อย ฝ่ายต้อนรับจะทำหน้าที่คอยต้อนรับอยู่ที่ท่าเรือ ก่อนจะนำนักท่องเที่ยวเดินทางมายังที่ศูนย์ประสานงานกับบ้านพักโฮมสเตย์ให้มารับนักท่องเที่ยวเข้าบ้านพัก จากนั้นให้อิสระแก่นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชมสถานที่และสภาพภูมิประเทศรอบเกาะ โดยทางบ้านพักจะเตรียมพาหนะ ได้แก่ รถจักรยาน และรถมอเตอร์ไซค์ไว้ให้ ส่วนการต้อนรับอย่างเป็นทางการจะเริ่มในช่วงอาหารมื้อค่ำ โดย มีการจัดอาหารให้นักท่องเที่ยวได้รับประทาน โดยอาหารที่บ้านพักจัดบริการนักท่องเที่ยวเน้นผลผลิตภายในชุมชนเป็นหลัก โดยเฉพาะอาหารทะเลประเภทกุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยว เจ้าของบ้านพักและสมาชิกในครอบครัวจะร่วมกินอาหารด้วยกันแล้ว แก่นำชมรม คณะกรรมการดำเนินงาน และสมาชิกคนอื่น ๆ ที่ว่างจะมาร่วมวงกินอาหารด้วย เพื่อทำความรู้จักสร้างความคุ้นเคยกับนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมในช่วงเย็นนี้จะเริ่มต้นเวลาประมาณหกโมงเย็นและสิ้นสุดเวลาประมาณสี่ทุ่มครึ่ง

วันที่ 2 ช่วงเช้า เจ้าของบ้านจะพานักท่องเที่ยวไปเรียนรู้วิถีชีวิตแบบชาวประมง นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสได้ทดลองใช้เครื่องมือประมงในการจับสัตว์น้ำซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น อวนลอยกุ้งหรือลอยปลา โดยความยาวของอวนมีความยาวตั้งแต่ 200 เมตรขึ้นไป ซึ่งใช้เวลาเล่นเรือออกไปจากฝั่งประมาณชั่วโมงครึ่งจึงเริ่มวางอวนให้ลอยไปตามกระแสน้ำ จนหมดความยาวของอวน ปลายทั้งสองข้างจะผูกธงสีเป็นท่อนเล็ก ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายในการสังเกตขณะวนเรือกลับมาที่ จากนั้นจะทิ้งช่วงเวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมงจึงกู้อวนขึ้น ในระหว่างนี้ถือเป็นช่วงเวลาพักผ่อนที่เจ้าของบ้านพัก และจะเล่นเรือพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมสถานที่ หรือดำน้ำดูปะการังตามความใกล้เคียงของแหล่งที่วางอวน ช่วงบ่าย หลังจากกลับจากทะเล นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสได้เรียนรู้งานอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนกระทำอยู่ อาทิ การเดินเท้าศึกษาระบบนิเวศป่าชายเลน การเลี้ยงปลาแก้วและปูไข่ในกระชัง การทำเกษตรกรรมของชุมชนเกาะยวน้อย เช่น การทำสวนยาง การทำนา เป็นต้น

ช่วงกลางคืน นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสได้ร่วมประชุมกลุ่มย่อยกับคณะกรรมการหรือกลุ่มแกนนำชมรมประมงพื้นบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่องานอนุรักษ์และการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ทั้งสภาพของบ้านพัก อาหาร

รวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยวที่จัดให้เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงงานให้มีคุณภาพต่อไป

วันที่ 3 บ้านพักแต่ละหลังนิยมนำนักท่องเที่ยวสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน โดยการร่วมวงพูดคุยสนทนากับสภาคาเฟ่ในช่วงเช้า ซึ่งถือเป็นสถานที่หนึ่งที่คนในชุมชนจะมีโอกาสได้มานั่งปรึกษาหารือหรือสนทนากันถึงเหตุบ้านการณเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ที่เข้าไปท่องเที่ยว

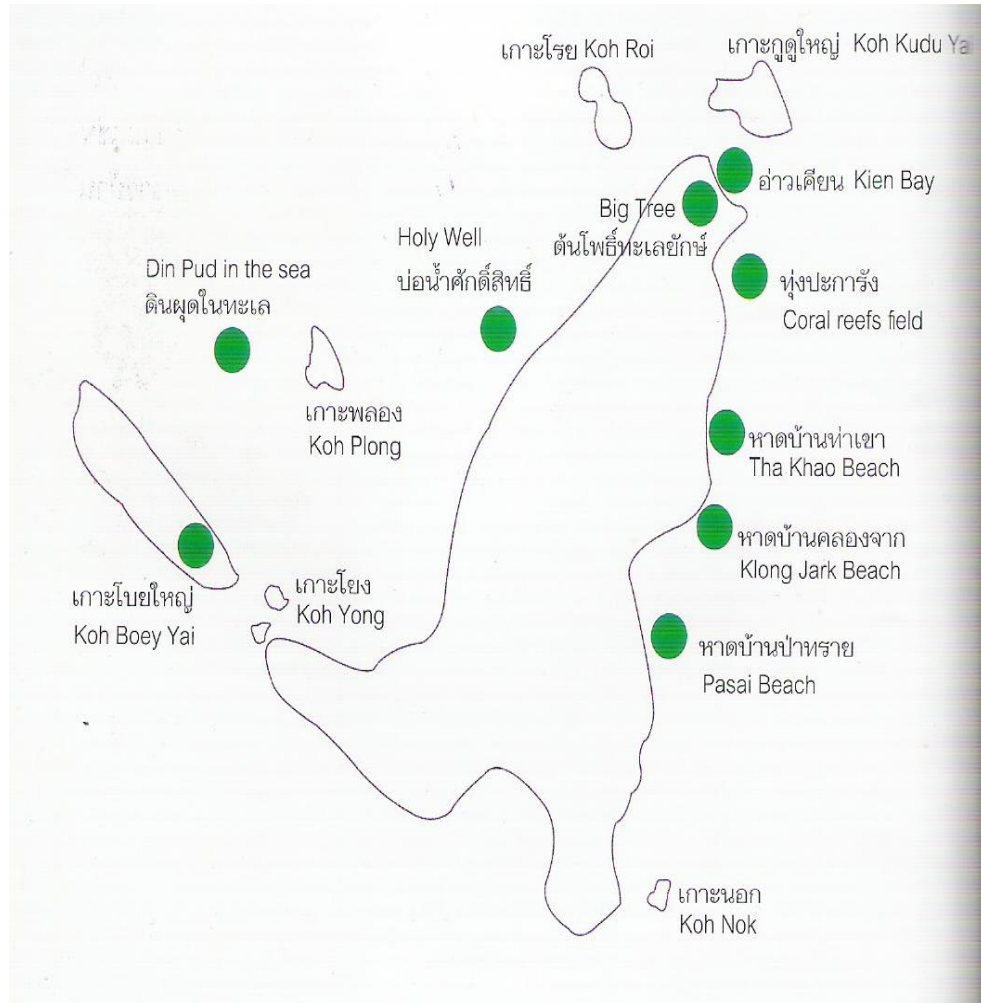
หลังจากอาหารเช้า นักท่องเที่ยวจะมีอิสระในการทำกิจกรรมส่วนตัว เช่น ผักผ่อน จัดกระเป๋าเดินทางกลับ อย่างไรก็ตามก่อนจะกลับนักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสไปเที่ยวชมผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้าน ได้แก่ การทำผ้ามัดย้อม การทำผ้าบาติก การทำเปลือกหอย-ประดิษฐ์ การทำปลาเค็มปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นของฝากเกะยาว ซึ่งเวลาว่างในช่วงนี้จะมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเที่ยวเรือที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางกลับว่าอยู่ในช่วงเวลาใด โดยตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวดูจาก ภาพ 6

หากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะท่องเที่ยวนอกโปรแกรม เพิ่มจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ กิจกรรมการท่องเที่ยวมีดังนี้

1. ค่ารถยนต์เที่ยวรอบเกาะยาว 7 หมู่บ้าน 800 บาทต่อคัน ต่อครั้ง (นั่งได้ 7 คน)
2. ตกปลา/ตกหมึกตอนกลางคืน 3,000 บาท ต่อลำต่อครั้ง (นั่งได้ 6 คน)
3. เกาะยาว-ท่าเลนกระบี่ 3,000 บาท ต่อลำ ต่อครั้ง (นั่งได้ 5 คน)
4. เกาะยาว-บางโรงภูเก็ต 3,000 บาท ต่อลำ ต่อครั้ง (นั่งได้ 5 คน)
5. เกาะยาว-เขาพิงกัน ถ้ำลอด เกาะปันหยี 3,500 บาทต่อลำ ต่อครั้ง (นั่งได้ 5 คน)
6. เกาะยาว-อ่าวพระนาง-ทะเลแหวก 4,000 บาท ต่อลำต่อครั้ง (นั่งได้ 5 คน)
7. เกาะยาว-เกาะไข่นอก 4,000 บาท ต่อลำ ต่อครั้ง (นั่งได้ 5 คน)
8. เกาะยาว-เกาะพีพี 8,000 บาท ต่อลำ ต่อครั้ง (นั่งได้ 5 คน)

สำหรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยาวน้อยทางผู้จัดกิจกรรมมีข้อพึงปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว ดังนี้ (1) ห้ามดื่มสุราและสิ่งเสพติดในหมู่บ้าน (2) ห้ามแต่งตัวไม่สุภาพในเขตชุมชน (3) ห้ามทิ้งขยะในหมู่บ้าน และ (4) ห้ามเก็บเปลือกหอยและปะการัง

จากการทบทวนวรรณกรรมการท่องเที่ยวทำให้ทราบว่าชุมชนเกาะยาวน้อยมี
ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็น
เอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ และประสบการณ์
ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเน้นให้ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวได้รับ
ผลตอบแทนอย่างยืนยาว เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น เพิ่มคุณภาพชีวิตคนในชุมชน
และคืนผลประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

ภาพ 6 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะยวน้อย

ที่มา. จาก *Amazing Thailand เกาะยาว จ. พังงา เที่ยวได้ทั้งปี* (หน้า 108), โดยสำนักงานภาคใต้เขต 4 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป., ม.ป.ท.

ดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์

1. มาตรฐานที่ 1 ด้านที่พัก

1.1 มีลักษณะบ้านพักที่เป็นสัดส่วน โดยเป็นบ้านของเจ้าของที่แบ่งห้องนอนภายในบ้าน อย่างเป็นสัดส่วน

- 1.2 ที่พักที่นอนมีความสะอาด และสบาย
- 1.3 ห้องอาบน้ำและห้องส้วมมีความสะอาดมิดชิด
- 1.4 มีลานบ้านเป็นมุมพักผ่อน
2. มาตรฐานที่ 2 ด้านอาหารและโภชนาการ
  - 2.1 ชนิดของอาหาร และวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหารใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น
  - 2.2 ภาชนะเก็บน้ำที่สะอาดไม่มีตะกอน มีฝาปิดมิดชิด
  - 2.3 มีภาชนะที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น ถ้วย ชาม จาน ช้อน ช้อนกลาง ทัพพี โถข้าวที่สะอาด ไม่มีคราบ และกลิ่นคาว กลิ่นอับ
  - 2.4 ห้องครัว และอุปกรณ์ที่ใช้ในครัว มีความสะอาด
3. มาตรฐานที่ 3 ด้านความปลอดภัย
  - 3.1 มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น โดยมีอาสาสมัครประจำบ้านที่อยู่ในสภาพใช้ได้ทันที
  - 3.2 การจัดระบบ ดูแลความปลอดภัย มีการจัดระบบที่ดี โดยมีการแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบว่ามิ้นักท่องเที่ยวเข้ามาพัก และให้เจ้าของโฮมสเตย์ดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับนักท่องเที่ยว
4. มาตรฐานที่ 4 ด้านอรรถาธิบายไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิกในครัวเรือน
  - 4.1 มีการต้อนรับและการสร้างความคุ้นเคย
  - 4.2 มีการสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชุมชน โดยการพูดคุยในเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนกับนักท่องเที่ยวเรียน และให้นักท่องเที่ยวรู้วิถีชีวิตของตนเอง เช่น การไปคูการทำประมงพื้นบ้าน การทำผ้าบาติก เป็นต้น
5. มาตรฐานที่ 5 ด้านรายการนำเที่ยว
  - 5.1 มีมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยว
  - 5.2 มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจเลือก
  - 5.3 เจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
6. มาตรฐานที่ 6 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - 6.1 ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

6.2 มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว

6.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่ม โสมสเตย์ยังมีแผนงาน มาตรการ และแนวทางปฏิบัติในการจัดการขยะอย่างถูกวิธี เช่น การแยกขยะ ไม่เผาขยะ

6.4 มีกิจกรรมในการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล

7. มาตรฐานที่ 7 ด้านวัฒนธรรม

7.1 มีบ้านเรือนแบบเก่าซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมในชุมชน

7.2 มีการดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นปกติ เช่น การทำประมงพื้นบ้าน การทำผ้าบาติก การทำปลาต้ม

8. มาตรฐานที่ 8 ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์

8.1 ใช้ผลิตภัณฑ์จากชุมชน เพื่อเป็นของที่ระลึก ของฝากหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ผ้าบาติก ปลาต้ม ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

8.2 มีการทำผ้าบาติกซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน

9. มาตรฐานที่ 9 ด้านการบริหารของกลุ่ม โสมสเตย์

9.1 มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมโสมสเตย์

9.2 มีคณะกรรมการกลุ่ม โสมสเตย์ที่แน่ชัด

9.3 มีกฎ กติกา และวาระการทำงาน การทำงานร่วมกันของคณะกรรมการ โสมสเตย์

9.4 มีการจ่ายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยการหมุนเวียนการให้บริการ มีระบบการคิดราคาที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม และมีการจัดสรรรายได้เข้ากองทุนชุมชน

9.5 มีการจองการลงทะเบียนและการมัดจำล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าพัก โสมสเตย์

9.6 มีรายละเอียดของค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ที่ชัดเจน และเป็น

ปัจจุบัน

10. มาตรฐานที่ 10 ด้านประชาสัมพันธ์

10.1 มีเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน

10.2 มีเป้าหมาย แผนงาน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายชัดเจน

ความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยวน้อยด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

จากการทบทวนวรรณกรรมความเข้มแข็งของชุมชนทำให้ทราบว่า ความเข้มแข็งชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อผู้ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มี ความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย โดยความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยวน้อยจะต้องมี องค์ประกอบ 9 ประการ จึงจะถือว่าเป็นชุมชนเข้มแข็ง และจากการศึกษาองค์ประกอบ ความเข้มแข็งของชุมชนเกาะยวน้อยทั้ง 9 ประการ เป็นดังนี้

1. มีบุคลากรที่หลากหลาย โดยมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การรวมตัวกันของชาวประมงพื้นบ้าน แล้วพัฒนาต่อมาเป็นการรวมกลุ่มกัน จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยวน้อยด้วย โดยสมาชิกได้มีการรวมตัวกันอย่างสมัครใจ และมีหลากหลายอาชีพ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังที่ คุณิต บุตรี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ธันวาคม 2553) ได้กล่าวว่า “การจัดตั้งชมรมของเรา ได้รวมตัวจัดตั้งกันเอง สมาชิกก็มาจากหลายหมู่บ้านและมีอาชีพหลากหลาย เช่น บังหมี (นายสำเร็จ ราชเขต) ตอนนี้แกเป็น สท. (สมาชิกสภาเทศบาล) มีหน้าที่เป็นฝ่ายประสานงาน ผมนี่ก็แต่แรกเป็น สท. แต่ตอนนี้ผมเป็นชาวประมง ก็มีหน้าที่ เป็นฝ่ายประสานงานด้านต่างประเทศ แล้วฝ่ายต่าง ๆ ก็มีหลายอาชีพทั้งทำสวน รับจ้าง ค้าขาย ขับรถรับจ้างมั่ง แล้วก็ทำประมงแบบผมนี่” โดย คณะกรรมการชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยว จำนวน 8 คน ดังนี้

(1) นายสำเร็จ ราชเขต ตำแหน่งฝ่ายประสานงาน อาชีพสมาชิกสภาเทศบาลตำบลเกาะยวน้อย (2) นายคุณิต บุตรตรี ตำแหน่งฝ่ายประสานงานต่างชาติ อาชีพประมง

(3) นายถนัด ศรีสมุทร ตำแหน่งฝ่ายจัดการบ้านพัก อาชีพทำสวน (4) นายประสิทธิ์ เกื้อทรัพย์ ตำแหน่งฝ่ายการเงิน อาชีพประมง (5) นายไพรัตน์ พุ่มกฐิน ตำแหน่งฝ่ายจัดการรถ อาชีพรถรับจ้าง (6) นายสมพงศ์ หนูนวน ตำแหน่งฝ่ายต้อนรับ อาชีพประมง (7) นางวรรณมา เริงสมุทร ตำแหน่งฝ่ายบัญชี อาชีพค้าขาย และ (8) นายคล้อเอ็ด การะกำ ตำแหน่งฝ่ายประเมิน อาชีพประมง

2. มีเป้าหมายร่วมกัน โดยยึดประโยชน์สาธารณะของสมาชิก การรวมกลุ่มในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยวน้อยต่างก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งเป็นการสร้างงานและกระจายรายได้ รวมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมให้ชุมชนเกาะยวน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะอาดปลอดภัยในการท่องเที่ยว ดังที่ สำเร็จ ราเขต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 ธันวาคม 2553) ได้กล่าวไว้ว่า “คนในชมรมเรามีเป้าหมายเดียวกันนั่นก็คือ การช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน เพื่อให้ได้เป็นประโยชน์ไปจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน”

3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง โดยต้องมีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน จากการศึกษาพัฒนาการของชุมชนเกาะยวน้อยตั้งแต่ต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาใหญ่และสำคัญที่สุดของชุมชนคือเรื่องของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุหลักมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นฐานการผลิต เช่น เกิดการค้าเชิงพาณิชย์ที่สร้างกระแสทุนนิยมเข้าครอบงำวิถีชีวิตชาวบ้านแทนที่ระบบการผลิตเพื่อยังชีพที่เคยเป็นมาแต่เดิม และการเปลี่ยนแปลงวิถีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่เคยอยู่แบบเกื้อกูลกันมาสู่การตัดดวงผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแทน จากเหตุผลดังกล่าวมาทำให้คุณภาพชีวิตของชาวเกาะยวน้อยย่ำแย่ลง จนส่งผลถึงปัญหาการย้ายถิ่น การด้อยโอกาสทางการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามเมื่อชุมชนเกิดวิกฤตก็เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนริเริ่มช่วยกันกู้ทรัพยากร ธรรมชาติที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนมาอีกครั้ง ดังที่ สำเร็จ ราเขต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 ธันวาคม 2553) ได้กล่าวว่า “มีการเก็บข้อมูลในปี 30-35 นั้น เด็กเรียนมัธยม ไม่ถึง 50% บางคนล้มสลายในครอบครัวต้องไปรับจ้างในเมือง แล้วกลับมาฆ่าโรคเอดส์ นำยาเสพติดเข้ามามากมาย เกิดเป็นปัญหาสังคม แล้วก็

ปัญหาเศรษฐกิจโรมากรมาย แล้วก็ส่วนหนึ่งสัตว์น้ำที่จะจับได้นี้ไม่มี แล้ว ก็นั่นแหละช่วงปี พ.ศ. 2537-2538 ก็บัง บังบ่าว มาช่วยกันนั่งคิดว่าจะทำหรือ ถ้าไม่แก้ปัญหานี้ ชุมชนต้องล้มสลายแน่ บังไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือว่ากำนันไร บังเป็นชาวบ้านธรรมดา ออกเลไปก็ให้เห็นปัญหา ว่าเอตต่อไปแม้กระทั่งปูม้าก็ต้องวาดรูปให้ลูกแล”

4. มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ จากวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวมุสลิม ทั้งในตอนเช้าและจากการที่ชุมชนเว้นว่างเวลาส่วนหนึ่งจะมีการพบปะพูดคุยกันที่ร้านกาแฟ ทำให้เกิดสภากาแฟ โดยในเรื่องที่พูดคุยกันจะเป็นทั้งเรื่องในชุมชนและเรื่องเศรษฐกิจ การเมืองสังคม ล้วนส่งผลให้คนในชุมชนกลายเป็นนักวิเคราะห์สถานการณ์ การวิเคราะห์ทำให้เกิดการโต้เถียง การหาเหตุผลประกอบ และการนำเสนอแนวคิด วัฒนธรรมเหล่านี้ทำให้ชุมชนมีนักคิดสมัครเล่นเกิดขึ้นมามากมาย และการเกิดวงสนทนาก็มิได้ปรากฏขึ้นในยามเช้าที่ร้านชา กาแฟแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เกิดขึ้นทุกคำคืนตามหมู่บ้านต่าง ๆ วัฒนธรรมอิสลามเรียกการประชุม ยามค่ำ คีนาว่า “จังกาบ” หมายถึงการนัดหมายเพื่อสนทนาเรื่องต่าง ๆ เป็นประจำ แล้วแต่ว่าจะนัดพบกันที่บ้านหลังใด การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนจึงผ่านระบบคิดที่เรียกว่าการจังกาบ หรือสนทนากลุ่มย่อยตามหมู่บ้านต่าง ๆ ก่อนจะนำเสนอในเวทีการประชุมใหญ่ประจำเดือน ดังที่ วิสัย ทศพงศ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2554) ได้กล่าวว่า “บังเองก็เป็นคนหนึ่งที่จะเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์นี้ตั้งแต่เริ่มต้น พวกเรารวมตัวกันเองในชุมชน ก็เพราะว่าการที่เราได้มาพบกันบ่อย ๆ เวลามา นั่งกินน้ำชา กาแฟ ถึงก็เริ่มเห็นปัญหากันแหละในชุมชนนั้น ก็เริ่มมีการคิดหาวิถีทางในการแก้ปัญหาชุมชน ก็เริ่มคิดแล้วก็ทำเป็นระบบเสร็จถึงก็ไปเสนอทางราชการให้ตั้งเป็นชมรมขึ้นมา ตอนนี้อย่างนี้บังก็ยังเป็นที่ปรึกษาของโฮมสเตย์นี้แหละ” แม้ในบางครั้ง การประสานงานระหว่างประชาชนกลุ่มที่ทำโฮมสเตย์กับทางองค์การบริหารส่วนตำบล อาจมีปัญหากันบ้าง เนื่องจากการไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ในเรื่องของงบประมาณ และแนวทางการพัฒนาชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งสองภาคส่วนทั้งภาคชุมชนและภาครัฐก็พยายามที่จะปรับตัวเข้าหากัน โดยการที่ภาครัฐเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มโฮมสเตย์ในวัน 9 คำ ซึ่งเป็นวันที่ทางกลุ่มโฮมสเตย์นัดให้เป็นวันประชุม โดยทั่วไปของกลุ่ม ดังที่ นิสานาด ถิ่นทะเล และสมพล เริงสมุทร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 ธันวาคม 2553) ปลัด-

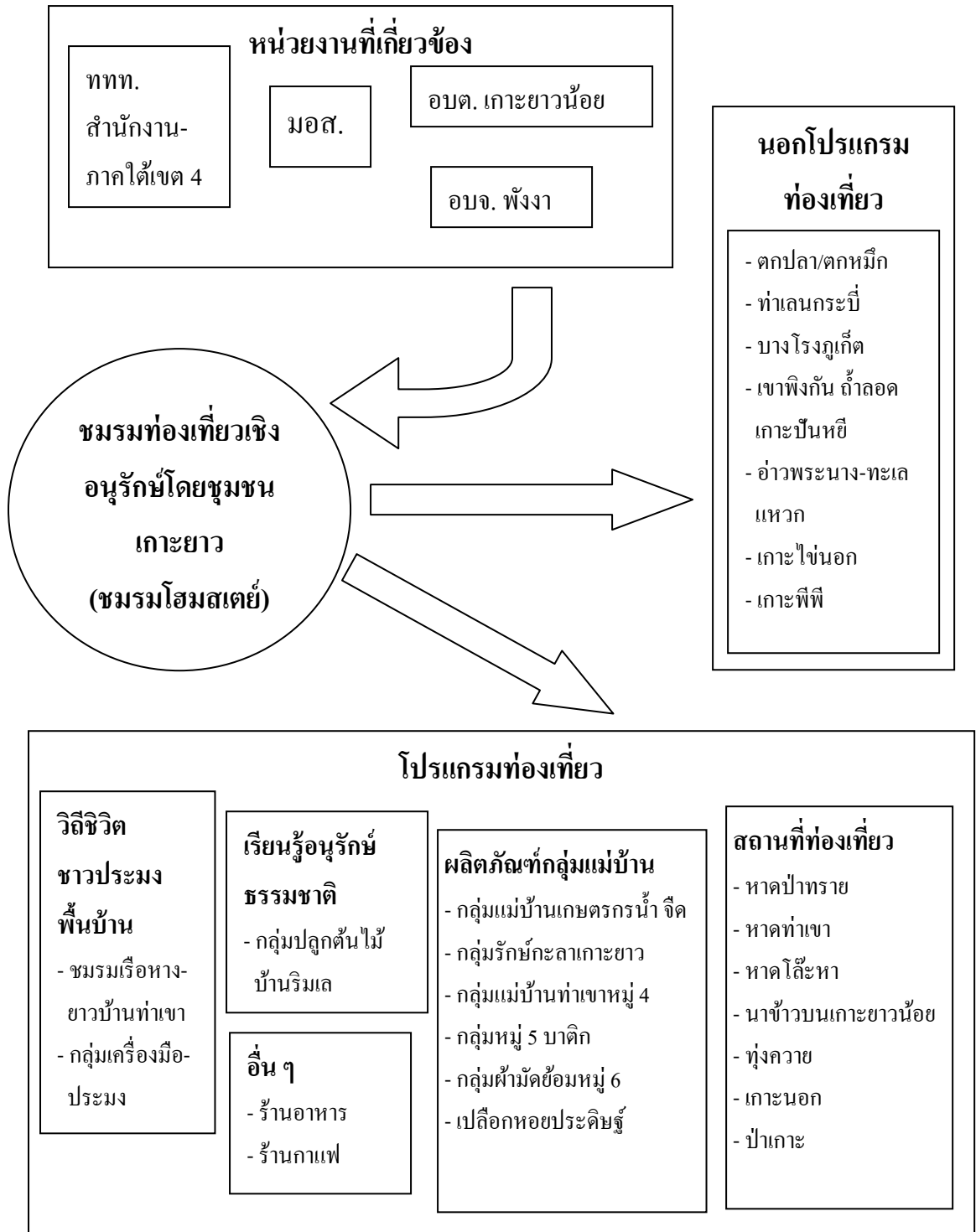
องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย ตามลำดับ ได้กล่าวตรงกันว่า “ทางอบต. ได้ให้การสนับสนุนทางการเงิน และก็ได้ให้คำปรึกษาบ้าง แล้วก็ในวัน 9 ค่ำ เราก็ได้ ร่วมเข้าประชุมกับชาวบ้านเขาด้วย แต่เราจะปล่อยให้เขาทำเราก็จะให้ การสนับสนุน”

5. ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ: โดยการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการเกิดขึ้นในชุมชนเกาะยวน้อย ไม่ว่าจะเป็นจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อคมนาคม ประกอบกับระบบการค้าเชิงพาณิชย์ที่เข้ามาแทนที่การผลิตเพื่อยังชีพที่เคยเป็นมาแต่ครั้งอดีตของชุมชน ทำให้ต้องการใช้ทรัพยากร-ธรรมชาติเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เพราะเมื่อระบบการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้า ก็จะทำให้มีผลผลิตที่มากขึ้นย่อมหมายถึงโอกาสในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่แต่ละครัวเรือนจะได้รับก็มีมากขึ้นไปด้วย จึงมีการคิดค้นพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการจับสัตว์น้ำ ทำให้เกิดภาวะวิกฤติทางทรัพยากร นั่นคือทรัพยากรทางทะเลลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเดือดร้อน จึงเริ่มมีการคิดใหม่ ทำใหม่ของชาวบ้าน เพื่อช่วยฟื้นฟูทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่ซึ่งเปรียบเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำของชาวบ้าน เพราะถ้าไม่มีทรัพยากรทาง-ธรรมชาติ ชาวบ้านก็จะไม่มีงานทำและไม่มีอะไรกิน ดังนั้นจึงเริ่มมีการณรงค์ และให้ความรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของผู้นำชุมชนให้กับชาวบ้าน ทำให้ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติบริเวณเกาะยวน้อยยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และมีความสวยงามเป็นอย่างมาก เพราะชาวบ้านในชุมชนเกาะยวน้อยใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ธนาการปู ธนาการ-ต้นไม้ของชุมชน และการทำของใช้จากกะลามะพร้าว ดังที่กมล ภัทรกมลสุขกุล (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า “มันก็ไม่เชิงธนาการปูแต่ว่ามันเป็นกฎของชุมชนว่าถ้าคุณหาปูที่มีไข่มาได้คุณต้องมาฝากไว้ที่ที่เราจัดให้ ไม่งั้นต่อไปเราจะไม่มีปูให้เห็นให้กินกัน แล้วผมว่าตอนนี้ทรัพยากรของเราก็อุดมสมบูรณ์ขึ้นมากกว่าแต่แรก เพราะว่าไม่มีคนทำอวนลากอวนรุน แล้วคนก็ช่วยกันอนุรักษ์ดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นกัน” และยังกล่าวต่ออีกว่า “ธนาการต้นไม้ในชุมชนเรานี้ก็เกิดเพิ่งเกิดมาเมื่อตอนปี 50

โดยมีพื้นฐานมาจากการช่วยกันปลูกป่าเมื่อตอนปี 40 ธนาคารต้นไม้ก็คือความเป็นมาของโครงการปลูกป่าของเกาะยาวน้อย เมื่อก่อนนี้เกาะยาวจะมีไม้ชนิดหนึ่ง เขาเรียกว่าไม้เคี่ยม ถึงเดี๋ยวนี้ไม้เหลือแล้วเราก็เลยคิดว่าถ้าเราไม่ปลูกนี้ต่อไปต่อหมดแน่ ก็ธนาคารต้นไม้ก็เกิดจากตอนที่ปี 50 นายกษุระยุทธ ออกนโยบายส่งเสริมปลูกป่าใช้หนี้ ผ่อนหนี้โดยใช้ต้นไม้ไม่ต้องใช้เงิน โดยตอนแรกเราใช้การอบรมโดยใช้ชื่อ ปลูกต้นไม้ในใจคน ผมก็ไปเอาต้นไม้มาแจกโดยได้งบบางบาทจากทางเอกชนปีหนึ่งก็หมื่นต้น ต่อมาก็มาเพาะเองก็ได้ปีละประมาณ 4-5 พันต้น ก็เอามาแจกชาวบ้าน โดยผมก็แจกผ่านทางนักเรียน แจกแบบว่าเราไม่กำหนด ใครมีที่เราก็ให้ เอาคน 500 ต้น คน 100 200 ต้น เราก็ให้ ในที่สุดเกาะยาวน้อยเราเดี๋ยวนี้มีเป็นหมื่น ๆ ต้น แล้วเราก็จะปลูกต้นไม้ที่เป็นไม้เศรษฐกิจที่สามารถเอาไปใช้ได้ แต่ธนาคารต้นไม้จะไม่รับ ยางพารา แล้วก็ไม้กฤษณาเพราะมันมีตลาดอยู่แล้ว ส่วนแนวทางในการปลูกก็คือต้องการให้ปลูกเสริมต้นไม้ในสวนยาง ตอนนี้ทั้งเกาะเราก็มีสมาชิกอยู่ประมาณ 150 ราย ผมว่ามนุษย์นี้ทุกคนเกิดมาทำลายต้นไม้ ก็มีทางเดียวที่จะช่วยโลกได้นั่นก็คือการปลูกต้นไม้” และประพา เก็บทรัพย์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 กุมภาพันธ์ 2554) สมาชิกกลุ่มของใช้จากกะลามะพร้าว กล่าวว่า “อาชีพนี้ทำมาตั้งแต่ปี 49 เป็นอาชีพเสริมที่ว่างจากการทำสวนยาง ก็มีของใช้หลายอย่างที่นำมาจากกะลามะพร้าว ที่นิยมก็คือ พวงกุญแจ เข็มขัด แล้วก็หมวก ซึ่งมีคนจากพัทลุงมาฝึกให้ โดยการที่หัวหน้ากลุ่มไปหามาฝึกให้กับคนในชุมชน” และนี่ก็คือเสน่ห์ของเกาะยาวน้อยที่สามารถใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. มีการเรียนรู้ ส่งผลให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย การเรียนรู้ของชุมชนเกาะยาวน้อย เป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เรียนรู้เพื่ออยู่บนความเป็นจริงตามสภาพของภูมิประเทศ โดยที่ผู้คนในชุมชนได้ค้นพบศักยภาพของชุมชนและพัฒนาศักยภาพนั้นด้วยตัวของคนในชุมชนเอง และการเรียนรู้นี้ก็มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ดังการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยาวน้อย ได้มีการจัดตั้งขึ้นจากกลุ่มประมงพื้นบ้าน ต่อมาก็มีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม และเป็นเครือข่ายในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ทั้งทางภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้าน ดังที่ดุสิต บุตรี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ธันวาคม 2553) “ในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้เราเป็นเครือข่ายกันทั้งเกาะ ทั้งทางราชการ ก็พวก อบต. บางทีก็หากคนมา

ให้พัก แล้วบางครั้งก็ให้งบประมาณมาช่วยเหลือชมรมบ้าง ทางเอกชนก็พวกเรือ” โดย
 เครือข่ายต่าง ๆ ในกิจกรรมโฮมสเตย์เกาะยาวน้อยจะมีความสัมพันธ์กันดูจากภาพ 7 ซึ่ง
 กลุ่มเครือข่ายอาชีพในตำบลเกาะยาวน้อยที่เกี่ยวกับการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ มีดังนี้ (1)
 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำจืดสามัคคี ผู้ประสานงาน นางสุนีย์ เรืองสมุทร (2) กลุ่มรักษ์
 กะลาเกาะยาว ผู้ประสานงาน นางมัณัน ชานินา (3) ชมรมเรือหางยาวบ้านท่าเขา
 ผู้ประสานงาน นายพิเชษฐ์ แจกนุ้ย (4) กลุ่มแม่บ้านท่าเขา หมู่ที่ 4 ผู้ประสานงาน
 นางสาวศิริ เป็นอำหมาด (5) กลุ่มปลูกต้นไม้บ้านริมเล ผู้ประสานงาน นายคลหล่อ
 ภาระกำ (6) กลุ่มหมู่ 5 บาติก ผู้ประสานงาน นางอำไพ อุปมา (7) กลุ่มผ้ามัดย้อมหมู่ 6
 ผู้ประสานงาน นางวาสนา มินยัง (8) เปลือกหอยประดิษฐ์ ผู้ประสานงาน นางกัญญาณี
 สืบพงศ์ (9) กลุ่มเครื่องมือประมงตำบลเกาะยาวน้อย ผู้ประสานงาน นายฮ้าโหรน
 ช้างเหล็ก (10) คณะที่ปรึกษาพัฒนาตำบลเกาะยาวน้อย ผู้ประสานงาน นายกมล
 ภัทรกมลสุขกุล (11) ชมรมท่องเที่ยวอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยาว ผู้ประสานงาน นายถนัด
 ศรีสมุทร

ภาพ 7 แสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่าง ๆ ในกิจกรรมโฮมสเตย์เกาะยาน้อย

7. ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนา ชุมชนเกาะยวน้อยมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ และมากด้วยประสบการณ์ เช่น ชำนาญ ราเขต ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานชมรมชาวประมงพื้นบ้านตำบลเกาะยวน้อยคนแรก และด้วยความสามารถ ซื่อสัตย์ และเสียสละ ทำให้เขาได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านและได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานชมรมมาตั้งแต่ชมรมเริ่มก่อตั้ง เมื่อชมรมได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ขึ้นในพ.ศ. 2538 เขาก็ยังได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกในดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการดำเนินงานด้านท่องเที่ยวอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ทั้งนี้ เพราะสมาชิกมีความเชื่อมั่นว่าเขาจะสามารถนำพาชมรมให้เดินทางไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ และยังมีผู้นำคนอื่น ๆ ก็ล้วนมีความสามารถ เช่น สำเร็จ ราเขต ผู้ที่ใช้ชีวิตประจำวันอยู่กับงานด้านวิชาการทั้งใน และนอกชุมชนในฐานะเป็นตัวแทนเพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เขาได้คลุกคลีอยู่ในงานวิชาการ ทั้งการประชุมสัมมนา ศึกษาดูงานทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อช่วยนำความรู้ที่ได้สั่งสมมาพัฒนาชุมชน ดังที่ เช่น ธรรมศรี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 กุมภาพันธ์ 2554) “บังหมี (สำเร็จ ราเขต) แก่เป็นคนที่เสียสละบังว่า เพราะว่าบังหมี แก่เคยพูดว่า ปากท้องลูกเมียสำคัญ แต่งานของชมรมก็สำคัญเหมือนกัน เพราะเมื่อชมรมสร้างรายได้ก็ทำให้ลูกเมียอยู่สบาย” นอกจากนั้นชุมชนเกาะยวน้อยถือเป็นชุมชนที่มีความพร้อมของบุคลากร เนื่องจากมีกิจกรรม 2 ลักษณะ คือ การประชุมแนวปฏิบัติร่วมกัน และการเข้ารับการอบรมจากวิทยากร หรือสัจจรไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ๆ โดยการประชุมนั้นมีทั้งการประชุมแบบเป็นทางการ ได้แก่การประชุมใหญ่ของสมาชิกชมรมชาวประมงพื้นบ้านทั้งหมด และการประชุมแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่การประชุมกลุ่มย่อยในระดับแกนนำ การประชุมใหญ่นั้นจะจัดขึ้นเดือนละ 2 ครั้ง คือในช่วงขึ้นและแรม 9 ค่ำ ซึ่งเป็นช่วงที่คลื่นลมสงบไม่เหมาะแก่การออกเรือ ชาวประมงเรียกช่วงนี้ว่า “ช่วงน้ำตาย” ดังที่ ดุสิต บุตรี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ธันวาคม 2553) ซึ่งเป็นฝ่ายประสานงานตลาดต่างประเทศของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยวน้อย ได้กล่าวไว้ว่า “เราจะมีการประชุมกันทุก 9 ค่ำ ที่ต้องเป็นทุก 9 ค่ำ เพราะว่า เราคุยกันกลางคืน ถึงชาวบ้านต้องออก เเล ตั้งแต่หัวรุ่ง ประมาณตี 4 ตี 5 ก็ต้องนอนกันตั้งแต่หัวค่ำถึง 9 ค่ำ เขาหยุดเเลเนื่องจากเป็น ช่วงคลื่นลมสงบทำให้สัตว์น้ำที่เราจะจับได้มันมีน้อย

ไม่คุ้มกับเวลา และน้ำมันเรือที่ใช้ไป พอชาวบ้านไม่ต้องออกไปทะเลก็ไม่ต้องรีบนอน ก็คุยกันได้ยาวแหละ” โดยหัวข้อการประชุมส่วนใหญ่จะเป็นการปรึกษาหารือ และตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดแผนงานต่าง ๆ ทั้งการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และการวิเคราะห์ปัญหาดำเนินงานของชมรม เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ส่วนการประชุมกลุ่มย่อยของแกนนำนั้นมักจะรวมกันที่บ้านชำนาญ ราชเขต หรือบางครั้งประชุมที่บ้านคูสิต บุตรี ฝ่ายประสานงานตลาดต่างประเทศของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยวน้อย เรื่องที่พูดคุยมีทั้งส่วนที่เป็นการทำงานของชมรม และเหตุบ้านการเมืองทั่ว ๆ ไปที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชน เพื่อตั้งรับและหาแนวทางแก้ไขปัญหาไว้ล่วงหน้า หากปัญหานั้นมาถึงชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติด ภาวะเศรษฐกิจของประเทศ เป็นต้น (ชำนาญ ราชเขต, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 ธันวาคม 2553)

ส่วนการส่งเข้ารับการอบรมหรือประชุมสัมมนา และการสัญจรไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ก็ได้จัดส่งบุคลากรไปอบรมอยู่ไม่ขาด โดยที่พยายามให้คณะกรรมการทุกคนได้ไปฝึกอบรมโดยการหมุนเวียนกันไปเพื่อเพิ่มทักษะ และนำประสบการณ์ที่ได้มาเล่าให้สมาชิกชมรมประมงพื้นบ้านฟังเพื่อมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะยวน้อยให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด (คูสิต บุตรี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ธันวาคม 2553)

8. วัฒนธรรมชุมชน มีความผูกพัน แน่นแฟ้นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เกาะยวน้อยเป็นชุมชนที่ถือว่าประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ด้วยความเป็นสังคมมุสลิม ระบบความเชื่อที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานว่าพระเจ้านั้นสร้างโลกนี้สำหรับทุกคน มิใช่เพื่อคนใดคนหนึ่ง และสอนต่อเนืองไปอีกว่ามนุษย์ทั้งผองนั้นเป็นพี่น้องกัน การเอาเปรียบเพื่อร่วมชุมชนถือเป็นความผิดขั้นสูง และฝืนเจตนารมณ์ของพระเจ้า ดังนั้นการรวมตัวกันของคนในชุมชนจึงยังคงเหนียวแน่น โดยมีโต๊ะอิหม่ามหรือครูสอนศาสนาเป็นผู้นำทางวิญญาณ ดังที่ สำเริง ราชเขต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 ธันวาคม 2553) กล่าวไว้ว่า “ในคัมภีร์อัลกุรอาน เนี่ย จะบรรยายไว้เลยว่า ทรัพยากรในโลกนี้เป็นของเจ้า และที่พระเจ้าได้สร้างมนุษย์ขึ้นมาให้เป็นผู้ดูแลถ้าใครทำลายทรัพยากร

เท่ากับทำลายการจัดการของพระเจ้าเหมือนกัน ถือว่าคุณนี้เป็นบาป ถือว่าผิดกฎหมาย รัฐธรรมนูญของศาสนาอิสลาม ก็เลยมีส่วนนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนเกรงใจ ถ้าคนฝันตามนี้ ภาษาย่านเราก็อ่า มันจะมีอันเป็นไปนั้น เพราะคนไม่เชื่อฟัง เนี่ยคือส่วนหนึ่ง มีความเชื่อว่าการทำลายสิ่งแวดล้อมนะ คือการทำลายการจัดการของพระเจ้า เพราะพระเจ้าเขาจัดการมาหมดแล้วนิ สิ่งแวดล้อมเนี่ย” ทำให้ศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรของชาวเกาะขาวน้อยจึงมีการเกาะเกี่ยว และฝังลึกจนส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในที่สุด

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ที่ชุมชนได้สั่งสมมา การประกอบอาชีพ ศิลปหัตถกรรม และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเกาะขาวน้อย เป็นการเรียนรู้ที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทั้งที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ศิลปหัตถกรรมเพื่อการดำรงชีวิตในท้องถิ่น ได้แก่ การทำผ้าบาติก วรรณิ เริงสมุทร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า “การทำผ้าบาติกนี้ถึงแม้ว่าจะเกิดขึ้นมาไม่นานเท่าไร แต่ก็เป็สิ่งที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ตอนนี้นะทำกันไม่ทัน แล้วสมาชิกในกลุ่มผ้าบาติกนี้ก็มียุติที่หลากหลาย เพราะว่ากะต้องการถ่ายทอดความรู้ในกับเด็ก ๆ ในชุมชนด้วย เพื่อไม่ให้ศิลปหัตถกรรมนี้สูญหายไปและก็ยังเป็นรายได้ให้กับเด็กพวกนั้นด้วย” ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ได้แก่ อาชีพการทำประมงพื้นบ้าน โดยการใส่ลอบดักปลาหรือการผูกไซใหญ่ ดังที่ นภศิลป์ สงวนศิลป์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2554) ชาวประมงพื้นบ้าน ได้กล่าวว่า “การผูกไซใหญ่ เป็นการจับปลาแบบใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิธีการก็คือ นำไซขนาดใหญ่ไปจมน้ำเอาไว้ในที่ที่มีปลาอาศัยอยู่มาก ถึงก็ช่วงเวลาที่ จะจมน้ำและผูกไซคือ ช่วง 8 ค่ำ ถึง 10 ค่ำ เขาเรียกว่า ช่วงน้ำตาย คือ เป็นช่วงที่ น้ำขึ้นลงน้อยและน้ำไม่ไหลเชี่ยว โดยการจมน้ำนี้จะจมน้ำไว้ 15 วัน แล้วก็จะไปดูครั้งหนึ่งโดยการดำน้ำลงไปดู ถ้าว่ามีปลาเข้าไซมากก็จะผูกไซเอาปลา บางครั้งไซหนึ่ง ลูกจะได้ ปลาประมาณ 100-300 กิโลกรัม แล้วก็ในการทำไซนั้น ไซลูกหนึ่งจะใช้เวลาทำประมาณ 20 วัน แล้วไซนี้จะมีอายุการใช้งานได้ประมาณ 4 เดือน” และการทำปลาต้ม สิริลักษณ์ มะเดื่อนิม (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2554) ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน ได้กล่าวว่า “การทำปลาต้มก็คือวิธีการถนอมอาหารอย่างหนึ่ง โดยการนำปลาที่ได้จากทะเลมาทำการแช่น้ำเกลือแล้วนำข้าวคั่วมาใส่ลงพร้อมเกลือแล้วก็

คลุกให้ติดกับตัวปลา หมักทิ้งไว้ 3-4 วัน แล้วก็นำมาตากแดด” และจากคำกล่าวของ กมล ภัทรกมลสุขกุล (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 ธันวาคม 2553) ได้กล่าวว่า “การทำอวนลากอวนรุน แทนที่โดยการเลี้ยงปลา เลี้ยงปูด้วยกระชัง แล้วก็ใช้ไซในการดักปลาแทน แล้วเราก็มีโครงการในเรื่องการปลูกป่าชายเลนกันอยู่บ่อยครั้ง โดยบางครั้งยังให้การปลูกป่าชายเลนเป็นหนึ่งในกิจกรรมของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์” ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

ผลจากการศึกษารูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเรื่องของการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ลักษณะของโฮมสเตย์ รูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สามารถดูการเปรียบเทียบจากการสรุปได้จากตาราง 1 และสามารถดูการเปรียบเทียบจากการสรุปความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยอ และเขตพื้นที่เกาะยวน้อยได้ในตาราง 2

ตาราง 1

เปรียบเทียบรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในพื้นที่ชุมชนเกาะยอ และเขตพื้นที่เกาะยาวน้อย

รูปแบบในการดำเนินงาน	ชุมชนเกาะยอ	ชุมชนเกาะยาวน้อย
ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)		
พัฒนาการของการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	เป็นกิจกรรมหนึ่งใน “โครงการการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ”	พัฒนาการมาจากการก่อตั้ง “ชมรมชาวประมงพื้นบ้านตำบลเกาะยาวน้อย”
ลักษณะของโฮมสเตย์	เป็น “จมน้ำ” สำหรับเฝ้าปลา กระพง และปักคนละที่กับเจ้าของบ้าน	บ้านพักโดยทั่วไปเป็นบ้านชั้นเดียว และพักในบ้านเดียวกับเจ้าของบ้าน
รูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	มี 2 รูปแบบ ทั้งท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรม โดยระยะเวลาเบื้องต้นที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้อย่างครอบคลุมไว้จำนวน 1 คืน 2 วัน	มี 2 รูปแบบ ทั้งท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรม โดยระยะเวลาเบื้องต้นที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้อย่างครอบคลุมไว้จำนวน 2 คืน 3 วัน

ตาราง 2

เปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยอ และเขตพื้นที่เกาะยวน้อย

ความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	ชุมชนเกาะยอ	ชุมชนเกาะยวน้อย
1. มีบุคลากรที่หลากหลาย โดยมีการรวมตัวกัน อย่างเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ	การทำโฮมสเตย์ของ เกาะยอถือเป็นส่วนหนึ่งใน ชมรมวิสาหกิจชุมชน เกษตรเกาะยอ แต่การทำ กิจกรรมโฮมสเตย์นั้น เป็น กิจกรรมที่มีลักษณะต่างคน ต่างทำ มิได้มีการรวมตัวกัน เป็นกิจกรรมกลุ่ม	มีการรวมกันอย่างสมัครใจ และหลากหลายอาชีพ ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาล (สท.) ชาวประมง ชาวสวน จ้บรรับจ้าง และค้าขาย
2. มีเป้าหมายร่วมกัน โดย ยึดประโยชน์สาธารณะ ของสมาชิก	สมาชิกชมรมท่องเที่ยว เกษตรเกาะยอยังมีความคิด ที่ไม่ตรงกันในเรื่องการ จัดการโฮมสเตย์ ทำให้ สมาชิกชุมชนมีเป้าหมาย แยกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่ ต้องการทำเพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศจริง ๆ และส่วนที่มีเป้าหมายแค่ ต้องการให้มีนักท่องเที่ยว เข้ามาอย่างเดียวไม่สนใจ	เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้ง สร้างงานและกระจายรายได้ และสร้างจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	ชุมชนเกาะยอ	ชุมชนเกาะยาวน้อย
3. มีจิตสำนึกของการ พึ่งตนเองโดยต้องมีความ เอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน	<p>เรื่องระบบการท่องเที่ยว เชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ อย่างแท้จริง</p> <p>เมื่อมีการขยายตัวของ โฮมสเตย์สมาชิกบางราย มุ่งเน้นแต่เฉพาะรายได้ จนไม่คำนึงถึง ทรัพยากรธรรมชาติ ขาดจิต สำนึกในการดูแลทรัพยากร ธรรมชาติ ดูแลท้องถิ่น ดูแล ชุมชน โดยมีการทำ โฮมสเตย์ที่รุกล้ำเข้า ไปใน ทะเลสาบสงขลา มีการทิ้ง ขยะรอบ ๆ โฮมสเตย์ รวมทั้งมีการตัดต้นไม้เพื่อ สร้างบ้านพักให้เพียงพอต่อ ความต้องการของ นักท่องเที่ยว</p>	<p>เมื่อชุมชนเกิดวิกฤตก็เป็นจุด เปลี่ยนสำคัญที่ทำให้คนใน ชุมชนริเริ่มช่วยกันกู้ ทรัพยากร ธรรมชาติที่เสื่อม โทรมให้กลับคืนมาอีกครั้ง</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	ชุมชนเกาะขอม	ชุมชนเกาะยวน้อย
4. มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ โดยการ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วม รับผิดชอบ	เมื่อมีอิสระในการคิดมาก ขึ้นชาวบ้านก็มีความคิด แตกแยกกันออกเป็นสอง ส่วน การร่วมกันคิดร่วมกัน ตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วม รับผิดชอบก็เริ่มลดน้อยลง	จากสภาพกาแฟ และการ ประชุมยามค่ำกันว่า ซึ่ง วัฒนธรรม อิสลามเรียกว่า “จังกาบ” หมายถึงการนัด หมายเพื่อสนทนาเรื่อง ต่าง ๆ เป็นประจำ
5. ใช้ทรัพยากรอย่างมี ประสิทธิภาพ โดยการ ใช้ทรัพยากรในชุมชน อย่างเต็มที่ และให้เกิด ประโยชน์สูงสุด	ผู้คนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็น สิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้า มาเที่ยวในเกาะ ได้แก่ 1. สถาบันทักษิณคดีศึกษา 2. วัดท้ายขอม 3. วัดแหลมพ้อ 4. ศาลเจ้าไต่กิ่ง 5. สำนักสงฆ์เขาภูฎี 6. เรือนไทยโบราณ 7. บ่อน้ำโบราณ 8. สวนสมรม 9. ฟาร์มเลี้ยงปลากะพงใน กระชัง	ผู้คนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็น สิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้า มาเที่ยวในเกาะ ได้แก่ 1. หาดป่าทราย 2. หาดท่าเขา 3. หาดโล๊ะหา 4. นาข้าวบนเกาะยวน้อย 5. พุงควาย 6. เกาะนอก 7. ป่าเกาะ

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	ชุมชนเกาะยอ	ชุมชนเกาะยาวน้อย
6. มีการเรียนรู้ ส่งผลให้ เชื่อมโยงกันเป็น เครือข่าย	การเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็น เครือข่ายชุมชน ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มทำขนมคู 2. ฟันฟุทะเลไทย 3. เลี้ยงปลากระพงขาว 4. ราชวັถ์แสงส่องหล้า 1 5. แม่บ้านเกษตรทอผ้า เกาะยอ 6. ทอผ้าร่มไทร 7. เกษตรชีวภาพเกาะยอ 8. กลุ่มกะปิ 9. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 	การเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็น เครือข่ายชุมชน ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร น้ำจืด สามัคคี 2. กลุ่มรักษ้กะลาเกาะยอ 3. ชมรมเรือหางยาว บ้านท่าเขา 4. กลุ่มแม่บ้านท่าเขาหมู่ที่ 4 5. กลุ่มปลูกต้นไม้บ้านริมเล 6. กลุ่มหมู่ 5 บาติก 7. กลุ่มผ้ามัดย้อมหมู่ 6 8. เปลือกหอยประดิษฐ์ 9. กลุ่มเครื่องมือประมง ตำบลเกาะยาวน้อย 10. คณะที่ปรึกษาพัฒนา ตำบลเกาะยาวน้อย 11. ชมรมท่องเที่ยวอนุรักษ์ โดยชุมชนเกาะยอ

ตาราง 2 (ต่อ)

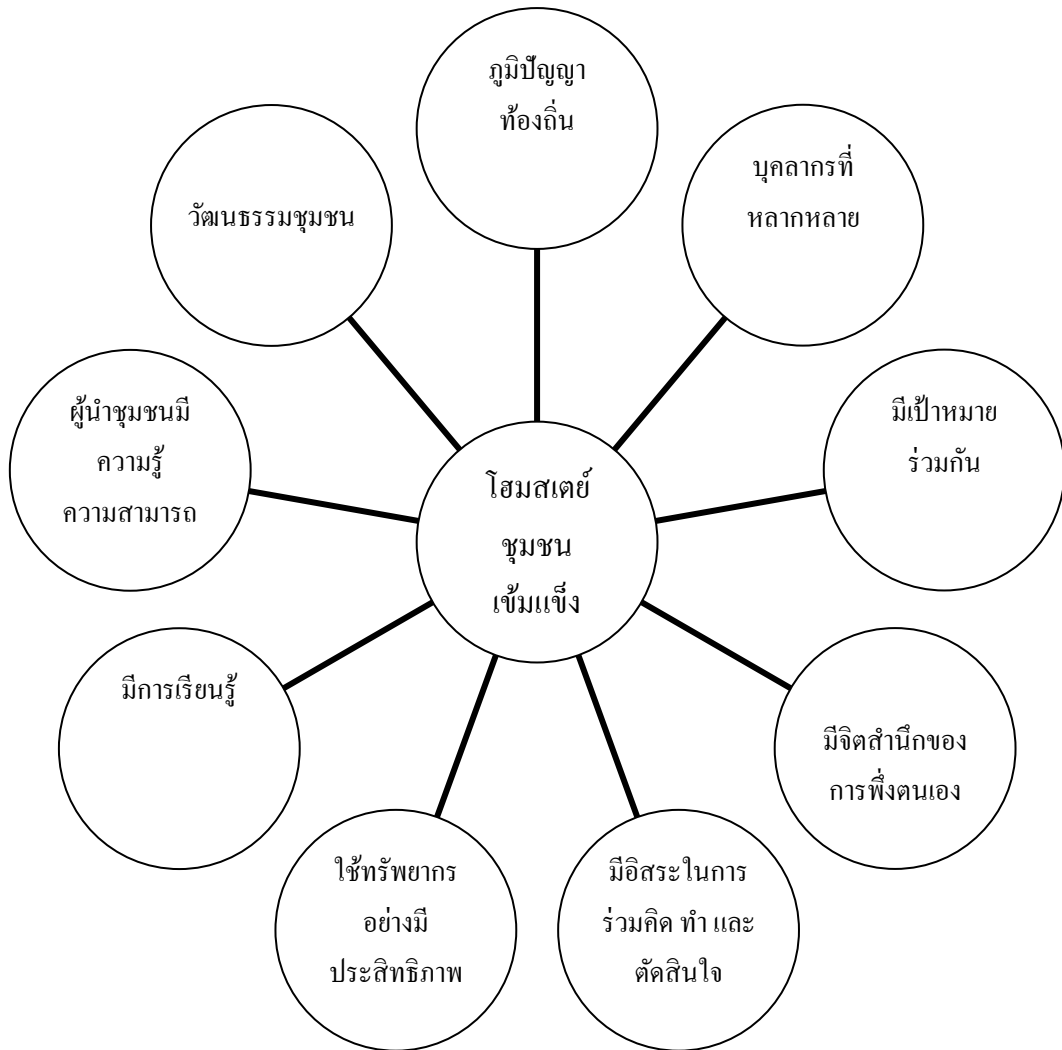
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	ชุมชนเกาะยอ	ชุมชนเกาะยวน้อย
7. ผู้นำชุมชนมีความรู้ ความสามารถ ส่งผลให้ ชุมชนมีการพัฒนา	ผู้นำ อาทิ เดชา มีสุวรรณ และนิตย์ พงศ์พฤกษ์ ถือว่าเป็นบุคคลที่มีศักยภาพ และมีความสามารถที่จะ นำพาชุมชน ทำให้ชุมชน เข้มแข็งได้โดยมีการพัฒนา ศักยภาพตัวเองทั้งการ ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน จากชุมชนอื่น ๆ	ผู้นำ อาทิ ชำนาญ ราชเขต สำเริง ราชเขต และคุสิต บุตรี ถือว่าเป็นบุคคลที่มีศักยภาพ และมีความสามารถที่จะ นำพาชุมชน ทำให้ชุมชน เข้มแข็งได้โดยมีการพัฒนา ศักยภาพตัวเองทั้งการ ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน ทั้งจากภายในประเทศและ ต่างประเทศ เพื่อช่วยนำ ความรู้ที่ได้สั่งสมมาพัฒนา ชุมชน
8. วัฒนธรรมชุมชน มีความ ผูกพัน แน่นแฟ้นกันกับ วิถีชีวิตของคนในชุมชน	คนในชุมชนเกือบทั้งหมด มีวัฒนธรรม บนพื้นฐาน ความเชื่อดั้งเดิมและ ความเชื่อทางพุทธศาสนา	คนในชุมชนเกือบทั้งหมดมี วัฒนธรรม บนพื้นฐาน ความเชื่อทางศาสนาอิสลาม

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเข้มแข็งของชุมชนด้วย รูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)	ชุมชนเกาะยอ	ชุมชนเกาะยาวน้อย
9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น การเรียนรู้ที่ชุมชน ได้สั่งสมมา การ ประกอบอาชีพ ศิลปหัตถกรรม และการ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติ	ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการ เรียนรู้ที่ได้สั่งสมมา ได้แก่ การทอผ้า การทำกะปิ การทำประมงพื้นบ้าน การป้องกันแมลงวันทอง ทำลายผลจำปาเคการท่า โคระ การทำขนมคู พร้อมทั้งยังช่วยกันดูแล ทรัพยากรธรรมชาติใน ท้องถิ่น	ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการ เรียนรู้ที่ได้สั่งสมมา ได้แก่ การทำผ้าบาติก การทำปลา ส้ม การทำประมงพื้นบ้าน การทำผลิตภัณฑ์จาก กะลามะพร้าว พร้อมทั้งยัง ช่วยกันดูแลทรัพยากร ธรรมชาติในท้องถิ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนเกาะยาวน้อยมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งครบทั้ง 9 ประการ ดังภาพ 8 คือ ประการแรก มีบุคลากรที่หลากหลาย ประการที่สอง มีเป้าหมายร่วมกัน ประการที่สาม มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง ประการที่สี่ มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ ประการที่ห้า ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่หก มีการเรียนรู้ ประการที่เจ็ด ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ประการที่แปดวัฒนธรรมชุมชน และประการที่เก้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนเกาะยาวน้อยมีปัจจัยหลายอย่างที่มีสภาพเอื้อให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) โดยปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) มีส่วนให้ชุมชนเข้มแข็งครบองค์ประกอบทั้ง 9 ประการตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น นั้น ได้แก่ ทุนทางบุคคล ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากร ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนภายนอก

ภาพ 8 แสดงองค์ประกอบความเข้มแข็งของโสมสเคย์ชุมชนเกาะยาวน้อย

1. ทูทางบุคคล เนื่องจากชุมชนเกาะยาวน้อยนับว่าเป็นชุมชนที่มีบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถมาเป็นแกนนำชุมชน ทำให้บุคคลเหล่านั้นมีศักยภาพและความสามารถที่นำพาชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้ โดยบุคคลเหล่านี้มีการร่วมกันช่วยคิด ช่วยทำ ในการดำเนินงานบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบโสมสเคย์ ซึ่งส่งผลให้การท่องเที่ยวของเกาะยาวน้อยมีศักยภาพ และกระจายรายได้ไปสู่ชุมชน ทั้งยังมีผู้อาวุโสที่ได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชุมชน เนื่องจากประชาชนให้ความเคารพนับถือและไว้วางใจในการวิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ในการประกอบกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ

ของชุมชน ผู้อาวุโสเหล่านี้มักถูกขอให้เข้ามาช่วยให้คำปรึกษาให้ข้อเสนอแนะอยู่เสมอ ๆ ด้วยความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของกลุ่มผู้นำที่เป็นแกนนำสำคัญของชมรมนี้เอง ทำให้สามารถวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์เพื่อนำไปสู่การวางแผนการทำงานที่ดี และก้าวถึงความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในที่สุด

2. ทูตทางวัฒนธรรม ด้วยการที่ชุมชนเกาะยวน้อยเป็นชุมชนที่ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม และเป็นสังคมมุสลิมที่เคร่งครัดในศาสนา จึงมีความเชื่อว่าพระเจ้านั้นเป็นผู้สร้างโลกนี้สำหรับทุกคน มิใช่เพื่อคนใดคนหนึ่ง ซึ่งระบบความเชื่อนี้บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน และสอนต่อเนื่องไปอีกว่ามนุษย์ทั้งหมดเป็นพี่น้องกัน การเอาเปรียบเพื่อร่วมชุมชนถือเป็นการผิดขั้นสูง และฝืนเจตนารมณ์ของพระเจ้า ดังนั้นการรวมตัวกันของคนในชุมชนจึงมีความเหนียวแน่น ด้วยเหตุผลทางความเชื่อนี้จึงทำให้ชาวเกาะยวน้อยให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยสังเกตได้จากการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สมาชิกแต่ละคนที่เป็นแกนนำหรือผู้ร่วมจัดตั้งชมรมจะไม่มีค่าตอบแทนสำหรับการวางแผนและการดำเนินงาน แต่ค่าตอบแทนของคนเหล่านี้คือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ เหมาะสมกับการทำอาชีพประมง เพราะพวกเขาเชื่อว่ามนุษย์กับธรรมชาตินั้นมีลมหายใจเดียวกัน การล่มสลายของธรรมชาติก็เท่ากับการสูญเสียคุณภาพแห่งการดำรงชีวิต และทรัพยากรทางทะเลก็มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตและการดำรงชีวิตของชาวเกาะยวน้อย เนื่องด้วยสภาพพื้นที่ที่มีความเป็นเกาะ จึงทำให้มีการทำประมงกันมาแต่ช้านานแล้ว ดังนั้นหากมีการทำลายทรัพยากรในทะเลหรือตัดดวงผลประโยชน์ส่วนตนก็ถือเป็นความผิด การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชาวเกาะยวน้อยจึงเป็นการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ แต่ก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมความเชื่อเดิมของชุมชนเอาไว้ เพื่อเป็นประโยชน์สู่รุ่นลูกหลานต่อไป

3. ทูตทางทรัพยากร จากการที่ทรัพยากรในพื้นที่ถือเป็นหัวใจสำคัญในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม โดยเกาะยวน้อยมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเกาะตั้งอยู่บริเวณใกล้ใจกลางของเวียงอ่าวระหว่างจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ซึ่งเรียกกันว่า “อ่าวพังงา” และสภาพโดยรอบที่เป็นป่ามีเกาะเล็กเกาะน้อยตั้งอยู่รายล้อมอีกนับร้อยเกาะทำให้ชุมชนเกาะยวน้อยอุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง

ในเกาะและนอกเกาะ จากสภาพพื้นที่ของเกาะขายน้อยนั้นถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีทุนทั้งทางทรัพยากรธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนเกาะขายน้อยมีการนำเสนอความเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ ความเป็นสังคมชนบทที่มีวิถีชีวิตของคนแบบเรียบง่าย การประกอบอาชีพด้านการประมงพื้นบ้านและการเกษตร มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบวัฒนธรรมมุสลิม และหาดทราย ทะเล ชายหาด ก็มีความสวยงามและยังมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ดังเช่นที่ กมล ภัทรกมลสุขกุล (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 ธันวาคม 2553) กล่าวว่า “ผู้คนที่นี้ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กันอย่างปกติสุข โจรผู้ร้ายไม่มี และธรรมชาติที่เกาะขายน้อยก็ยังคงมีความสมบูรณ์ ทั้งสัตว์น้ำ ชายหาด ป่าไม้ เพราะคนไม่มุ่งหวังรายได้เป็น หลัก แต่มีการสร้าง จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยผลานให้การประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเป็นเรื่องเดียวกัน” และนี่ก็คือเสน่ห์ของเกาะขายน้อย โดยที่ไม่ต้องปรับปรุงพื้นที่ใหม่เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว

4. ทุนทางเศรษฐกิจ เนื่องจากบทเรียนความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในอดีตที่เกิดจากการพัฒนาของกระแสทุนนิยมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ที่มุ่งนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นฐานในการผลิต ส่งผลให้ในปัจจุบันชาวเกาะขายน้อยคำนึงถึงทรัพยากรแวดล้อมเป็นสำคัญ เพราะเมื่อสิ่งแวดล้อมไม่ถูกทำลายนั้นก็หมายความว่า การประกอบอาชีพของชาวเกาะขายน้อยที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรเป็นหลักในการดำเนินชีวิตก็จะดำเนินไปอย่างมีความสมดุล โดยการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะขายน้อยนั้นก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนอยู่และยังเป็นรายได้เสริมให้กับชาวท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพอยู่ในเกาะให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากทรัพยากรที่ตนมีอยู่ โดยไม่ต้องออกไปทำงานนอกเกาะ

5. ทุนภายนอก โดยการที่มีหน่วยงานภายนอกชุมชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ย่อมส่งผลดีต่อชุมชน เพราะได้นำทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แล้วมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง โดยหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาแนะนำ สนับสนุนงบประมาณ มีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ภาครัฐได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะขายน้อย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้เขต 4 ได้เข้ามามีส่วนให้ข้อมูล

และคำปรึกษา โดยในเบื้องต้นทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยงด้านวิชาการเกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวให้กับชุมชน เช่น แนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดกิจกรรมแบบโฮมสเตย์ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลของเกาะยวน้อยแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว โดยเป็นการเพิ่มจุดแข็งให้กับการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของเกาะยวน้อยอีกทางหนึ่ง เนื่องจากกิจกรรมโฮมสเตย์ของเกาะยวน้อยมีแนวทางการดำเนินงานตามหลักวิชาการของหน่วยงานหลักที่ดูแลการท่องเที่ยวเข้าไปประยุกต์ใช้ ส่วนหน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) เป็นหนึ่งในองค์กรพัฒนาเอกชนในโครงการความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามันที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการรวมตัวกันเป็นชมรมประมงพื้นบ้านเกาะยวน้อย เพื่อให้สามารถเข้าไปมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างเข้มแข็ง เป็นเสมือนกับพี่เลี้ยงที่ช่วยให้ชาวบ้านได้รู้จักวางแผนงาน และคิดค้นกิจกรรมซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง

ส่วนชุมชนเกาะยอจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน ผู้วิจัยพบว่าชุมชนเกาะยอมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งเพียง 5 ประการ คือ ประการแรกมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สอง มีการเรียนรู้ ประการที่สาม ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ประการที่สี่ วัฒนธรรมชุมชน และประการที่ห้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากการทำโฮมสเตย์ถือเป็นส่วนหนึ่งในชมรมวิสาหกิจชุมชน เกษตรเกาะยอ แต่การทำกิจกรรมโฮมสเตย์นั้น เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ โดยมิได้มีการรวมตัวกันเป็นกิจกรรมกลุ่ม และทำให้มีเป้าหมายที่แตกต่างกัน เพราะผู้ประกอบการโฮมสเตย์บางรายต้องการทำเพื่อการท่องเที่ยวตรงตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง แต่ผู้ประกอบการโฮมสเตย์อีกส่วนหนึ่งมีเป้าหมายแค่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างเดียวไม่สนใจเรื่องระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์อย่างแท้จริง ทำให้ชุมชนเกาะยอมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งไม่ครบทั้ง 9 ประการ แต่อย่างไรก็ตามหากชุมชนสามารถหาวิธีทางในการทำให้ชุมชนมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งครบทั้ง 9 ประการ ชุมชนก็必将มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก เนื่องจากชุมชนเกาะยอมีปัจจัยหลายอย่างที่มีสภาพเอื้อให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) แม้ในช่วงที่ลงพื้นที่ไปทำการศึกษาทางกลุ่มโฮมสเตย์หรือกลุ่มชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอได้เจอผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้และต่อเนื่องมาถึงปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ (อุทกภัยและวาตภัย) ทำให้เกิดภาวะซงักงันของการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ดีทางกลุ่มโฮมสเตย์หรือกลุ่มชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอนั้นก็ไม่ได้หยุดนิ่ง ได้พยายามที่จะพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ท่องเที่ยวให้มีสภาพที่น่าสนใจและน่าท่องเที่ยวต่อไปเรื่อย ๆ โดยมีปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) มีส่วนให้ชุมชนเข้มแข็งแม้ไม่ครบองค์ประกอบทั้ง 9 ประการตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็ตาม ซึ่งปัจจัยดังกล่าว ได้แก่

ทุนทางบุคคล ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากร ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนภายนอก

1. ทุนทางบุคคล เนื่องจากชุมชนเกาะยอมีผู้นำชุมชนที่สำคัญ ๆ ต่อชุมชนหลายคนซึ่งบุคคลเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มีศักยภาพและความสามารถที่นำพาชุมชนและทำให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนอยู่ได้ โดยบุคคลเหล่านี้ได้ร่วมกันดำเนินงานบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ และต่อเนื่องมาเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยอ ซึ่งส่งผลให้การท่องเที่ยวในเกาะยอมีศักยภาพในการดำเนินงานในระดับหนึ่ง แม้อาจจะมีปัญหาและอุปสรรคบ้าง อีกทั้งแม้ว่าคณะกรรมการในชมรมจะมีทั้งบุคคลที่เป็นคนเก่าคนแก่ และชาวชุมชนเกาะยอให้ความเคารพนับถือแต่ก็สามารถลงมาดำเนินงานร่วมกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ในชุมชนได้ ซึ่งก็จะส่งผลดีต่อชุมชนในเชิงบวกต่อการดำเนินงาน โดยแกนนำสำคัญในชมรมนั้นมีทั้งข้าราชการครูที่เกษียณอายุและได้รับตำแหน่งเกษตรกรดีเด่นในชุมชน อีกทั้งมีอดีตกำนันดีเด่น ผู้ซึ่งได้ตำแหน่งนักปกครองและนักพัฒนาท้องถิ่นดีเด่น นอกจากนี้ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถที่เข้ามาดำเนินการนั้นมีทั้งนักธุรกิจที่มีความสามารถนำชมรมให้ดำเนินงานไปในทิศทางที่เหมาะสม ทั้งยังเป็นตัวแทนในการประสานงานกับหน่วยงานของจังหวัด ได้เข้าประชุมในระดับสำคัญ ๆ ของจังหวัดอยู่เสมอและรับนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดมาปฏิบัติ ทำให้ชุมชนเกาะยอพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง

2. ทุนทางวัฒนธรรม จากการที่ชาวเกาะยอเป็นผู้สืบเชื้อสายจากคนไทย คนไทยเชื้อสายจีน และคนจีนโพ้นทะเล ชุมชนเกาะยอจึงมีศิลปะและวัฒนธรรม ผสมผสานกัน ทั้งวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทยสืบทอดกันมาเป็นประเพณี โดยศิลปะและ

โบราณวัตถุสถานส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับศาสนา สาธารณูปโภค บ้านเรือน และเครื่องมือ เครื่องใช้ที่สำคัญมีดังนี้ เจดีย์สมเด็จพระเจ้าเกาะยอ เจดีย์วัดท้ายยอ เจดีย์วัดแหลมพ้อ อุโบสถ- วัดแหลมพ้อ อุโบสถวัดโคกเปี้ยว อุโบสถวัดเขาบ่อ อุโบสถวัดท้ายยอ ศาลเจ้าจีน (ศาล- เจ้าวัดไต้ก๋ง) กุฏิวัดท้ายยอ พระพุทธรูปหยกขาววัดท้ายยอ ซากเตาเผาอิฐโบราณ และบ่อ- น้ำโบราณ จึงทำให้พื้นที่ในตำบลเกาะยอถือเป็นพื้นที่ที่เก่าแก่ และผู้คนที่อาศัยอยู่ก็ได้เข้า มาตั้งรกรากมาเป็นเวลานาน จึงมีการสังสมวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ ไว้ ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ได้แก่ ประเพณีขึ้นเขากุฏิ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งตรงกับ วันวิสาขบูชาเพื่อได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้สมเด็จพระเจ้าเกาะยอ นอกจากนี้ชาวเกาะยอยัง มีวิถีชีวิตที่มีอาชีพเกษตรกรทำสวนผลไม้มาแต่ดั้งเดิม ซึ่งผลไม้ที่นิยมปลูกนั้น ได้แก่ กระท้อน ละมุด จำปาละ ขนุน ส้มโอ และลองกอง เป็นต้น ต้นไม้บางต้นในเกาะมีอายุ เก่าแก่เป็นสิบ ๆ ปี ปลูกมาตั้งแต่สมัยรุ่นปู่รุ่นย่ารุ่นตา รุ่นยาย สวนผลไม้ตกทอดมายังรุ่น ลูกรุ่นหลานให้ได้เก็บเกี่ยว เรื่องการห่อผลไม้ก็นั้นก็ถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาว เกาะยอ ซึ่งวัสดุที่ใช้ห่อผลไม้ก็นั้นเรียกว่า “โคระ” เป็นใบมะพร้าวที่สานขึ้นเป็นตะกร้อมา ห่อผลจำปาละ และขนุน แม้ในปัจจุบันอาจมีการใช้กระดาษหรือถุงพลาสติกบ้างก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามทำให้ท้องถิ่นนี้ยังมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและพยายามอนุรักษ์ วัฒนธรรมนี้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนอาชีพที่ถือเป็นหน้าเป็นตาของชาวเกาะยอ คืออาชีพ ทอผ้า ผ้าทอเกาะยอนับได้ว่าขึ้นชื่อและโดดเด่นจนเป็นสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ของจังหวัดสงขลา นอกจากนี้กลุ่มโรงเรียนในตัวเกาะเองก็ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ ผ้าทอโดยให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนได้ร่วมกันใช้ โดยตัดเป็นเสื้อใส่ทุกวันศุกร์ ซึ่งทำให้พื้นที่นี้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และสวยงาม และอีกหนึ่งอาชีพที่มี การทำกันมาช้านาน คืออาชีพประมงพื้นบ้าน โดยวิธีการจับปลาของชาวเกาะยอที่ทำกัน มาตั้งแต่เดิม คือ การทำอวนลอย ดักโมล๊ะและไชนั่ง ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของ ชุมชนเพราะในปัจจุบันวิธีการจับปลาแบบดั้งเดิมนี้นี้ เยาวชนในปัจจุบันไม่ค่อยรู้จักกัน แล้ว

3. ทูนาทางทรัพยากร เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวในสถานที่นั้น ๆ โดยลักษณะภูมิประเทศที่มีสภาพเป็นเกาะ และ ตั้งอยู่ในบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ทำให้สภาพภูมิทัศน์โดยรอบเกาะยอจึงเป็น

ทะเลสาบที่สวยงาม และเป็นเกาะที่มีทรัพยากรทางทะเลและมีพืชพรรณหลากหลายอุดมสมบูรณ์ เป็นที่เลื่องชื่อมาตั้งแต่อดีต แม้จะเคยเจอกับผลกระทบจากการเกิดน้ำเสียในทะเลสาบสงขลาเมื่อหลายปีก่อน แต่ในพื้นที่ เองก็มีความงามของต้นไม้ที่เป็นส่วนต่าง ๆ ทั้งยังมีถนนสายวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการของชาวชุมชนเกาะยอ เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของเกาะยอและให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปเที่ยวชม และนี่ถือเป็นเสน่ห์ของเกาะยอที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสบรรยากาศของชุมชนเกาะยออย่างแท้จริง

4. ทูตทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเกาะยอ เห็นได้ว่าชาวเกาะยอไม่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจเท่าไรนัก ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการดำรงชีวิตตามวิถีที่เป็นอยู่ตามวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งอาชีพหลัก ๆ ในชุมชน ได้แก่ การทำสวน ทำประมง และการทอผ้า โดยอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพที่ผู้คนในชุมชนสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้โดยไม่จำเป็นต้องดิ้นรนออกไปหางานทำนอกเกาะ โดยการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยอนั้นก็ยังเป็นรายได้เสริมให้กับชาวท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพอยู่ภายในเกาะให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากทรัพยากรที่ตนมีอยู่

5. ทูตภายนอก จากการศึกษาที่คนในชุมชนเกาะยอไวต่อการพัฒนา ทำให้เป็นโอกาสของชุมชน ที่มีหน่วยงานต่าง ๆ นำนโยบายของรัฐเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณ และวิชาการ ทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการจัดการชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยองค์กรภายนอกที่สามารถให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนได้นั้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา และศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว (เป็นการดำเนินโครงการภายใต้โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร)

ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งของทั้งสองชุมชนนั้นอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางบุคคล มิติทางด้านวัฒนธรรม มิติทางด้าน

ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ และมิติทางภายนอก โดยจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะยวน้อยถือถือเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง โดยผ่านทางการศึกษาในเรื่องของการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ แต่ชุมชนเกาะยอน้อยถือถือว่ายังไม่เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งเพียงพอ จากองค์ประกอบความเข้มแข็งที่ไม่ครบทั้ง 9 ประการ และจากการศึกษาทั้งสองพื้นที่ยังทำให้พบถึงความแตกต่างในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) โดยชุมชนเกาะยอน้อยยังพบปัญหาในการจัดการโฮมสเตย์ และการรวมกลุ่มของชาวบ้านอยู่มาก ส่วนชุมชนเกาะยวน้อยถือถือเป็นชุมชนที่มีศักยภาพและเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้เป็นอย่างดี แม้จะมีปัญหาการบริหารจัดการโฮมสเตย์อยู่บ้าง แต่ก็สามารถที่จะบริหารจัดการโฮมสเตย์ให้มีมาตรฐานและเป็นที่รู้จักจนได้รับรางวัล (องค์กรที่ได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทโครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว จากการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ครั้งที่ 4 ประจำปี 255 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้รับรางวัลปี 2545 2002 WORLD LEGACY AWARD องค์กรที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปี 2548-2552 ได้รับรางวัลดีเด่นการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีประจำปี 2550 จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นในด้านการจัดการท่องเที่ยว ปี 2550 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) เนื่องจากการจัดการอย่างเป็นระบบ และชาวบ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันได้ง่ายและมีความเหนียวแน่น เพราะสภาพสังคมวัฒนธรรมเป็นศาสนาอิสลามที่เอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มหรือกิจกรรมรวมหมู่อย่างมาก นับตั้งแต่การทำละหมาดร่วมกันที่มัสยิด การมีสภาพาแฟ ความเป็นเครือญาติ และความเคารพในผู้อาวุโสและผู้นำที่มีความสามารถ ทำให้การดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 4

ปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหา และแนวทางการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

ปัญหาและอุปสรรคการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ทราบถึงปัญหาของการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในพื้นที่เกาะยอ คือ

1. โฮมสเตย์รูกำในทะเลสาบสงขลา เนื่องจากเกาะยอเป็นตำบลเล็ก ๆ อยู่กลาง
ทะเลสาบสงขลา อยู่ในเขต อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งในอดีต เป็นเกาะที่แม่จะอยู่
ใกล้ตัวเมืองสงขลา เพียง 10 กิโลเมตร แต่เหมือนอยู่ในถิ่นทุรกันดาร เพราะการเดินทาง
ติดต่อกับทางบกมีเพียงการใช้เรือเท่านั้น ต่อมาปี 2529 เมื่อมีการสร้างสะพานติณสูลา-
นนท์เพื่อเชื่อมต่อระหว่าง อำเภอเมืองกับอำเภอลิพบุรี โดยสะพานทั้ง 2 ช่วง เชื่อมต่อ
กับแผ่นดินของเกาะยอ จึงทำให้ความเจริญมาเยือนเกาะยออย่างรวดเร็วความเจริญที่เข้า
มาอย่างรวดเร็วได้เปลี่ยนเกาะยอ จากเกาะที่งดงามและสงบสุข กลายเป็นเกาะที่มี
นักท่องเที่ยวเข้าไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเกาะยอมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีวัดเก่าแก่อย่าง
วัดท้ายยอที่มีศิลปะงดงาม มีสินค้าพื้นเมืองที่เป็นของดีของเกาะยอไว้บริการ มีบ้าน-
ทรงไทย โบราณที่ยังเหลืออยู่ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม ทำให้เกิดบ้านพักตากอากาศ
สวนอาหาร ห้องอาหาร รีสอร์ท เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากรอบ ๆ เกาะและบริเวณเชิงเขาใน
พื้นที่ตำบลเกาะยอ เพราะสร้างไว้เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว และผู้คนที่ต้องการบ้านพัก
มีบ้านตากอากาศไว้เป็นที่พักผ่อนในพื้นที่เกาะยอ เนื่องจากอากาศดี อีกทั้งยังมีภูมิทัศน์
ที่สวยงาม

จากกระแสการท่องเที่ยวที่เพิ่มอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิด “โฮมสเตย์” ขึ้นเมื่อปี
พ.ศ. 2548 ซึ่งมีจุดประสงค์ให้นักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนจากการเที่ยวในเมืองที่ชาย แสง สี

เสียง และความบันเทิงด้านอื่น ๆ มาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิตของผู้คน ทำให้ผู้มีอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังที่เกาะยอจำนวนหนึ่งหันมาปรับปรุง “จวนา” ที่ใช้สำหรับเฝ้าปลาในกระชัง ที่ปลุกกรุกกล้าไปในทะเลสาบสงขลาให้กลายเป็น “โฮมสเตย์” เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่โฮมสเตย์ทั้งหมดได้กลายเป็นเรื่องผิดกฎหมาย เนื่องจากปลุกสร้างรูกกล้าไปในทะเลสาบ ซึ่งจะเป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทะเลสาบ ดังที่ วิชัย คำคง (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553) เจ้าท่าจังหวัดสงขลา กล่าวว่า “เห็นด้วยกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ไม่เห็นด้วยกับการสร้างโฮมสเตย์รูกกล้าไปในทะเล เพราะต้องการให้สร้างบนชายฝั่งซึ่งไม่ขัดกับข้อกำหนด และหากปล่อยไว้โดยไม่มีกำกับการตามกฎหมาย ในอนาคตรอบ ๆ เกาะยอก็จะเต็มไปด้วยสิ่งปลุกสร้างที่รูกกล้าไปในทะเลสาบเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ยุ่งยากในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหา”

2. การตีความหมายโฮมสเตย์ไม่ถูกต้อง จากการทบทวนวรรณกรรมตามแนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ รัตนารักษ์ มหาสารานนท์ (2546, หน้า 50) ได้กล่าวถึงลักษณะของโฮมสเตย์ว่าเป็นที่พักหน่วยที่เล็กที่สุดมีเพียงหนึ่งหรือสองห้องนอน แต่ให้บริการมากกว่าการพักที่โรงแรมที่ตรงที่เจ้าของกิจการและนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์แปลกใหม่ที่เป็นมิตรไมตรี มีการแบ่งห้องพักหนึ่งหรือสองห้องนอนในบ้านที่อยู่ในชุมชนให้นักท่องเที่ยวสองถึงสี่คนพำนักอาศัยมากกว่าหนึ่งคืนร่วมกับเจ้าของบ้าน ทำอาหารเพิ่มหรือรับประทานอาหารร่วมกัน ร่วมวงสนทนา แลกเปลี่ยนความเห็น ช่วงมีงานประเพณีก็พาไปร่วมงานประเพณี พร้อมทั้งนำชมหรือจัดรายการเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นด้วย ทั้งนี้เจ้าของบ้านคิดราคาค่าบริการเป็นราคารามิตรภาพหรือราคาที่เหมาะสม การบริการท่องเที่ยวเช่นนี้รวมเรียกว่า โฮมสเตย์ แต่ในพื้นที่เกาะยอมีการทำโฮมสเตย์ในลักษณะนี้เพียงแค่เจ้าเดียนั่นคือ โฮมสเตย์ของ นายเดชา มีสุวรรณ โฮมสเตย์ที่เหลือมีลักษณะคล้ายที่พักค้างคืน รีสอร์ท บังกะโล จากคำกล่าวของ เพชรสุดา มานะเสนา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553) ผู้ดูแลโฮมสเตย์ที่หนึ่งในเกาะยอ กล่าวว่า “พอนักท่องเที่ยวเข้ามาถึง เขาก็มาบึ่ง รับประทานอาหาร แล้วก็ร้องคาราโอเกะ เราไม่ได้ทำอาหารให้เขา แล้วเราก็มีรถจักรยานไว้สำหรับ

ให้เขาได้ขี่เที่ยวรอบเกาะ แล้วถ้าเค้าอยากไปเที่ยวไหนเราก็พาไป เช่น ชมสวนผลไม้ หรือว่าไปเที่ยวถนนวัฒนธรรมของเกาะยอเรา แต่ส่วนมากเขาชอบที่จะอยู่บ้านทำอาหารกิน แล้วก็ร้องเพลงกันมากกว่า” และจากคำบอกเล่าของ เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2553) กล่าวว่า “ผมต้องทำด้วยความยากลำบากกว่าจะเป็นโฮมสเตย์ขึ้นในเกาะยอได้ ต้องฝ่าฟันมาหลายสิ่งหลายอย่างกว่าคนจะรู้จัก ถึงคนที่มาทำตามหลังผมนั้น เค้าไม่ทำตามเจตนาของผู้บุกเบิก ไม่ตามเจตนาของประธานท่องเที่ยวซึ่งรับผิดชอบเรื่องท่องเที่ยวของเกาะยอ” และยังได้กล่าวต่อว่า “ถ้าเปรียบไปแล้วก็เหมือนถนนที่เป็นดินลูกรังที่พอให้รถแล่นไปได้ เค้าก็เอารถบรรทุกมาแล่น จนถนนพังหมดนี้ ก็เพราะว่าพอเค้าสร้างโฮมสเตย์ขึ้นมา เค้าก็เอาของต่าง ๆ ลงมา เช่น คาราโอเกะ มาเรียกลูกค้า ตอนนี้มีคาราโอเกะเกือบหมดทุกหลัง เหลือของผม 2 หลังที่ไม่มี ซึ่งตรงนั้นมันไม่ใช่โฮมสเตย์อะนะ เพราะว่า ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พูดกับผมว่า คุณเดชา คุณต้องรักษาเรื่องของโฮมสเตย์ไว้ให้ได้ เพราะคุณเป็นคนบุกเบิก แล้วคุณก็เป็นประธานท่องเที่ยว คุณต้องยืนหยัดไว้ให้ได้นะ ผมก็ไม่รู้จะยืนหยัดไว้ได้แค่ไหน แต่ผมก็จะพยายาม เพราะว่าตอนนี้เพื่อนบิบบมด” จากปัญหาดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเกาะยอจึงผิดวัตถุประสงค์ ไม่สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ผู้ศึกษาวิจัยทบทวนวรรณกรรมว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของธุรกิจท่องเที่ยวในระยะยาว จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มีผลกระทบน้อยที่สุด และท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม มิใช่เป็นเพียงป่านิ่งที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาตัดดวงเอาผลประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียวเช่นที่ผ่านมาในอดีต

3. การทิ้งขยะลงในทะเลสาบสงขลา จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของเกาะยอ ได้รับความนิยมาจกประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก จึงมีสิ่งปฏิกูลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งถูกทิ้งลงทะเลสาบเป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทะเลสาบ ปารีชาติ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 มกราคม 2554) ผู้ประกอบการร้านอาหารใกล้กับโฮมสเตย์ในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา กล่าวว่า “การที่มีโฮมสเตย์เกิดขึ้นในพื้นที่ก็ทำให้คนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น และ

ร้านอาหารของพี่เองก็ได้รายได้เพิ่มขึ้นจากการสั่งอาหารของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักโฮมสเตย์ แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่ถึงเศษขยะลงในทะเลสาบสงขลา ทำให้น้ำเสียทำลายทรัพยากรธรรมชาติ พี่ก็อยากให้นักท่องเที่ยวช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด เพื่อให้ทะเลสาบสงขลาของเราเป็นทะเลที่สวยงามต่อไป”

4. การขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของเกาะยอนั้น ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังและต่อเนื่องจากทางภาครัฐ ทำให้เป็นที่รู้จักเฉพาะในพื้นที่เท่านั้น โดยการประชาสัมพันธ์มีเพียงเจ้าของโฮมสเตย์บางแห่งเท่านั้นที่พอรู้เรื่องเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตจะทำเวปไซด์เสนอไว้ และให้ติดต่อกลับมาได้ทั้งทางเวปไซด์และจากเบอร์โทรศัพท์ หรือบางครั้งโดยการบอกกันปากต่อปากของนักท่องเที่ยว ลักขมณ ยิ้มเส็ง (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2553) นักท่องเที่ยว กล่าวว่า “ได้มาเที่ยวที่โฮมสเตย์นี้เพราะเพื่อนบอกมาว่าบรรยากาศดี และได้รู้สึกเหมือนย้อนไปในอดีต ได้ดูวิถีชีวิตของชาวบ้าน เลขขอชื่อโฮมสเตย์แล้วลองเปิดดูในอินเทอร์เน็ต เห็นว่าน่าสนใจก็เลยมาเที่ยว”

5. การขาดการประสานระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของเกาะยอนั้นขั้นตอนการเริ่มต้นนั้นไม่ได้มีการประสานงานกันระหว่างทางภาครัฐกับประชาชน ประชาชนทำโครงการนี้ขึ้นมาในระยะแรกด้วยการรวมตัวกันเองโดยให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งทำ จากนั้นเมื่อประสบความสำเร็จก็ได้ทำต่อ ๆ กันมา โดยที่ทางภาครัฐไม่ได้มีส่วนในการรับรู้ของโครงการ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย อาทิ การสร้าง “โฮมสเตย์” รุกเข้าไปในทะเลสาบสงขลา ให้มีสิ่งปลูกสร้างในทะเลสาบเพิ่มขึ้น การเปิดคาราโอเกะเสียงดังรบกวนชาวบ้าน เป็นต้น ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างภาครัฐและประชาชนเจ้าของโฮมสเตย์ในพื้นที่ และระหว่างชาวบ้านกับเจ้าของโฮมสเตย์เองด้วย เนื่องจากไม่กฎหมายหรือข้อบังคับใด ๆ จากทางภาครัฐในการกำหนดกฎเกณฑ์ของโฮมสเตย์อย่างเหมาะสม ผลิต พรหมมา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ให้ข้อมูลว่า “เรื่องของโฮมสเตย์นั้นทางราชการไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร เป็นเรื่องที่ชาวบ้านเค้าจัดตั้งกันขึ้นมาเอง ไม่ได้มีการมาจดทะเบียน หรือมาบอกกับทางราชการ ทำให้ทางราชการไม่มีข้อมูลในเรื่องนี้มากนัก แต่ก็พอทราบว่าเกิดกรณีพิพาทกันในเรื่องรุกเข้าไปในพื้นที่ในทะเลสาบสงขลา ทำให้กรมเจ้าท่า

ต้องทำคดีฟ้องศาลเพื่อให้ทำโฮมสเตย์อย่างถูกต้องและให้ทำบนฝั่ง” และนิศย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553) อดีตประธานท่องเที่ยวเกาะยอ กล่าวว่า “ตอนนี้เจ้าท่าเค้าจะจับกันอยู่ เพราะเราสร้างอาคารบุกรุกในทะเล ก็กำลังเจรจากันอยู่ ถ้าเรายอมให้เค้าเก็บค่าปรับ เช่นว่า เสียรายเดือน เดือนละพัน สองพัน สามพันก็ว่าไป แต่ขออย่าให้เรือถอน” ยังได้กล่าวต่ออีกว่า “คือโฮมสเตย์บ้านเราเนี่ย มันทำถูกหลักก็ยังมีไม่อยู่ไม่ก็เจ้า นอกนั้นก็ผิดทั้งเพ ร้องรำทำเพลงกันตั้งแต่หัวเย็นจนถึงหัวเช้าทำให้ชาวบ้านเดือนร้อน แต่ทางราชการก็ไม่ทำอะไรกันสักที ไม่มีการทำให้มันถูกต้อง”

6. การขาดความร่วมมือกันของบุคลากร เนื่องจากโฮมสเตย์ของเกาะยอนั้น เป็นส่วนหนึ่งและมีพัฒนาการสืบเนื่องมาจากการก่อตั้ง “โครงการการท่องเที่ยวเกษตร เกาะยอ” แต่การจัดตั้งโฮมสเตย์ก็ได้มาจากการร่วมมือร่วมใจกันในการจัดตั้ง แต่เป็นการเสนอให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มก่อน เมื่อประสบความสำเร็จแล้วจึงทำตามกัน นิศย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553) อดีตประธานท่องเที่ยวเกาะยอ กล่าวว่า “ในคณะกรรมการการท่องเที่ยวได้ไปดูงานกันหลายแห่ง และได้มีการประชุม ปรึกษาหารือกันในคณะกรรมการว่าอีกให้ใครทำดี ก็ตกลงกันว่าให้ คุณเดชาเป็นผู้บุกเบิก เพราะว่าเค้าก็เป็นคนเสนอความคิดมาตั้งแต่แรก แล้วก็คิดว่าเค้า น่าจะทำได้” และเดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553) ได้กล่าวว่า “เกาะยอเรามีชื่อเสียงว่า เรารวมกลุ่มกันก็จริง แต่เหมือนกลุ่มต่าง ๆ มันไม่ค่อยที่จะร่วมมือกันเท่าไร ไม่เหมือนกับคนแถวอื่น เพราะคนเกาะยอนั้นคือว่า หลังไม่ชนฝา เหมือนพ่อแม่ก่อนข้างจะอยู่บายัน คือไม่ได้เดือนร้อนอะไร เลยไม่สนใจ คือว่าไม่จำเป็นต้องไปรวมกลุ่ม เขาก็อยู่กันได้ ต่างคนต่างอยู่ อยู่กันได้โดยไม่เดือนร้อนอะไร”

7. การบริหารงานของกลุ่มโฮมสเตย์ยังไม่มีกรรวมกลุ่มและวางแผนกันอย่างเป็นระบบ ทางโฮมสเตย์ของเกาะยอ มีการดำเนินงานเฉพาะเริ่มต้นเป็นไปในแบบทำตาม ๆ กัน ไม่ได้วางแผนงานในระยะยาวอย่างเป็นรูปธรรม มีการบริหารงานแบบเรื่อย ๆ หรือการแก้ปัญหาไปเรื่อย ๆ ตามปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ได้มีการคิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553) ประธานท่องเที่ยวเกาะยอและเจ้าของโฮมสเตย์กล่าวว่า “ปัญหาเรื่องโฮมสเตย์ ทั้งการบริหารงาน

ก็ได้มีการประชุมกันบ้าง แต่ก็ไม่ได้มีการวางแผนอย่างเป็นทางการ มีปัญหาอะไรก็แก้กันเป็นเรื่อง ๆ ไป บางครั้งต่างคนก็ต่างแก้ เพราะว่ามันต่างความคิดกันนั่น”

8. การขาดความต่อเนื่องของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของเกาะยอได้เกิดปัญหาชะงักไปชั่วขณะจากปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และต่อเนื่องมาด้วยปัญหาจากภัยธรรมชาติ (อุทกภัยและวาตภัย) ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่จะเดินทางมาได้ระงับและยกเลิกการเดินทาง แต่ผู้ประกอบการก็ไม่ได้หยุดนิ่งยังคงพัฒนาโฮมสเตย์ของตนอย่างต่อเนื่องเพราะถือว่าการประกอบการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) เป็นอาชีพรองที่สร้างรายได้อันน่าพึงพอใจในใจให้ เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ กล่าวว่า “ตอนนี้เรื่องของโฮมสเตย์เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมาก ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะแต่แรกลูกค้าประมาณอย่างเดียว แต่ตอนนี้ลูกค้าได้มีรายได้เสริมจากการทำโฮมสเตย์ขึ้นมา แต่ลูกค้าก็ไม่เอาโฮมสเตย์มาเป็นอาชีพหลักนะ นี่ก็รายได้เสริมสำหรับลูกค้า และลูกค้าตั้งใจไว้ว่าจะทำให้ดีที่สุด ให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้ประทับใจ ให้เค้าได้มาสัมผัสธรรมชาติจริง ๆ ได้อยู่กับวิถีชีวิตทะเล กระชังปลา ได้ทำกับข้าวจากปลาในกระชังที่ตักขึ้นมา ได้ออกไปสู่วิวชีวิตที่แท้จริงของชาวประมงอย่างลูกค้า เพื่อให้เป็นสืบสานวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เดี๋ยวนี้เห็นได้ยากแล้ว”

9. การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของเกาะยอมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาพักผ่อนบ้าง โดยเฉพาะชาวมาเลเซีย แต่มีแค่เทศกาลท้องถิ่นและเจ้าของโฮมสเตย์ไม่สามารถสื่อสารโดยตรงได้กับนักท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารขึ้น ดังที่ เดชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553) เจ้าของโฮมสเตย์กล่าวว่า “บางครั้งมีนักท่องเที่ยวมาเลย เข้ามาเที่ยวอยากอีกโฮมสเตย์แต่ว่านั่นแหละต้องหาถาม หรือว่าคนที่พูดภาษาอังกฤษได้ เพราะว่าเราก็คนสวน เป็นชาวประมงนี่ ก็พูดกับเค้าไม่รู้เรื่อง”

แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ได้มีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังนี้

1. ส่งเสริมให้ประชาชนทำตามกฎหมาย โดยภาครัฐได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และกรมเจ้าท่าร่วมกันสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างยั่งยืน เนื่องจากทะเลสาบสงขลาเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะทะเลสาบสงขลามีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่มากมายทั้งในแง่ของชนิดและจำนวน และเป็นแหล่งโปรตีนที่มนุษย์สามารถเก็บเกี่ยวได้อย่างสะดวกด้วยโครงสร้างทางภูมิศาสตร์ประสานกับสภาพภูมิอากาศซึ่งได้รับอิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ทะเลสาบสงขลามีสภาพทางกายภาพเคมี และชีวภาพแตกต่างกันในรอบปี ปริมาณน้ำฝนหรือน้ำจืด จบจากบนบกรอบทะเลสาบ และกระแสน้ำขึ้นน้ำลงจากปากทะเลสาบ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ความเค็มของน้ำในทะเลสาบแต่ละช่วงแตกต่างกัน ส่งผลให้ลักษณะทางนิเวศวิทยาของทะเลสาบสงขลามีความซับซ้อนกว่าปากแม่น้ำทั่ว ๆ ไป เนื่องจากระบบนิเวศในทะเลสาบสงขลาเป็นระบบเปิด และในขณะเดียวกันทะเลสาบสงขลามีความยาวมากพอที่ทำให้น้ำในทะเลสาบแต่ละส่วนมีความเค็มโดยเฉลี่ยที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ น้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด จึงเกิดเป็นระบบนิเวศย่อย ๆ ที่แตกต่างกันอยู่ภายในระบบนิเวศใหญ่ เช่น มีทั้งป่าชายเลน หญ้าทะเล พืชน้ำจืด พื้นเลน พื้นกรวด เป็นต้น พืชและสัตว์ที่พบในทะเลสาบสงขลา จึงมีทั้งกลุ่มที่เป็นน้ำเค็ม ใกล้เคียงกับน้ำทะเล กลุ่มน้ำกร่อยซึ่งสามารถทนได้ในความเค็มช่วงกว้าง และ กลุ่มน้ำจืด ความหลากหลายทางชีวภาพโดยรวมจึงมีมาก แม้ว่าบางชนิดอาจมีปริมาณน้อย มีทั้งพวกที่อาศัยอยู่ประจำและพวกที่อพยพมาจากทะเลเพื่อหาอาหารเป็นครั้งคราว ตามกระแสน้ำขึ้น น้ำลงพัดพาไป ได้แก่พวกแพลงก์ตอนบางชนิดหรือเข้าไปด้วยตัวเองตามฤดูกาล เช่น ปลา กุ้ง เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์จากทะเลสาบสงขลาหลายด้านรวมทั้งการทำโฮมสเตย์หรือขนาน้ำปลากระพงรูก้าในทะเลสาบสงขลา โดยไม่ได้มีหน่วยงานเข้าไปดูแลอย่างจริงจัง จึงเป็นเหตุให้ทรัพยากร-

ธรรมชาติมีแนวโน้มลดลงอย่างมาก ดังนั้นภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล-
เกาะยอ และกรมเจ้าท่า จะต้องทำแผนโครงการเกี่ยวกับกิจกรรมโฮมสเตย์ร่วมกับ
ชาวบ้านที่เป็นเจ้าของโฮมสเตย์ให้ถูกต้องตามกฎหมาย พร้อมทั้งให้ความรู้กับประชาชน
ในเรื่องของกฎหมายกระทรวงคมนาคม ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 63 (พ.ศ. 2537)
เกี่ยวกับ ขออนุญาตปลูกสร้างสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ (กรมเจ้าท่า, ม.ป.ป.-ก) และกฎกระทรวง
ฉบับที่ 64 (พ.ศ. 2537) เกี่ยวกับ ค่าตอบแทนสิ่งล่วงล้ำลำน้ำ (กรมเจ้าท่า, ม.ป.ป.-ข) เพื่อ
เป็นการลดข้อพิพาทระหว่างกรมเจ้าท่ากับเจ้าของโฮมสเตย์ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์

2. พัฒนาความรู้เกี่ยวกับความหมายของโฮมสเตย์ โดยทำให้กลุ่มประชาชนที่ทำ
โฮมสเตย์ได้เข้าใจความหมายของคำว่า “โฮมสเตย์” และทำโฮมสเตย์อย่างถูกต้อง ซึ่งใน
ปัจจุบัน โฮมสเตย์ส่วนใหญ่ในเกาะยอมีกิจกรรมอื่นมาเสริม เช่น การร้องคาราโอเกะ ซึ่ง
ผิดวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบล ให้มีการพัฒนาความรู้
ได้แก่ การสาธิต การจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน และการฝึกอบรม พร้อมทั้งการให้
คำแนะนำต่าง ๆ กับกลุ่มผู้ทำกิจกรรมโฮมสเตย์อย่างจริงจัง โดยเฉพาะการผลักดันการ
ออกมาตรฐานโฮมสเตย์ ให้มีความเข้มแข็ง มีการประเมินผลของโฮมสเตย์ในแต่ละที่ให้
ถูกต้องได้มาตรฐาน และให้มีประสิทธิภาพ

3. สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในการดูแลทะเลสาบสงขลา เนื่องจากการอนุรักษ์
ทะเลสาบสงขลาต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารชุมชน
ประชาชน ผู้ประกอบกิจการ เจ้าของโฮมสเตย์ และนักท่องเที่ยว ทุกคนควรตระหนักถึง
ความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา โดยเริ่มต้นที่ตนเอง ร่วมมือกันทั้ง
ภายในและภายนอกท้องถิ่น โดยให้หน่วยงานทุกส่วนช่วยกันดูแลทะเลสาบสงขลา โดย
การดำเนินการดูแล อนุรักษ์ และแก้ปัญหาเกี่ยวกับทะเลสาบสงขลาไม่ใช่ให้หน่วยงาน
ใดหน่วยงานหนึ่ง หรือส่วนราชการที่จะดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว ต้องให้ประชาชนใน
พื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจในข้อเท็จจริงของทรัพยากรในทะเลสาบสงขลาเป็นอย่างดี
มีส่วนร่วมด้วย เช่น การร่วมกันทำกิจกรรมในการอนุรักษ์ทะเลสาบสงขลา โดยองค์การ-
บริหารส่วนตำบลร่วมมือกับเจ้าของโฮมสเตย์ในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ทะเลสาบ ไม่ทิ้ง
ขยะลงในทะเลสาบ โดยในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ควรเสริมกิจกรรมในเรื่องของ

การให้ความรู้และความสำคัญของทะเลสาบที่มีต่อชุมชนและประเทศโดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นศูนย์กลางบรณรักษ์ท้องที่ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทะเลสาบให้กับนักท้องที่ พร้อมทั้งเพิ่มกิจกรรมวันทำความสะอาดเกาะ (big cleaning day) เพื่อณรงค์ให้เยาวชน และประชาชนในเกาะยอ ตระหนักถึงการรักษาความสะอาดในเกาะและในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยการจัดการขยะจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคน ในชุมชนทุกภาคส่วนทั้งทางองค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชน และกลุ่มธุรกิจเอกชนในตำบลเกาะยอ ในการดำเนินการ หรือการจัดทำโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาที่หลากหลายวิธีการ ทั้งนี้เนื่องจากสมมติฐานว่า คนทุกคนที่ได้มาอาศัยอยู่ในเกาะยอ คือผู้สร้างขยะ ดังนั้นจึงต้องทำแผนแม่บทในการจัดการขยะดังนี้

3.1 การสร้างการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกชุมชน ให้กับผู้นำชุมชน 9 หมู่บ้าน ในประเด็นต่าง ๆ ทั้งในเรื่องความเข้าใจต่อการใช้ทรัพยากรสู่การเกิดขยะ การลดขยะ การจำแนกขยะระดับครัวเรือน การแปรรูปขยะ เป็นต้น

3.2 การจัดค่ายขยะ เพื่อที่จะจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชน ในการจัดการขยะ การเกิดขยะในโรงเรียน การลดขยะ การจำแนกขยะ การแปรรูปขยะ เป็นต้น

3.3 การศึกษาดูงานการจัดการขยะ เพื่อเป็นการเรียนรู้ในสภาพความเป็นจริงในการจัดการขยะ จึงควรมีการศึกษาดูงานของแกนนำชุมชน เพื่อที่จะเป็นส่วนในการสนับสนุนให้เกิดการจัดการขยะที่เหมาะสมต่อไป

3.4 การจัดตั้งธนาคารขยะ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ โดยใช้กลไกของโรงเรียนในการรวบรวมขยะ โดยความร่วมมือของชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มของเด็กนักเรียน และเป็นรายได้ให้กับนักเรียนด้วย

3.5 การจัดทำโรงงานปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ เพื่อเป็นการลดปริมาณขยะที่จะนำไปจัดการโดยกลไกของเทศบาล และ อบต. ต่อไป การแยกขยะเปียกเพื่อรวบรวมทำปุ๋ยหมักปุ๋ยชีวภาพ จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะจัดการขยะ และสามารถนำขยะมาใช้ประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

3.6 การทำความสะอาดเกาะยอ เป็นการทำกิจกรรมการรณรงค์ให้นักเรียนเยาวชน และประชาชนตระหนักถึงการรักษาความสะอาด โดยความร่วมมือของเด็กนักเรียนในตำบลเกาะยอ (big cleaning day)

4. เพิ่มการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยการเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่าเดิม ทำแผ่นพับ และทำเว็บไซต์ให้เป็นทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติได้รู้จักมากขึ้น และควรมีการวิ่งหาตลาดจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว ไม่ใช่แค่รอให้ผู้สนใจติดต่อมาเอง หรือการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

5. สร้างความเข้มแข็งในชุมชน เนื่องจากสมาชิกมีความเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในบางกรณีนั้นเป็นเพราะความไม่เข้าใจไม่ตรงกันระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขาดการประชาสัมพันธ์หรือการขาดการถ่ายทอดความรู้จากระดับแกนนำไปสู่สมาชิก ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ องค์กรการบริหารส่วนตำบล ผู้แทนชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าของกิจการ โฮมสเตย์ควรมีการประสาน ซึ่งแจ้ง ถ่ายทอดข้อมูลพูดคุยปรึกษาหารือกันในเรื่องของการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ให้มีทิศทางไปในทางเดียวกันให้มากขึ้น ทั้งนี้เมื่อทุกฝ่ายประสานงานกัน ก็จะทำให้ผลงานมีความสำเร็จอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

6. เพิ่มความร่วมมือกันของบุคลากร โดยการร่วมมือประสานงานกันให้มากขึ้นระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะองค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) กับประชาชน โดยการเพิ่มกิจกรรมในการทำร่วมกัน เช่น กิจกรรมกีฬาสามัคคีระหว่างองค์กรการบริหารส่วนตำบลกับประชาชน การเยี่ยมบ้านประชาชนจากเจ้าหน้าที่ อบต. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน ทั้งนี้เมื่อต่างฝ่ายต่างร่วมมือกันก็จะทำให้เอื้อประโยชน์ต่อกัน เนื่องจากองค์กรการบริหารส่วนตำบลจะเป็นส่วนที่ช่วยเหลือทางด้าน การให้งบประมาณเกี่ยวกับสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น และสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อพาแกนนำชุมชนไปดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของเกาะยอมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7. ฝึกอบรมการบริหารงานของกลุ่มโฮมสเตย์ โดยทางองค์กรการบริหารส่วนตำบลให้ผู้ที่มีความรู้ เช่น อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่/

อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยทักษิณ ภาควิชาบริหาร และภาควิชาภาษาอังกฤษ ฝึกอบรม ในส่วนงานที่มีปัญหาให้ เช่น การบริหารงานด้านต่าง ๆ การจัดระบบงานของกลุ่ม โสมสเดย์ การจัดที่พักให้นักท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว การนำเที่ยวให้กับ นักท่องเที่ยว และการฝึกสอนภาษาอังกฤษ ซึ่งในปัจจุบันได้มีงบประมาณสนับสนุนเพื่อ จัดทำโครงการตามแนวคิดดังกล่าวจากทั้งงบประมาณในส่วนภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเกาะยอ

8. สร้างความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยว และเพิ่มตลาด โดยให้องค์การบริหารส่วน- ตำบลร่วมกับเจ้าของโสมสเดย์ในการสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยให้กับ นักท่องเที่ยว เช่น การจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือสายตรวจ เข้ามาตรวจความเรียบร้อยใน พื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นใจให้นักท่องเที่ยว และเจ้าของโสมสเดย์ควรรวมกลุ่มกัน และมีการวิพากษ์ตลาดจากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว ไม่ใช่แค่ออให้ผู้สนใจติดต่อมาเอง หรือรอการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เช่น การที่ชมรมไปติดต่อ บริษัททัวร์ในอำเภอหาดใหญ่ เอาสินค้าของเราไปเสนอไว้ เพื่อให้บริษัททัวร์ทำแพคเกจ ขายนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย สิงคโปร์ เพราะปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบโสมสเดย์ของ เกาะยอก็ยังไม่รู้จักเป็นที่แพร่หลายนัก และกลุ่มโสมสเดย์ควรจัดบันทึกนักท่องเที่ยวที่ เข้ามาเที่ยว เพื่อที่จะได้รู้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามา และช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว มากที่สุด โดยทางกลุ่มโสมสเดย์ต้องบันทึกสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพื่อที่จะได้รู้ว่ากลุ่ม ที่มาเป็นกลุ่มไหน เพื่อประชาสัมพันธ์ได้ถูกกลุ่มและจะได้รู้กลุ่มเป้าหมายของ นักท่องเที่ยวที่เข้ามา พร้อมทั้งทำประเมินผลและสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว หลังจากเข้ามาเพื่อที่จะได้รับทราบข้อดีข้อเด่น เพื่อทำการหาแนวทางปรับปรุง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป

9. เพิ่มการอบรมด้านภาษาอังกฤษ โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องตั้งคณะ จัดทำแผนการฝึกอบรมทักษะในด้านภาษาอังกฤษให้กับคนในชุมชน เช่น การพัฒนา ทักษะไคด์ การพัฒนาทักษะของเด็ก/เยาวชน ในการเป็นมัคคุเทศก์ หรือความรู้/ ประสบการณ์ด้านภาษาอังกฤษ และการพัฒนาทักษะของเจ้าของโสมสเดย์โดยการให้ผู้มี ความรู้ความสามารถมาช่วยฝึกอบรมหรือถ่ายทอดความรู้ในการสอนภาษาอังกฤษที่

จำเป็นต้องใช้ในการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างเจ้าของโฮมสเตย์และนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะด้านภาษาอังกฤษให้คนในชุมชน

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์ส่วนบุคคลทำให้ทราบว่าชุมชนเกาะยอ ถึงแม้จะมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งไม่ครบทั้ง 9 ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทข้างต้น (บทที่ 3) ก็สามารถที่จะสร้างชุมชนให้มีศักยภาพให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนของตนเองได้ โดยการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนในส่วนที่ต้องแก้ไข องค์ประกอบความเข้มแข็งอีก 4 ประการ คือ ประการแรก มีบุคลากรที่หลากหลาย ประการที่สอง มีเป้าหมายร่วมกัน ประการที่สาม มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง และ ประการที่สี่ มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ เพื่อให้ครบ 9 ประการ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น (ดูจากภาพ 9) ดังนี้

1. เพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการที่องค์การบริหารส่วนตำบล และชมรมท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอให้ประชาชนผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมโฮมสเตย์ โดยการตัดสินใจร่วมกับแกนนำ แล้วดำเนินงานพัฒนาในด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้านการบริหารจัดการในชุมชน และด้านการพัฒนาคนในชุมชน ซึ่งชุมชนเกาะยอควรมีการประชุมเพื่อวางแผนการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ร่วมกัน ทั้งในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน ชมรมชาวสวน และผู้ประกอบการธุรกิจรอบทะเลสาบสงขลา เพื่อให้ชุมชนมีจุดยืนและทิศทางเดียวกันในการจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม ดังที่ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคนอื่น ๆ (2543, หน้า 143) ได้กล่าวไว้ว่า ในทางปฏิบัติของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้นการตัดสินใจ (decision

making) จึงเป็นส่วนสำคัญที่นักพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งจะถือว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะประชาชนเป็นฝ่ายกำหนดความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง

2. ให้การศึกษา เพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ในเรื่องการจัดทำโฮมสเตย์ที่ถูกต้องให้กับคนในชุมชนและคณะกรรมการชมรม เนื่องจากคนในชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของคนในชุมชนโดยตรง โดยเฉพาะศักยภาพหรือพลังความสามารถของคนในชุมชน ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับคนในชุมชนก่อน โดยการที่ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางภาครัฐและเอกชน เข้ามาให้การสนับสนุนและเสริมสร้างการเรียนรู้ในเรื่องของการอบรม และให้การสนับสนุนและเสริมสร้างการเรียนรู้การพัฒนาและบริการจัดการกลุ่ม/องค์กร รวมทั้งเชิญผู้มีความรู้ความสามารถจากมหาวิทยาลัยที่มีในจังหวัดสงขลา ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มาให้ความรู้ และเชิญมาเป็นที่ปรึกษาของชมรมเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายการทำงาน ทำให้การรวมตัวของคนในชุมชนมีความหลากหลายทางอาชีพและส่งผลให้การร่วมตัวทำกิจกรรมโฮมสเตย์นั้นมีศักยภาพ และทำให้ชุมชนมีการพัฒนาที่ดีขึ้น

3. มีการทำข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ของเจ้าของธุรกิจโฮมสเตย์ เพื่อที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนที่อยู่ในกลุ่มโฮมสเตย์มีความคิดในการบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ พร้อมทั้งเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้กับชาวบ้านในเรื่องของกิจกรรมโฮมสเตย์ในชุมชน เนื่องจากปัจจุบันข้อมูลข่าวสารถือเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การกระจายข้อมูลข่าวสารจึงมีความสำคัญต่อการรับรู้ ดังนั้นกิจกรรมโฮมสเตย์ของเกาะยอจึงมีความจำเป็นต้องมีการกระจายข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบ เพื่อเป็นการเผยแพร่กิจกรรมให้เป็นที่รู้จัก และมีความถูกต้องตรงตามมาตรฐานโฮมสเตย์ตามหลักสากล โดยจุดเริ่มต้นของการกระจายข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมโฮมสเตย์นี้ คือหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะยอ และผู้นำชุมชน เป็นผู้ดำเนินการให้ประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย ให้รับทราบนโยบายและแผนดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายการรวมกลุ่มกิจกรรมโฮมสเตย์ในชุมชน โดยการเชิญประชุม เพื่อเผยแพร่วัตถุประสงค์ของโครงการ

และเชิญชวนให้ประชาชนในชุมชน พร้อมทั้งจัดกิจกรรม เช่น จัดการประชุมบ้านพัก สะอาดและสวยงาม เพื่อให้ประชาชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ หากไม่ทำการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลกิจกรรมโฮมสเตย์ให้ทราบแล้วประชาชนก็อาจไม่เข้าร่วมโครงการเพราะขาดความรู้ความเข้าใจถึงรูปแบบ วิธีการดำเนินการ ซึ่งการประชาสัมพันธ์ที่ดีนั้นจะต้องสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการและจะต้องมีความต่อเนื่องจนกระทั่งกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าใจโครงการกิจกรรมโฮมสเตย์ในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ประชาชนในชุมชนเห็นความจำเป็น และความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ โดยถือเป็นการเตรียมความพร้อมในการขยายที่พักให้เป็นที่พักที่น่าอยู่อาศัยตรงตามมาตรฐานตามหลักสากล

4. มีการประชาสัมพันธ์ให้บ่อยมากขึ้น เพื่อให้มีความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบ โฮมสเตย์ให้มากที่สุด ทั้งทางปฏิบัติ และการสร้างจิตสำนึก ควรทำทุกวิถีทาง ไม่ว่าจะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ควรให้มีการพบปะพูดคุย สัมมนา ให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ทุก ๆ เรื่องไม่ว่าจะเป็นผลกระทบด้านบวกหรือผลกระทบด้านลบ เรื่องที่เป็นปัญหาหรือความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนคิดว่าทำอะไรสิ่งแวดลอมในชุมชนจะได้รับผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อให้คนในชุมชนมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน

5. เพิ่มการติดต่อกับเครือข่ายโฮมสเตย์ภายนอก เพื่อให้การบริหารจัดการเรื่องโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะขอมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการที่คนในชุมชนมีการติดต่อกับคนในชุมชนอื่น ๆ จะทำให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ การรับเอาความรู้ ความชำนาญ จากการประกอบกิจกรรมโฮมสเตย์ที่ประสบความสำเร็จมาประยุกต์ใช้ในการจัดการของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า มีความเข้มแข็ง และพัฒนาตามไปด้วย ดังนั้นหากชุมชนมีการติดต่อกับเครือข่ายโฮมสเตย์ภายนอกมากก็จะทำให้ชุมชนสามารถที่จะยกระดับการพัฒนา และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้มาก

6. สร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณในการรักชุมชนให้คนในชุมชน โดยการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และชมรมท่องเที่ยวเกษตรเกาะขอม ช่วยกันจัดกิจกรรมอย่างจริงจังในการให้สมาชิกสำนึกว่าตนเป็นเจ้าของชุมชน มีความรู้สึกที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหา

ต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก ให้สมาชิกมีส่วนในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน พร้อมทั้งการที่สร้างให้สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงเห่นชุมชน และมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัตถุประสงค์ หรือความสัมพันธ์แบบสังคมนต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อให้ชุมชนผนึกกำลังกัน ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการ โสมสത്യและปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

7. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์ และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย

7.1 สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ อาทิ การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเป็นสมุนไพรเพื่อรักษาโรค โดยไม่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง การบริหารจัดการลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลาอย่างบูรณาการ เช่น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้น ตลอดจนโอกาสให้ได้รับการชดเชยหากเกิดการทำลายทรัพยากรของชุมชนโดยกิจการอื่นนอกชุมชน เช่น ผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

7.3 เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักใน

การอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การจัดการ และฟื้นฟูป่าชายเลน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม

8. การพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยการให้ชุมชนนั้นมีส่วนร่วมกับองค์กรภาครัฐ ได้แก่ องค์กรการบริหารส่วนตำบล กรมส่งเสริมเกษตรเคาะยจังหวัดสงขลา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้เขต 1 และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัย ราชภัฏสงขลา และศูนย์ 3 วัย สาขาสายใยรักแห่งครอบครัว อบรมแกนนำตำบล ทั้งข้าราชการและประชาชนในพื้นที่ตำบลเคาะย นอกจากนั้น ต้องจัดอบรมเสริมในด้านวิธีการกระตุ้นให้เกิดประชาคมหรือเวทีกลาง หากเวทีนี้สามารถกำหนดผู้เข้าร่วมให้ตรงกับกลุ่มที่มีบทบาทในหมู่บ้านแล้ว เวทีนี้ในขั้นต้นจะเป็นเวทีที่เราสามารถกำหนดให้ส่วนราชการไปฟังความคิดเห็น ปัญหาความต้องการก่อนที่จะมีการปฏิบัติจัดทำโครงการ ซึ่งย่อมดีกว่าระบบปัจจุบันที่ยังไม่ค่อยมีการรับฟังชาวบ้านอย่างจริงจัง และถ้าเราสามารถประคับประคองการดำเนินงานของประชาชนให้ดี เวทีนี้ก็มีความยั่งยืนต่อไปได้ พร้อมทั้งนี้ควรจะเสนอกรอบองค์ประกอบประชาคม และการวางแผนพัฒนาตำบลบนความต้องการของชาวบ้านแก่นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทน และข้าราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อการประ โยชน์ของทุกคนในชุมชน

9. การปรับกลไกภาครัฐ โดยการปรับวิธีคิดของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม เป็นผู้หนุนเสริมศักยภาพชุมชน และอำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเอง ตลอดทั้งทำความเข้าใจกับแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพิ่มบทบาทในการดำเนินการและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยปรับกลไกการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากการกลไกการทำงานที่ผ่านมา ได้ถูกแยกส่วนในการบริหารงานมาโดยตลอด ซึ่งทำให้เกิดภาวะต่างคนต่างทำ พบว่าในหลาย ๆ ประเด็นไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เนื่องจากการขาดการประสานงานระหว่าง

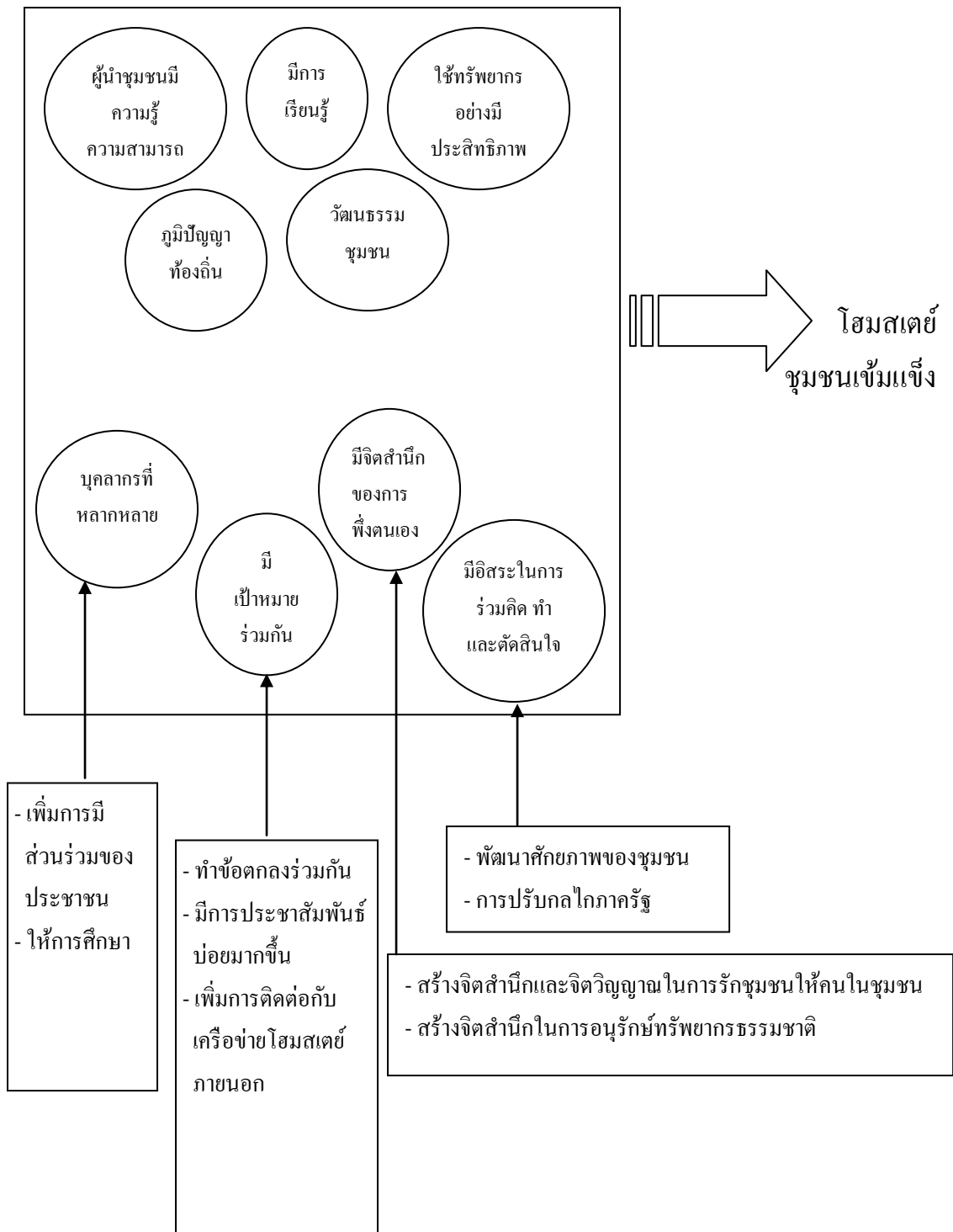

ประชาชนกับภาครัฐ ดังนั้นทิศทางการทำงานเพื่อพัฒนางานด้านโฮมสเตย์จึงต้องอาศัยการทำงานเชิงบูรณาการการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

9.1 การสร้างกลไกขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยเป็นกลไกการประสานความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ของเครือข่ายแกนนำที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโฮมสเตย์ในตำบลเกาะยอ

9.2 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ต้องตั้งศูนย์ประสานงานคณะกรรมการที่ปรึกษางานด้านโฮมสเตย์ เพื่อเป็นศูนย์ประสานงาน และศูนย์ข้อมูลเรื่องโฮมสเตย์ในการจัดการทรัพยากรทางทะเลสาบ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

9.3 องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ต้องมีการประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่องทุกเดือน เพื่อประสานงาน และติดตามความก้าวหน้าของงานด้านโฮมสเตย์

ภาพ 9 แสดงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้โฮมสเตย์ชุมชนเกาะยอ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเกาะยอกับชุมชนเกาะยาวน้อย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยอ และเขตพื้นที่ชุมชนเกาะยาวน้อย เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ในพื้นที่ที่มีปัญหา และเพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการศึกษา 2 วิธี คือ การศึกษาเอกสาร (document study) และการศึกษาภาคสนาม (field study)

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา ได้แก่ ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ เจ้าที่จากองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองกิจการบริหารส่วนตำบล ผู้นำท้องถิ่น/คณะกรรมการกิจกรรมโฮมสเตย์ และประชาชนในพื้นที่ทั้งชุมชนเกาะยอและชุมชนเกาะยาวน้อย

การเก็บข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาใช้วิธีการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลเกาะยอและตำบลเกาะยาวน้อย รวมทั้งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยใช้กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (interview guideline) ใน ส่วนของการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(โฮมสเตย์) ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์)

การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) ในการอธิบายข้อมูลทั้งการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) โดยจะรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องและวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ในการหาแนวทางทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ทั้งชุมชนเกาะขอมและชุมชนเกาะขาวน้อย ผลจากการศึกษาพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. จากการศึกษาในรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของเกาะขอม พบว่า โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมหนึ่งในโครงการท่องเที่ยวเกษตร-เกาะขอม โดยลักษณะของโฮมสเตย์ของเกาะขอม มีลักษณะเป็น “ขนา” สำหรับเฝ้าปลาทะเล และพักคนละที่กับเจ้าของบ้าน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า โฮมสเตย์ที่ถูกต้องหรือมีมาตรฐานตรงตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีเพียงสถานที่เดียว นั่นคือ เกาะขอม-โฮมสเตย์ โดยรูปแบบการท่องเที่ยวมีลักษณะเน้นในเรื่องของการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน การชมสวนสมรม วิธีการทำกะปิ และวิธีการทอผ้า ซึ่งสามารถร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้อย่างครอบคลุมไว้จำนวน 1 คืน 2 วัน จากการทบทวนวรรณกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ พบว่า คัดชนิชีวัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ที่ยังไม่ได้มาตรฐานได้แก่ มาตรฐานด้านความปลอดภัย คือการจัดระบบ ดูแลความปลอดภัย ยังไม่มีการจัดระบบที่ดี โดยไม่มีการแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบว่า มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก และยังไม่มีการจัดเวรยามดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ผู้รับผิดชอบคือเจ้าของโฮมสเตย์ มาตรฐานด้านรายการนำเที่ยว คือยังไม่มีมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากจะขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว มาตรฐานด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ คือไม่มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมโฮมสเตย์ แต่เป็นในลักษณะของต่างคนต่างทำ พร้อมทั้งยังไม่มีการ

กลุ่มโฮมสเตย์ที่แน่นชัด ทำให้ไม่มีกฎ กติกา วาระการทำงาน การทำงานร่วมกันของ คณะกรรมการ และมาตรฐานด้านประชาสัมพันธ์ คือยังไม่มีเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน และไม่มีเป้าหมาย แผนงาน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ส่วนในเรื่องของการสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) จากการศึกษาแสดงให้เห็น ได้ว่าชุมชนเกาะขอมมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งเพียง 5 ประการ คือ ประการ แรกมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สอง มีการเรียนรู้ ประการที่สาม ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ประการที่สี่ วัฒนธรรมชุมชน และประการที่ห้า ภูมิ- ปัญญาท้องถิ่นเนื่องจากการทำโฮมสเตย์ถือเป็นส่วนหนึ่งในชมรมวิสาหกิจชุมชนเกษตร เกาะขอม แต่การทำกิจกรรมโฮมสเตย์นั้น เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ โดยมิได้ มีการรวมตัวกันเป็นกิจกรรมกลุ่ม และทำให้มีเป้าหมายที่ต่างกัน เพราะผู้ประกอบการ โฮมสเตย์บางรายต้องการทำเพื่อการท่องเที่ยวตรงตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่าง- แท้จริง แต่ผู้ประกอบการ โฮมสเตย์อีกส่วนหนึ่งมีเป้าหมายแค่ต้องการให้มีนักท่องเที่ยว เข้ามาอย่างเดียวไม่สนใจเรื่องระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์อย่างแท้จริง ทำ ให้ชุมชนเกาะขอมมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งไม่ครบทั้ง 9 ประการ แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนเกาะขอมก็สามารถจะพัฒนาให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้ เนื่องจากชุมชนเกาะขอมมี ปัจจัยที่เอื้อให้ชุมชนมีศักยภาพ ได้แก่ ทุนทางบุคคล ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทาง- ทรัพยากร ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนภายนอก

จากการศึกษารูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ของเกาะขอมน้อย พบว่า มีพัฒนาการของการจัดการการท่องเที่ยวแบบ- โฮมสเตย์จากชมรมอื่นก่อนที่จะมาเป็นกลุ่มโฮมสเตย์ นั่นคือมีพัฒนาการมาจาก “ชมรม ชาวประมงพื้นบ้านตำบลเกาะขอมน้อย” โดยลักษณะโฮมสเตย์ของเกาะขอมน้อย มี ลักษณะเป็นบ้านพักโดยทั่วไป เป็นบ้านชั้นเดียว และพักในบ้านเดียวกับเจ้าของบ้าน รูปแบบการท่องเที่ยวมีลักษณะเน้นในเรื่องของการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และ แหล่งวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน ชมหมู่เกาะ และแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นกับชาวบ้าน ซึ่งสามารถร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้อย่างครอบคลุมไว้จำนวน 2 คืน 3 วัน คำนึงชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ครบตรงตามมาตรฐาน ส่วนในเรื่อง

การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) จากการศึกษาแสดงให้เห็นได้ว่าชุมชนเกาะขอมมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งครบทั้ง 9 ประการ คือ ประการแรก มีบุคลากรที่หลากหลาย ประการที่สอง มีเป้าหมายร่วมกัน ประการที่สาม มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง ประการที่สี่ มีอิสระในการคิด ทำ และตัดสินใจ ประการที่ห้า ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่หก มีการเรียนรู้ ประการที่เจ็ด ผู้นำชุมชนมีความรู้ความสามารถ ประการที่แปด วัฒนธรรมชุมชน และประการที่เก้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนเกาะขอมมีปัจจัยที่เอื้อให้ชุมชนมีศักยภาพ ได้แก่ ทูนาทางบุคคล ทูนาทางวัฒนธรรม ทูนาทางทรัพยากร ทูนาทางเศรษฐกิจ และทูนาภายนอก

ดังนั้นผลจากการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) (ตาราง 1 และตาราง 2) พบว่า ชุมชนเกาะขอมมีองค์ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนอยู่ และยังเป็นรายได้เสริมให้กับชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ภายในเกาะให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากทรัพยากรที่ตนมีอยู่ โดยไม่ต้องออกไปทำงานนอกเกาะ เกาะขอมจึงเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถเป็นชุมชนต้นแบบให้กับชุมชนเกาะขอมได้ในเรื่องของการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ เนื่องจากชุมชนเกาะขอมยังไม่เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งเพียงพอจากองค์ประกอบความเข้มแข็งที่ไม่ครบทั้ง 9 ประการ

2. จากการศึกษาปัญหา/อุปสรรคของชุมชน พบว่า ชุมชนเกาะขอมมีปัญหา/อุปสรรค เรื่อง โฮมสเตย์รुक้าในทะเลสาบสงขลา การตีความหมายโฮมสเตย์ไม่ถูกต้อง การทิ้งขยะลงในทะเลสาบ การขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การขาดการประสานระหว่างประชาชนกับภาครัฐ การขาดความร่วมมือกันของบุคลากร การบริหารงานของกลุ่มโฮมสเตย์ที่ยังไม่มีการรวมกลุ่มและวางแผนกันอย่างเป็นระบบ การขาดความต่อเนื่องของนักท่องเที่ยว และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ได้มีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา/อุปสรรคดังนี้ ส่งเสริมให้ประชาชนทำตามกฎหมาย พัฒนาความรู้เกี่ยวกับความหมายของโฮมสเตย์ สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในการดูแลทะเลสาบสงขลา เพิ่มการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว สร้างความเข้มแข็งใน

ชุมชน เพิ่มความร่วมมือกันของบุคลากร ฝึกอบรมการบริหารงานของกลุ่มโฮมสเตย์ สร้างความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยว และเพิ่มตลาด และเพิ่มการอบรมด้านภาษาอังกฤษ

ดังนั้นผลจากการศึกษาปัญหา/อุปสรรคของชุมชนเกาะยอ พบว่า มีปัญหาสำคัญในเรื่องของการขาดการประสานระหว่างประชาชนกับภาครัฐและการขาดความร่วมมือกันของบุคลากร แนวทางแก้ไขปัญหา/อุปสรรคคือสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และเพิ่มความร่วมมือกันของบุคลากร

3. จากการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) พบว่า การพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเกาะยอ ในส่วนที่ต้องแก้ไขขององค์ประกอบความเข้มแข็ง 4 ประการ คือ ประการแรก มีบุคลากรที่หลากหลาย ควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและให้การศึกษา ประการที่สอง มีเป้าหมายร่วมกัน ควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยควรมีการทำข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ มีการประชาสัมพันธ์บ่อยมากขึ้น และเพิ่มการติดต่อกับเครือข่ายโฮมสเตย์ภายนอก ประการที่สาม มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง ควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณในการรักชุมชนให้คนในชุมชนและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและประการที่สี่ มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ ควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและการปรับกลไกภาครัฐ เพื่อให้ครบ 9 ประการ เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้ดีขึ้น

จากการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) พบว่า ชุมชนเกาะยวน้อยถือเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของตนเอง เนื่องจากการมีองค์ประกอบของความเข้มแข็งที่ครบทั้ง 9 ประการ อย่างไรก็ตามหากมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้ชุมชนเกาะยวน้อยมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นผลจากการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลของแต่ละพื้นที่ต้องเป็นผู้ดูแลในเรื่องของกิจกรรมโฮมสเตย์ เนื่องจากเป็นองค์กร-

ปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน เพราะเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางตำแหน่งมาจากการเลือกตั้งและเป็นคนในพื้นที่ เช่น สมาชิกสภาตำบล เพราะเป็นเจ้าหน้าที่ที่ได้สัมผัสใกล้ชิดกับชุมชน และเข้าใจปัญหาของชุมชนมากที่สุดทำให้เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะชักจูง โน้มน้าวให้ชุมชนกระทำตามกระบวนการและแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์) ได้เป็นอย่างดี โดยเน้นการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ พร้อมทั้งปรับกลไกภาครัฐเพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (โฮมสเตย์): ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเกาะยอกับชุมชนเกาะยาวน้อย ครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

ชุมชนเกาะยอก

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลควรเป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ให้มีมาตรฐาน
2. ควรมีการประเมินผลและมีการตรวจสอบผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์อย่างสม่ำเสมอ

ชุมชนเกาะยาวน้อย

1. ชุมชนเกาะยาวน้อยควรให้ภาครัฐเข้ามาหนุนเสริมการทำกิจกรรมโฮมสเตย์ โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณในการจัดการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของชมรม
2. ชุมชนเกาะยาวน้อยควรมีการพัฒนาองค์ประกอบความเข้มแข็งเพิ่มเติม ได้แก่ องค์ประกอบที่ดี และองค์ประกอบที่หก คือ มีอิสระในการร่วมคิด ทำ และตัดสินใจ โดย

ควรเพิ่มการเสริมสร้างความเข้มแข็งในเรื่องการให้ภาครัฐหนุนเสริมชุมชนและประสานความร่วมมือระหว่างภาคีการพัฒนาต่าง ๆ และมีการเรียนรู้ ควรมีการเพิ่มการเสริมสร้างความเข้มแข็งในเรื่องการส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน การส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ตามลำดับ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ หลังจากที่ถูกวิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยจนกระทั่งถึงการสรุปผลการศึกษานั้น ผู้วิจัยมีข้อจำกัดและอุปสรรคบางประการในการศึกษา จึงนำมาเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป คือ

1. ควรมีการศึกษาเรื่องอื่น ๆ เพิ่มทั้ง 2 พื้นที่ เพื่อที่จะสามารถเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งยังทำให้เกิดความคุ้มค่ากับการใช้ เช่น สิ่งที่เป็นผลกระทบจากการทำกิจกรรมโสมสเคย์กับทรัพยากรชายฝั่ง เป็นต้น

2. ควรทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการท่องเที่ยวแบบโสมสเคย์เพื่อความร่วมมือกันอย่างแท้จริงของชุมชน

3. ควรทำการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมพื้นที่ท่องเที่ยวแบบโสมสเคย์ทั้ง 2 เกาะ คือ เกาะยอ และเกาะยาวน้อย เพื่อรับทราบข้อดีของตนเองและเพิ่มศักยภาพของชมรมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

4. ควรมีการศึกษาในส่วนของนโยบายการขึ้นทะเบียนโสมสเคย์ที่ถูกต้อง เพื่อให้การทำกิจกรรมโสมสเคย์เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และไม่มีการลอกเลียนแบบชื่อโสมสเคย์ของผู้อื่น เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

เกาะยอ

1. คำรพ เสาวคนธ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มีนาคม 2554) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ
2. ผลิต พรหมมา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ
3. เตชา มีสุวรรณ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2553), (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553), (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554), (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) ประธานการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ
4. นิตย์ พงศ์พฤกษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 พฤศจิกายน 2553), (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2554) อดีตประธานท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญและมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาชมรมวิสาหกิจชุมชนเกษตรเกาะยอ (ชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอ)
5. ปารีชาติ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 มกราคม 2554) ผู้ประกอบการร้านอาหารใกล้กับ โฮมสเตย์ในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา
6. เพชรสุดา มานะเสนา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2553) ผู้ดูแลโฮมสเตย์ที่หนึ่งในเกาะยอ
7. ลักษณ์มณ ยิ้มเส็ง (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 พฤศจิกายน 2553) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว โฮมสเตย์ในเกาะยอ
8. วิชัย คำคง (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 พฤศจิกายน 2553) เจ้าท่าจังหวัดสงขลา
9. สมศรี ปลอดวงศ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2554) คนรุ่นใหม่ในเกาะยอ
10. ส่อง โชติรัตน์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2554) ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย (ข้าวต้ม)

11. สุมาลี วาสนา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 มีนาคม 2554) ผู้ประกอบอาชีพทอผ้า
12. หวง สุนทะโก (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 มีนาคม 2554) หัวหน้ากลุ่มกะปิ

เกาะยวน้อย

1. กมล ภัทรกมลสุขกุล (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 ธันวาคม 2553) คณะที่ปรึกษาพัฒนา ตำบลเกาะยวน้อย
2. ชำนาญ ราเขต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 ธันวาคม 2553) ประธานชมรมชาวประมงพื้นบ้านตำบลเกาะยวน้อยคนแรก
3. เซ็น ธรรมศรี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 กุมภาพันธ์ 2554) ฝ่ายขับรถนำเที่ยว
4. คุณิต บุตรี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ธันวาคม 2553) ฝ่ายประสานงานตลาดต่างประเทศของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยวน้อย
5. นกศิลป์ สงวนศิลป์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2554) ชาวประมงพื้นบ้าน
6. นิศานาถ ถิ่นทะเล (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 ธันวาคม 2553) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย
7. ประพา เกือบทรัพย์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 กุมภาพันธ์ 2554) สมาชิกกลุ่มของใช้จากกะลามะพร้าว
8. วรณี เรืองสมุทร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 ธันวาคม 2553) ฝ่ายบัญชีของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยวน้อย กลุ่มแม่บ้านทำผ้าบาติก และเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์
9. วิสัย ทศพงศ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2554) ที่ปรึกษาชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยวน้อย
10. ศิริลักษณ์ มะเดื่อนิม (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2554) ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน

11. สมพล เริงสมุทร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 ธันวาคม 2553) นายก-
องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย

12. สำเร็จ ราเขต (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 ธันวาคม 2553), (การสัมภาษณ์-
ส่วนบุคคล, 19 ธันวาคม 2553) สมาชิกสภาเทศบาลตำบลเกาะยวน้อยและฝ่ายติดต่อ
ประสานงานชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยว

ภาคผนวก ข
ประมวลภาพเกาะขอม

ประมวลภาพวิถีชีวิตเกาะยอ

ภาพ 10 สะพานติณสูลานนท์ที่ใช้เป็นทางข้ามฝั่งสู่เกาะยอ

ภาพ 11 ทะเลสาบสงขลา รอบ ๆ เกาะยอ

ภาพ 12 ถนนภายในเกาะยอ

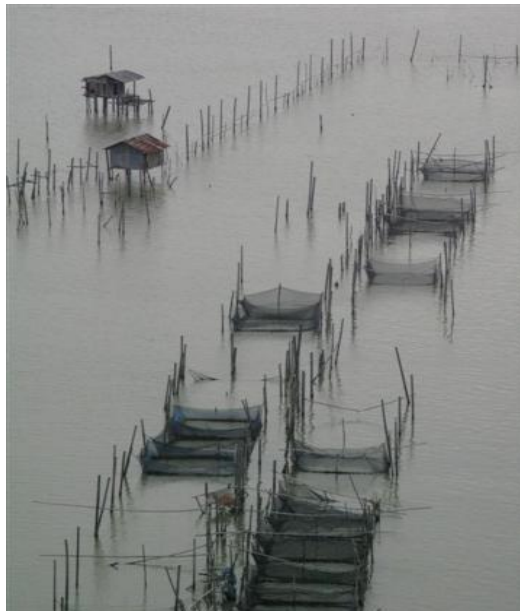

ภาพ 13 บ้านเรือนชาวบ้านแบบดั้งเดิม

ภาพ 14 ขนน้ำเฝ้าปลากระพง (โฮมสเตย์)

ภาพ 15 กระชังเลี้ยงปลากระพง

ภาพ 16 วัดท้ายขอ

ภาพ 17 พระนอน วัดแหลมพ้อ

ภาพ 18 พิพิธภัณฑ์คดีชนวิทยา

ภาพ 19 ผ้าทอเกาะขอม

ภาคผนวก ค
ประมวลภาพเกาะขาวน้อย

ประมวลภาพเกาะขาน้อย

ภาพ 20 แผนที่แสดงท่าเรือไปเกาะขาน้อย

ภาพ 21 ท่าเรือมานะ ตำบลเกาะขาน้อย

ภาพ 22 ถนนภายในเกาะขาน้อย

ภาพ 23 บรรยากาศทะเลรอบ ๆ เกาะขวาน้อย

ภาพ 24 บ้านเรือนชาวบ้าน (โฮมสเตย์)

ภาพ 25 ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเกาะยาว

ภาพ 26 ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว

ภาพ 27 กระชังเลี้ยงปลา

ภาพ 28 การทำประมงพื้นบ้าน

ภาพ 29 ผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว

ภาพ 30 ผ้าบาติก

ภาพ 31 รางวัลในการจัดการโฮมสเตย์

บรรณานุกรม

- กรมเจ้าท่า. (ม.ป.ป.-ก). *กฎกระทรวงฉบับที่ 63 (พ.ศ. 2537)*. ค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2554, จาก <http://www.md.go.th/law/policy63.php>
- กรมเจ้าท่า. (ม.ป.ป.-ข). *กฎกระทรวงฉบับที่ 64 (พ.ศ. 2537)*. ค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2554, จาก <http://www.md.go.th/law/policy64.php>
- กรมพัฒนาชุมชน, กองอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น. (2542). ยุทธศาสตร์การพัฒนาอาสาสมัครและองค์กรชุมชน. ใน *เอกสารประกอบการสัมมนาองค์กรเครือข่ายงานพัฒนาชุมชน* (หน้า 12-28). กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.
- กรมพัฒนาชุมชน. (ม.ป.ป.). *ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง*. ค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2553, จาก <http://www.cddweb.cdd.go.th/chumchon/aboutus/mean.html>
- กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2541). *โครงการท่องเที่ยวเกษตรปีท่องเที่ยวไทย 2541-2542*. ม.ป.ท.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (ม.ป.ป.). *Home Stay standard Thailand*. ค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2553, จาก <http://www.homestaythai.tourism.go.th/index.php>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). *แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อัลซา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงานภาคใต้เขต 4. (ม.ป.ป.). *Amazing Thailand เกะยาว จ.พังงา เที่ยวได้ทั้งปี*. ม.ป.ท.
- เขมิกา หวังสุข. (2549). พัฒนาการของชุมชนเกาะยอ. ใน *สถาพร ศรีสังข์ (บรรณาธิการ), เกาะยอ: ภูมินิเวศวัฒนธรรม และพัฒนาการชุมชน* (หน้า 59-74). สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- ชลัส จงสืบพันธ์. (2546). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารท้องถิ่น. ใน *ปราณี หน่อเพ็ชร (บรรณาธิการ), การบริหารงานท้องถิ่น* (หน้า 309-350). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2549). พัฒนาการของชุมชนเกาะยอ. ใน สถาพร ศรีสังข์ (บรรณาธิการ), *เกาะยอ: ภูมินิเวศวัฒนธรรม และพัฒนาการชุมชน* (หน้า 35-37). สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2543). *การบริหารการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี.
- ชานิกา นัตรสูงเนิน. (2551). *ศักยภาพในการพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ในเขตเทศบาลตำบลเวียงแสน อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ญาณีกรณ์ ธรรมโชติ. (2549). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเกษตรเกาะยอ อำเภอสงขลา จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แดงอ่อน มั่นใจตน. (2545). *ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชน: บทเรียนจากตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาคารไทยพาณิชย์, มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2541). *วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะมนุษยศาสตร์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพรส-แอนด์ดีไซน์.
- ประเวศ วะสี. (2535). *การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2537). *ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

- ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ ออบอ่อน, สหัทธยา พิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และ
ชลกาญจน์ ฮาชันนารี. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรพิมล ปาฐะเดชะ. (2550). *การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่-*
หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์-
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2540, ตุลาคม 13). กรมศิลปากรส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบแท้หรือ-
เทียม. *ข่าวสด*, หน้า 29.
- พาลาก สิงหเสนี, ถวิลวดี บุรีกุล, อรวรรณ เกตุเจริญ, หญิงทิพิชา โปษยานนท์, ศศิธร
แจ่มถาวร, ศุภรฤทัย เชิญขวัญมา และคนอื่น ๆ. (2545). *การมีส่วนร่วมเพื่อคุณภาพ-*
ชีวิตของชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาการแก้ปัญหาสารพิษในนิคม-
อุตสาหกรรมมาบตาพุด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรโสภณ.
- ภราเดช พยัมิวิเชียร. (2539). *พัฒนาการท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน*. *จุลสารการท่องเที่ยว*,
15(2), 4-7.
- ภูวดล เนตรประชา. (2551). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในชุมชนริมฝั่งแม่น้ำนคร-*
ชัยศรี. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนัส สุวรรณ. (2538). *นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- มธุรส ปราบไพรี. (2544). *โฮมสเตย์กับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. *จุลสารการท่องเที่ยว*,
20(4), 49-54.
- มานะ ชนะบุญ. (2547). *ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง:*
ศึกษากรณี หมู่บ้านเขาน้อยและบ้านนาแพง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะวนศาสตร์, ศูนย์วิจัยป่าไม้. (2538). *โครงการศึกษา-*
การท่องเที่ยวเพื่อการรักษาระบบนิเวศ: กรณีภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

- มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. (ม.ป.ป.). *โครงการสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา*. ค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2554, จาก http://www.skruslb.com/songkhla_lake_basin/index.php/songkhla-map/muangsongkhla
- ยุค ศรีอาริยะ. (2540). *เครือข่ายอำนาจครอบโลกและวิกฤติเศรษฐกิจฟองสบู่*. ใน พิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ), *โลกาภิวัตน์ 2000* (หน้า 18-36). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- รชพร จันทร์สว่าง. (2546). *เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน*. ม.ป.ท.
- รัตนภรณ์ มหาศรานนท์. (2546). *รายงานการวิจัยเรื่อง ความต้องการ โฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2544). *ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. *อนุสาร อ.ส.ท.*, 42, 118-119.
- วรรณพร วณิชชานุกร. (2540). *นิเวศการท่องเที่ยว: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทรอปส์ศิลป์.
- วิษชุดา ให้เจริญ. (2546). *การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษา: ชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา*. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). *รายงานผลการดำเนินการ: การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ*. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.
- สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา. (2544). *การมีส่วนร่วมของชาชนบทผู้ยากจนในโครงการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. (2549). *การบริหารท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 1. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการเรียนโรงเรียน-
เกาะยอ บริบทตำบลเกาะยอ. ม.ป.ท.

สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
(2544). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8. กันยายน 20 สิงหาคม
2554, จาก <http://www.nesb.go.th/Default.aspx?tabid=90>

สุทัศน์ ละงู. (2551). วิถีชีวิตและศักยภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์:
กรณีศึกษาชุมชนชาวเลบ้านสังกาอู๋ อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์-
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

เสรี พงศ์พิศ. (2542). เศรษฐกิจชุมชน: ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2553 ถึง 2555) อำเภอ-
เมือง จังหวัดสงขลา. ม.ป.ท.

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย. (ม.ป.ป.-ก). โครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี-
(พ.ศ. 2553-2555) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย อำเภอเกาะยว
จังหวัดพังงา. ม.ป.ท.

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยวน้อย. (ม.ป.ป.-ข). แผนพัฒนาสภาพองค์กรชุมชนตำบล-
เกาะยวน้อย อำเภอเกาะยว จังหวัดพังงา. ม.ป.ท.

อมรฤทธิ เอมะปาน. (2543). กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บพิธการพิมพ์.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2551). กรอบความคิดเพื่อการศึกษาชุมชนอย่างบูรณาการ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อคิน รพีพัฒน์. (2542). ชุมชนแออัด องค์ความรู้กับความเป็นจริง. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อคิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.

- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). *รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. (2541). *การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2548). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน*. เชียงใหม่: ม.ป.ท.
- อุษาวดี พูลพิพัฒน์. (2545). การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 21(4), 38-48.
- McClosky, H. (1968). "Political participation". In D. L. Sills (Ed.), *International encyclopedia of the social science* (pp. 252-265). New York: Macmillan and Free Press.
- Milbrath, L. W., & Goel, M. L. (1977). *Political participation: How and why do people get involved in politics* (2nd ed.). Chicago: Rand McNally.
- Huntington, S. P., & Dominguez, J. I. (1975). "Political development". In F. I. Greenstein & N. W. Polsby (Eds.), *Handbook of political sciences* (pp. 1-114). Boston: Addison Wesley.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสุทริษา พูลเกิด
วัน เดือน ปีเกิด	22 สิงหาคม 2529
สถานที่เกิด	จังหวัดสงขลา
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา ปีการศึกษา 2548 สำเร็จปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต (วาริชศาสตร์) คณะทรัพยากรธรรมชาติ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ปีการศึกษา 2551
ตำแหน่งหน้าที่ การงานปัจจุบัน	-